

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Com passa el temps! Records

Vicenç Riera

GENER 1981

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

123.

L'any 1903, en uns Jocs Florals d'Almeria, li -
 uel de Unamuno va dir: "Ha tiempo que la trina es-
cibió aquellos verso que terminan con el de que
y si habla mal de España es España, y lo cantando
lo, ha dicho un pisanos que esto le ocurre al espa-
ñol porque reconoce la inferioridad de la civiliza-
ción española. No es por eso, creo, sino por la mis-
ma causa simbolizada en el famoso símil de la enca-
ña, es porque la envidia nos corroe el corazón...
Arranca como de tallo esa condenada envidia de otra
posición, que también nos agarrota el alma, de la so-
berbia, y de la soberbia en su forma peor, en forma
de soberbia gratuita, de soberbia mar aquí. No lo
de un argentino, el doctor Bunge, llama con nitide-
do cierto el orgullo de la pereza. Porque la raíz
de todo es la pereza espiritual tanto como cor oral.

En complir setenta-cinc anys **ting** la impressió que aquests anys han
 passat molt de pres a. Recordo ~~fora~~ ^{escenes} dels meus quatre anys i tinc pre-
 sent la meua vida, des dels cinc, com una successió ininterrompuda de
 fets encadenats. Es viu sovint que en aribar a una mitjana avançada es
 recorden millor els fets **allunyats** de la infantesa que d'altres escai-

guts en el teu més recent. Totser és així en general, però no ho és en
 el meu cas. La meua memòria reté els fets i hi han quedat enregistrats
 tots amb perspectiva, amb consciència de la distància a què he arribat
 dels uns i dels altres i amb la mateixa xxx recordat els dels deu i ~~ix~~
 els vint anys que els dels seixanta i els setanta. No tinc la pretensió,
 que fóra absurda, de recórrer dia per dia, fet per fet, tot el que he
 viscut ni els noms de tothom que he tractat; he oblidat alguns esdeveni-
 ment important i molts de fets insignificants mentre recordo d'les pe-
 tites barreja amb successos impressionants de qualsevol temps de la
 meua vida. Quina importància té, per exemple, recordar el número 29
 de telèfon de Gràcia - Gràcia tenia numeració a part quasi feia anys que
 la vila havia estat ^{a la ciutat} ~~xxxxxx~~ al municipi de Barcelona - i el 3228 de
 Barcelona? Cap, però ho recordo, com altres coses igualment fútils en-
 tre les que han estat ^{sobresentints.} ~~remembles~~. Tinc també presents frases i altres
 textuals llegides o sentides - i en aquest cas em sembla recordar el to
 de veu i les inflexions amb què foren dites - en converses, discursos
 o conferències. No fa gaire, en una conversa sobre literatura amb l'a-
 Joan
 vic/Alcega vaig dir que al llibre El sentimiento de la tristeza en la
literatura contemporánea, l'autor, José Delgado, parla de la ciutella de
 Leonardo da Vinci, que feia tremolar les parets. Això ho havia llegit
 el 1929 i no havia tornat a veure el llibre; ni estava segur
 que el conservava, perquè el nit d'un 26 de gener la majoria de la meua
 biblioteca va anar al carrer, ^a augmentar els munt de llibres i papers
 de moltes famílies de Barcelona ~~estruendo~~ de cara. Va resultar que en-
 car el tinc, i l'entregaré l'ensenyava a Alcega. S'hi llegeix: "... el
reir del gran Leonardo da Vinci, que hacía temblar los edificios..."
 Recordo una conferència de Carles Soldevila sobre teatre, a l'Ateneu
 Politécnico, i com el conferenciant, en veure assegats els audients

Curs a

als
 temples de ciència als llaurers, va de a ar^{als} "professionals" - aquest
 va ser el seu mot- clau s'abstinguessin d'intervenir en el col·loqui per
 què j'hi havia tingut prou discussions; i com davant la insistència de
 Marc Bravé -un xicot del Bloc Obrer i Campesí- que feia sonar molt el
 seu nom i que després es va fer fonedís- a argumentar que en la feia i
 en podia fer quatre català de qualitat en lloc de les niçieses que s'o-
 fien al públic, Sorlevila va acabar la discussió dient: "Bé, només
 cal que contagieu el vostre optimisme als empresaris." Que mentre re-
 cordo insignificàncies com aquestes puc no tenir una idea clara d'algun
 fet important de la vida del país i que fins i tot n'hagi oblidats?
 Iròu... No ho sé, és probable, és segur.

Podria citar molts altres fets que de setzen la meua bona memòria,
 però crec que no cal fatigar l'atenció del lector amb això, sobretot
 perquè no puc assegurar -i tant com em plauria de fer-ho!- que la bona
 memòria sigui una garantia d'amenitat. No m'he proposat ^{de redactar} ~~un~~ ~~acta~~
 acta notarial exhaustiva de la vida de Catalunya en el període ~~xxxxxx~~
~~xxx~~ que m'he tocat viure, sinó senzillament uns records d'uns anys
 des del meu punt de vista de ciutadà interessat en la política i en les
 qüestions socials, dedicat al periodisme i a la literatura, i que ha pas-
 sat més de trenta anys a l'exili. Procuraré tractar més del món que he
 conegut que de mi, però és inevitable que parli de la meua persona, per
 què el meu origen i les circumstàncies de la meua vida han d'haver con-
 dicionat la meua òptica sobre els fets i les persones i vull que el meu
 punt de vista quedi ~~xxxxxxxx~~ explicat. No em proposo de convèncer sin-
 ci de res, perquè mai no he tingut un caràcter apòstòlic. La meua acti-
 tat en la vida ha estat sempre més de rebuig d'allò que em contraria-
 que no pas de voler fer compartir als altres les meves idees o els meus
 gustos. Des de la meua infantesa em sento profundament nacionalista ca-
 talà; però al mateix temps, a partir d'aquell nacionalisme, sóc interna-

cinista. He estat i estic contra governs o règims determinats, en resoluda contra els règims autoritaris, dictatorials, totalitaris i al·lucen de dreta com d'esquerra-, però no contra capoble. Les de la meua adolescència són socialista i ni alguns principis consacrats que veig anacrònics al ~~l'opportunisme delusori~~ l'opportunisme delusori que dissimula propòsits no confessats, ~~aberrants~~ ^{aberrants}, no han fet variar les meues posicions tan lluny de la utopia com del pragmatisme ~~inhumà~~ ^{inhumà}. Els fets i els progressos tecnològics contradueixen o depassen les doctri- nes, que en gran part queden en pura filosofia sense connexió amb la realitat i les possibilitats.

Vaig néixer el 5 d'abril del 1903 al Poblet Sec, al carrer Blai, 54. Tant per part del meu pare com de la meua mare procedeix de famílies de la Marina d'Alacant, en les quals els homes eren mariners, i les dones calafets... I algunes una mica pagesos, també -o a més a més-, perquè tenien petites ~~propietats~~ propietats. El meu pare era mestre d'obra i ebenista. Va navegar i va tenir taller propi. Havia nascut a Altea, com els seus germans, i va venir a Barcelona, tot per la seva família, quan era molt petit. Als vint-i-cinc anys es va casar amb la meua mare, filla d'una família de Benilorm. L'avi patern era calafat, com el seu fill gran, Mecià, i el meu pare, Cosme; el fill més petit, Salvi, va ser ~~comptable~~ comptable i va morir molt jove. Entre els parents va quedar l'idea que havia estat el "cervell" de la casa perquè va estudiar llengües estrangeres -bé francès i alemany, i un xic àrab- i perquè va treballar en una oficina.

Pensant en les condicions de vida de la família, crec que és el que va determinar la diferència de professió i de coneixements -que sobretot els fills de les dones equivalia a un ascens social de l'oncle Salvi- no

va ser motivada perquè el germà petit era més intel·ligent que els altres, i no per la funció familiar. Quan el germà gran i el petit van arribar a l'edat en què en aquella època els nois de la classe obrien cançons ^{ven} a treballar, la família, relativament nombrosa -hi havia també una germana, la còpia entre el menut i el germà petit-, vivia del seu treball amb l'avi i va caler que els nois grans es posassin a treballar molt aviat per ajudar a sostenir la casa. Quan l'oncle Salvi va tenir l'edat a la qual els seus germans ~~van arribar~~ ^{van} a treballar, els pressupostos familiar era cobert feliçment ~~amb~~ -amb els que gràcies al control de l'avi, perquè l'àvia Maria va resultar una ~~gran~~ ^{gran} trencadora de casaolla- amb els sous acumulats de l'avi i dels seus fills grans, ja fent feina en l'ofici, i ell -l'oncle Salvi- va poder dedicar una quantitat més alta a l'escola. El germà gran, Miquel, va seguir vivint més endavant, però com, els estudis i les pràctiques de pilot de la marina mercant i va arribar a tenir-ne el títol, però pràcticament no va exercir la professió, no va navegar. Durant uns anys va dirigir una draga, sempre a ports del nord, a Astúries i a Galícia. Recorria les seves postals de La Corunya en les quals es veien aquelles cases amb pisos de fucanes tota de vidrieres que encara veig a fotos actuals.

La família de la mare era bastant diferent, d'homes més aventurers. L'avi ^{Vicent Llorca Ballaster,} havia estat arraixat a diversos llocs de Catalunya, del país valencià i d'Algèria, per la qual cosa els seus fills havien nascut a llocs diferents: el gran a Alger i els dos germans, l'oncle Vicent i la seva mare, a Salou, quan semblava que la família, decidida a quedar-se a Catalunya i l'avi era arraixat de Catalunya que ^{foren} tant molts l'any es va calar a Salou; els altres -en total ~~xxxxxx~~ dotze, dels quals ^{hi} en sobreviure, en el meu record, sis -sis de diferents pobles del país valencià, on s'havia descobert que l'avi ~~xxxxxx~~

jo pr quasi de les avies de l'avi, però en això em sovintava un com-
pany que assecurava que el seu **avi** havia estat un bandoler famós a Ara-
gó. Els dos meus Tio i Tia s'homejaven perquè el seu oncle, el "capitán"
Tio i Tia, els diumenges s'enlairava al Turó Park, enjat d'un globus.

Un germà del meu avi, Miquel, **tenia** una història pintoresca i dife-
rent. També era mariner. No sé si n'ha quedat descendència. En tot cas
a la família no he sentit parlar de fills seus, que haurien estat cosins
meus de la meua mare. El recordava que en un viatge de Vèncècia a Bar-
celona va desaparèixer sense deixar rastre més ençà de Tortosa. Després
se'n va saber que a Tortosa s'havia **ajuntat** amb una ballarina i se'n **havia**
anat amb ella a rotar món. Va **ressorgir** uns anys després, ben quili-
lent, com si tornés d'un dels seus viatges normals. En un dels seus gròni-
na a Altet hi ha una placa en la qual es llegeix que els germans ~~Vicent~~
Vicent i Miquel Llorca i Alester donen les gràcies a la Verge per haver
estat salvat d'un naufragi. Fill del primer, el meu oncle Vicent, a el
temps, deixaria també constància de la seva presència en un naufragi,
de circumstàncies diferents: el van conèixer per haver salvat una
naufragi, amb l'ajut d'uns companys, a l'estat de Salou. A la família
se'n recorda bastant la història d'homes desapareguts a Àfrica. Una en
part ven i altra no. El darrer cas és el d'un cosí meu molt més gran
que jo, però de la meua generació, Miquel Alegret, que després de diver-
sos viatges de Barcelona a Buenos Aires, creat com a caixer, va de-
cidir anar-se a l'Argentina. No se'n ha sabut res més, tot i que allí
hi ha tingut sempre altra família.

El 23 de març del 1906, el congrés de diputats d'Espanya va aprovar l'anomenada llei de jurisdiccions -ja aprovada pel senat el 13 de febrer-, per la qual ~~passaven~~ la jurisdicció militar sobre els delictes contra l'exèrcit, compresos l'ultratge als seus símbols i emblemes i l'apologia d'injúries. Aquesta llei, presentada per Segismundo Moret -el mateix home que havia enviat Lerroux a Barcelona, a sou per combatre el catalanisme-, es qualificava per uns incidents produïts una mesorabans. El 1 de novembre de l'any anterior havien estat elegits ~~un~~ dotze candidats a veïdor que representava la Lliga i per celebrar-ho es va organitzar el banquet dit "de la Victòria". A propòsit del banquet, el "Cu-cut!" va publicar una sàtira que va molestar als militars i el 25 de novembre una truc-carta oficials de la guarnició de Barcelona va assaltar la redacció de la revista, van llançar-ne els volums al carrer i hi van colar foc. La revista va ser ^{una suspensió de} castigada amb/cinc mesos ~~de~~ i els oficials de l'assalt foren felicitats pels seus companys de Madrid. Lerroux, en un article a "La Publicidad", amb el títol El alma en los labios, es va posar de manera resoluta a favor dels militars i contra la premsa

catalanista. En realitat la llei de Jurisdiccions
no té la finalitat de combatre el catalanisme.
no
Els diputats/catalans de l'oposició van fer con-
tat als catalans i tots es van retirar del país.
rés. El 29 de maig, al Paló de Sant Joan, hi ha
dues-centes mil persones van de "filles", es una ma-
nifestació de simpatia, d'ant d'ella hi ha la pro-
testa taris.

El dia 1 de setembre del mateix any, "La Nobel-
dia" publicava un article d'Alexandre Bernaux, amb
el títol Matad, en el qual l'autor diu: "Jóvenes
barbaros de hoy, que a saco en la civilización
occidente y miserable de este país de ve tura,
destruid sus templos, acabad con sus dioses, ali-
ad el velo de las novicias y elevad a la e-
te oría de madres ^{virilizar} ~~civilizar~~ a la especie pe-
netrad en los registros de la pro iudad y local-
hogueras con sus par les para que el fuego purifi-

-insistia en el servei de la va exist
le avança m'ha, va exist si va exist
an. si va exist

no són inexistents com ho foren ^a ~~en els seus primers anys~~ d'una resulta-
d'una manera tan considerable que són lleugeres i de bona portar. En-
trany hi ha hagut ~~tot~~ tota una vida de responsabilitats i de feures
que he tractat sempre ^{de} complir com més bé he pogut, en la mesura que
les circumstàncies m'ho han permès.

curativa

He tingut i tinc amics i enemics, i he estat lleial a tots els uns i amb els altres. Els amics han comptat sempre amb la meua solidaritat, el meu afecte i el meu respecte; els enemics, amb el meu distanciament, la meua antipatia i el meu menyspreu -que no exclou el respecte que en algun aspecte em puguin merèixer- manifestos; una actitud lleial, bona, perquè la meua aversió ha estat sempre clara i no m'ha induït a perdre l'objectivitat. Sense caure mai en el ~~conformisme~~ conformisme, he passat les contrarietats dels anys de la meua vida sense dramatitzar-les.

Des esclatar la guerra mundial, el 1939, la policia es va expulsar de París, on feia gestions per embarcar cap a Amèrica.

París, Me'n vaig anar a Angulema i d'allí em van treure el 14 de febrer de l'arribada. Vaig anar a Bordeus i de seguida la policia es va dir que en marxés. M'avia d'arreu, però no em detenien ^{en lloc} perquè ningú no volia tenir la feina dels tràmits de la meua detenció i el meu trasllat a un camp de concentració. Vaig fer cap a Narbona i hi vaig treballar en la verema. Vaig escriure a Amadeu Ferradó, a París, i li vaig explicar alguna cosa de les meues peripècies. La meua carta devia tenir un to festiu, perquè Ferradó em va respondre que donava gust de llegir una carta on la meua vida cada dia en rebien un munt de gent que es

lanyia de les seves desgràcies i demanar ajut. Bé, després de tot, travessar França, indocumentat com anava, i en guerra, sense que m'ajudessin i trobar-me amb uns quants francs guanyats a la verema eren circumstàncies que m'afectaven a no sentir-me del tot infeliç quan sabia que molts d'altres passaven calamitats més grosses als camps de concentració i a les obreries de treball. Temps després, Bonèlec Guansé, en una concentració, llegí un text meu en el qual descrivia la vida miserable

del exiliats catòlics a la República Dominicana, observà que no s'hi notava ni orgull ni ressentiments. Me'n féu donar ell, perquè jo havia escrit allò espontàniament; l'absència de ressentiment ^{d'amaror i} no era premeditada ni dissimulava cap mena de sentiment negatiu. A Mèxic, una col·laboradora i amiga, Rosalinda Casas -filla de pare català-

lè i de dona mexicana-, quan feia una temporada que l'home bava/arribava
 v. dir-me: "Es usted un poco raro... Siempre está de buen humor. No se
 le ve asustado, como a otros refugiados. No se le conoce que haya pasa-
 do una guerra y que esté viviendo un exilio. Es una persona muy equili-
 brado." Això es deu al meu tarannà, que m'insueix a enfrontar-me als
 fets com vénen, sense, però, abandonar-me a les situacions que no en
 semblen acceptables, sense caure en el conformisme. I allò del buen
humor és "conjuntural", perquè altra part que m'ha tractat una que,
 al contrari, tinc mal geni. Quan vaig treballar a la revista "Confiden-
 cias", a Mèxic, una empresa on els que hi treballaven es troben amb ell
 els uns als altres, amb molta mala bava, mesquins i enveja, l'edita-
 riador, Esteban Calderón -un ex oficial de la marina de guerra es-
 panyola- em deia: "Aquí todo son rencillas, intrigas, celos, envi-
 dias, zancadillas, broncas... Hablar con usted, en esta casa, es un se-
 ñalante." Per contra, el patró estava convenent que ho era un tipus mal-
 posat i de tracte difícil.

El meu pare va morir el novembre del 1906, quan jo tenia quasi qua-
 tre anys. El recordo en tres escenes molt diferents: a la plaça de to-
 ros de la Barceloneta, en un espectacle més o menys festiu per a in-
 fants; a casa, en el moment que els tres germans -el més petit no ha-
 via nascut encara- estíven asseguts a taula esmorçant i ell portia cap
 a la feina i ens va bressar a tots i, ja a la porta, a la veia; i, tot bé
 a casa, ja mort, acost al taüt: l'oncle Mocià ens hi va acostar -el
 meu germà gran i jo-, a afats cada un amb una mà i durant una ^{estona} ~~moment~~
 vam estar quiets mirant-lo. Suposo que el meu oncle, que sempre va ser
 un creient fervorós, devia resar. No tinc presents, en aquè la ^{ocasió} ~~escena~~
 ni l'avi, que va morir poc després, ni altres persones de la família.

De l'oncle Salvi, que va treballar a l'empresa d'un alemany, Frie-

duich, un negoci de publicitat -en un local que encara recordo a prop de l'Arc de Triomf- en conservo un llibre, una gramàtica àrab, Gra ~~ma~~ de Léopold Galland, ~~ma~~ maire d'arabe sévillier, editada a París i adquirida a l'entant a Barcelona, perquè a l'interior de la portada hi ha una etiqueta que diu: "Marseille, Librairie Flammarion, Aubertin & Rolle, 34-Rue Paradis (Coin R-Barse)". No sé si el meu oncle ~~havia~~ comprat el llibre a Barcelona en un viatge que hi hagués fet o si el va encarregar a un dels molts dels parents i amics de la família que n'vagaven i feien port a Barcelona.

A casa de qualsevol de la família la major part de les converses tractaven dels viatges dels parents embarcats; en teníem tots els nivells: mariners, maquiners, maquinistes i capitans. Ells ens feien la ruta d'Amèrica del Sur, d'altres la de les Antilles i uns altres la de Filipines. A casa dels oncles i de l'àvia hi havia mobles i objectes decoratius que evocaven països llunyans: calaixeres, còffers, vitrines, tamborets... I a les calaixeres i armaris es guardaven coses de Manila i altres peces de ceba exòtica. Es parlava dels viatges amb naturalitat, sense ànim d'agitar ningú, en una època que la gent viatjava poc, comentant ambients que eren coneguts de la majoria dels homes i que havien endevinat familiars a les zones de tant de se'n ir-ne a viatjar. Els homes sortien van a tavernes i d'altres establiments de Nova York, de Galveston, de Buenos Aires, de L'Havana, de Manila i de Veracruz on qui parlés de qualsevol taverna de la Barceloneta. I les dones, que no estic segur que pogués capaces de trobar Manila o Galveston en un mapa, no parlaven com si se'nessin de Benidorm o del Masnou. Només una d'elles, que havia molit el compte amb Galveston: deia: "Galés...", s'atruava i enganyava amb un pet: "... ton!" Arribaven contínuament a casa d'elles del pòd i sovint trèien de diners si la dona de cobrar el sou dels

feia en el curs d'un viatge.

En morir el meu pare, la mare quedava amb quatre fills. Jo podia pas pensar-se que amb la feina de brodacera que havia d'atendre de fer-se amb el ~~xvntxvivxvix~~ mantenir-se amb els quatre nens, el més gran dels quals tenia sis anys. Nos van ajudar els meus oncles. El meu germà gran, Salvi, ^{partir} es va quedar a Barcelona amb l'àvia paterna ^{la So} i el seu fill Jacà, ¹⁹⁰⁴ conegut, que després d'haver treballat tota la seva vida -amb una interrupció dels anys de la draga- d'encastre - tot a temporades de les dragues Cardona i altres de les Corbeto, va morir ^j vell en un bombardig sobre la Barcelona, durant la guerra, i una filla, la tia Pepa, ³ que es va casar ja en edat madura amb un vidu. Jo vaig anar amb la mare i els germans més petits al Capdebarne, a viure amb el seu ~~germà~~ gran, Josep, que havia quedat vidu. Aquest oncle era l'arxaix segon de l'almedrava que s'hi va anar fins a temps recents, quan la passa de la tonyina ha passat a fer-se amb unes altres tècniques. Llavors següent el vaig passar, amb l'oncle Vicent i la tia Pepa, un matrimoni sense fills, a Fomentera, on hi havia una altra almedrava de la qual era arxaix el meu oncle i propietari un senyor Carbó, de Palma de Mallorca.

del

del

del

del

Barcelona el Congrés d'Història de la Corona d'Aragó el primer d'una sèrie que des d'aleshores s'anirà viaguant celebrant a distintes localitats de la antiga corona catalano-aragonesa, comença el treball amb les llengües vocals són el català, el castellà, el francès i l'italià. A la carrera del 1928 s'inicia una lluita, que ~~durarà anys~~ ^{durà} ja, entre el partit lerroullista i els anarquistes i socialistas per aconseguir el control de la societat catalana.

No m'hi vaig amb capelles amb ningú en qüestions de diners, perquè no crec que els diners valguin ~~l'espera~~ un moment. Les meves condicions existències no m'han mai més enllà de la pretensió de cobrir les meves necessitats i de dir les meves vull dir, és clar, les de la vida entera. Alguna vegada m'he deixat estafar, normalment i a pretensió, algun que discutir sobre diners. Per tal d'evitar l'ocasió de possibles disputes per aquesta mena d'interessos, sovint he ~~donat~~ ^{donat} tot la impressió de ser un home molt cobdiciós en treballar les condicions d'un treball nou, per la precisió que exigeixen les condicions existències. I no m'han acomiadat mai d'enlloc: cadascun d'aquells que he ~~començat~~ ^{començat} de treballar he anat perquè el que feia deixava d'interessar-me; o bé perquè se m'ha presentat alguna cosa que m'abellia més i no sempre per un treball més millor.

Heu d'heu conilletat un treballador responsable, conilletat, conilletat, conilletat, conilletat, conilletat. Quan m'he trobat amb una dona que no era habilitada per a mi, he trobat sempre treballar al sistema de la vida i de l'execució i que es pretén de combinar la facilitat i el bon resultat. A Vètic, quan treballava al servei de premsa de l'ambaixada britànica, Billy Bull, una diplomàtica de la casa, va dir que jo li record

curativa

va un xinès que li va treballat amb ella a Laos. I va afegir: "Aquí
ella és a complir amb both senses." Espero que després d' aquesta clo-
da de les naves que li va com a treballador no li vingui l'ocasió a
en l'actor d'ofendir-me amb col·locació perquè entre les coses que heu
no vull és més feina.

És, sí, metòdic en la meua manera de treballar, però els mètodes
són un xic elàstics i és possible que en primerat o en segonadi
trobi que sóc més aviat desordenat, però és sovint sacrifici d'ordre a
l'ordre a l'eficiència, el bon resultat o a la rapidesa, segons les
circumstàncies. Tan bé en això no vull discussions. Si encara que hi
qui m'ha conegut treballant m'han considerat eficient i ràpid. En es-
criure les meves narracions, una feina en la qual no m'interessa la ra-
pidesa i no sé si me n'he deixat l'eficiència que voldria, i he de
ir a mètodes de treball, que combino. Heu fet algun altre treball
des d'escriure m'he ~~conseguit~~ demanat que li expliqui com ho vaig com-
pletar una novel·la. Jo, amb bona voluntat, amb ganes d'ajudar, li he es-
crit un mètode senzill que uso i el jove amic ha respost: "Oh, no, això
no fa per a mi!" Li he proposat un altre mètode i m'ha respost: "O, no,
això no fa per a mi!" I he sentit la temptació de dir que el mètode és sen-
zilla millor per escriure una narració, que me'l passi, q'he pensat que se
m'és útil a mi. Un escriptor anglès, prolífic i bo -tot i els escriptors
d'Anglaterra elitistes- va dir que per escriure una novel·la el millor mètode
era fer es posar el cap dels pantalons en una cadira.

el 1908,

de l'any passat a El Mentera, tinc presents diverses coses i ~~coses~~
coses sense importància però que en el curs del temps m'han estat útils
són l'arrel o les petites manifestacions d'alguns aspectes de la meua in-
terès o d'algunes de les meves preferències: la meua aversió a les ma-
tes bullides i el meu gust per les patates fregides -l'altre dia, en veia

jo aleshor s. Refusava les patates bullides i només volia aconseguir fer-
 me'n menjar cinc ex. tot l'any. M'agraïen les de la meua tia i la Forcen-
 tana, els ous barrejats amb tomàquet, el rebrot escalivat, les cecilies,
 la llagosta, les graves, els ous de riu -frescos o assecats- i parts
 de la torrada que no an ven al mercat perquè es quedaven en la part
 dels el·lovers i els budells, que es posaven a assecar i es cuaven,
 després, a la brasa o fregits, amanits amb oli, i un cabetit de les
 illes que em deixava en un estat de satisfacció molt perceptible. In-
 deien canallot o canellot. De gran en vaig menjar a Barcelona, des-
 de la guerra, i em produïa la mateixa eufòria, com me la produïen
 el formatge de Roquesort i un bon foie gras d'ànec... A Formentera vaig
 ser un infant solitari, perquè no hi havia, a l'Embarcador, cap altre
 nen; ni cap nena.

Cada tarda l'oncle em donava una estona lligons de lectura. La
 tia Pica, de Falset, que era analfabeta, estava meravellada de la faci-
 litat amb què jo podia llegir i va començar a mirar-me com un predi-
 gi; un dia, mentre dinàvem, vaig mirar un diari retallat amb el qual
 havien fet un tapet amb una sanefa, que li vian posat en un armari paco-
 ner. El títol era cap per avall i jo vaig llegir: "La Vanguardia". L'on-
 cle va dir: "Té, fins i tot ho llegeix cap per avall!" I la tia, desor-
 centada, em va mirar com si jo llegís inspirat pel dimoni. Un vespre,
 l'oncle havia escrit a la meua mare i va voler enviar-li la meua silue-
 ta dibuixada en un paper. Van posar-me calsegat entre un llum de petroli
 i la paret i em van dir que m'estés quiet. No m'hi podia estar perquè
 volia veure el que farien. Havien estès un paper blanc contra la paret
 i l'oncle Vicent em va posar a ~~mirar~~ ^a seguir amb un llapis, sobre
 el paper, la silueta del meu cap reflectida ~~contra~~ ^a la paret. Quan
 me, l'ordre reflectit ~~contra~~ al paper ja no era el meu perfil i per im-
 mobilitzar-me va cal que l'oncle Jaume em subjectés el cap fortament

cia de la llovada. Que n'hi havia, ja es veia des de terra, quan el bot s'aproximava a la fragata.

Alguna vegada l'ocell s'havia dut amb ell en mar i veia presenciar l'arribada. Llevat s'ona, des del bot d'observació entre la fragata i el bateu es feia el senyal que el còp era ple de tonyines -llevat s'ona- i aleshores els països- es tancava el còp i els mariners del bateu, incloïent sobre el banc fort, recollien la xarxa del còp i el bateu s'anava acostant-se a la fragata; arribava un moment, quan les xarxes s'obrien com si estaven a les vores d'una de l'altra, que els tonyines es llançaven a l'aigua i caïen peu a les ~~marxes~~ mules del còp i començaven a agafar les tonyines, alguns amb les mans i d'altres amb ganchos de ferro i les llengaven per davant l'orla de la fragata i d'algunes de les embarcacions auxiliars, situades al voltant del còp. Al cap de poc estona la fragata estava plena de tonyines, que custejaven i saltaven. Després s'agafava l'estat de peix més bonic que havia quedat: el còp: bonítols, melves, verats i -això poques vegades- algun marífer marí, algun còfi, que feia un plor com el d'una persona.

El tornar cap a casa, un migdia, vaig a parar-me que la barca girava d'una manera estranya; la veia davant meu, seguint davant meu, a la veia de la barca, però girava, girava sense canviar de lloc... M'observant per allò t'estrany i sorpresa que el bateu no se n'adonava, en vaig parar cap a l'ocell i vaig dir, amb veu alta: "... és a veure." Els mariners i l'ocell van esclatar a riure. Jo estava còlidat i no ho sabia (era la primera vegada que em marejava. Fins aleshores, em marejava estat per a mi un malestar molt desagradable, com se'm he de ho dir per a tot on que el pateix. Jo hi estat molt estona i ara m'agrada la nova vida. Però aquell dia em valet marejar sense cap observació de malestar. Després em marejava el vaicell, el cotxe i fins i tot el tren; també la vista del color groc es feia alguna cosa un xic voluminosa

o extensa: un drap, una paret... Havia d'oclucar els aïres o desviar la
 vir da. Les de fe ^{quants} ~~mes~~ ^{quants} anys no s'ajustava anant amb cotxe ni amb
 avió i trobe bonic el color groc, que és el que ara uso per als meus
 orris (ls.)

En mar, a mig matí es feia una pausa en la feina i la gent ~~XXIX~~ es-
 morcava, cedescú a la barca on tenia la reina. Tots deien una cistella
 moderna, d'espart, amb una tapa i una tira, també d'espart, per dur-la
 penjada a l'espatlla o agafada amb la mà: es deien barsa, un nom que
 no és al Fabra i que el Moll, com a barsa o barxa defineix com a "es è-
 cie de canalla d'espart o de palmes, amb tapadora, on els treballadors
 del camp fan el menjar i les eines." De can m'ha sorprès comprovar
 que moltes paraules d'ús corrent entre la gent de mar no són recollides ^{des}
 als diccionaris; i també certes confusions en els noms dels peixos. La
 gent de ciutat confon la cavalla amb el verat -i també al uns dicciona-
 ris-. Ningú no m'h'ha preguntat quan he dit que són dos peixos diferents,
 però entre els pescadors vaig veure sempre que hi feien una gran dife-
 rencia i consideraven, com a menja, el verat superior a la cavalla. Un
 dia, al mercat del Clot, una peixotera criava la seva mercaderia: "Ve-
 rat fresc, noies! Verat fresc!" L'oncle Vicent va mirar la cistella i
 va dir: "Però si això és cavalla..." I la dona, esverda, va dir: "Ca-
 lli, home, no m'espatllis la venda!" *Fora dels pescadors, l'única per-
 sone que he conegut que distingeixi la cavalla del verat és Néstor Luján.*

El formenterencs eren considerats entre els millors mariners de la
 Mediterrània i la majoria navegaven i nois de tard en tard aparellien
 per l'illa. Es casava joves, deixaven la dona embarassada i tornaven
 a embarcar-se. Eren famosos per fer, en estat de tempesta, una operació
 perillosa en vent fort, que consisteix en un canvi de posició de la ve-
 la. Les illes quies es cobrien el cap amb un barret de palla semblant al
canotier francès, un barret pla, d'ales no gaire amples, que els homes

de el tat van dur el **cost de temps**, a l'estiu, fins als **meses**. El va
 organitzar molt **Maurice Chevalier**. Les dones entenen ues el diuen sub-
 jectet amb un mocador, que lligaven sot el pap. Els costons de l'illa
 eren que l'illa donava sin molt **blanques** i per això, a l'estiu de no ex-
 posar-se al sol es venien **pólvores blanques** a ~~la~~ les póltes. Les
 dones de l'illa poc v'hi veien que hi havia a l'alondrava es trobaven que
 les illenques, en sortir-se **contra** el sol, conservaven la seva blan-
 ca i elles encorrenien anar amb el rostre descobert. Podien haver fet
 el mateix, posar-se barret; però no ho fien, no pas perquè no se'ls
 hagués acudit sinó perquè els devia semblar una extravagància i atar
 les dones de l'illa. El **cost** havia de portar els seus costons...

La comunicació amb l'ivissa **es feia** amb la embarcació o vaier, e
 la qual els presenters arriben a coberta, barrejats amb anís, cànies
 i tota mena de farcells. Un cop a la setmana aquell vaipret portava la
 guàrdia civil, que es presentava a casa de l'alcalde peda-
 ni, on aquest tenia presentats **tots els** cost avant la setmana havien fet
 al una malifeta. Tot s'hi presentaven dòcilment. En general ~~una~~
 xicotets que havien fet alguna **entremaliadura**. Els tancaven en un cost
 de la casa de l'alcalde i els en feien sortir un a un. L'alcalde expli-
 cava la falta, el guàrdia es miraven l'acusat i sense demanar-li si
 es reconeixia culpable o no li **etzibaven** un raig de cope de puny, de
 bafit des o de bastonades, segons el seu albir. Un dia, quan ja havien
 marxat tots els costons, l'alcalde es va adonar que els xicotets, sen-
 tes ~~la~~ **esperaven**, s'havien cagat abundantment en una gran ~~xxxx~~ bota
 d'olives. Com que ja era tard i els civils havien de marxar a l'el va-
 ipret d'ivissa, es va deixar la **qüestió** per a la setmana següent. I
 tot va rebre una nova solució. L'acusació es basava vivint en bara-
 lies entre ells, motivada pels **festeigs**. Mentre una noia no era prome-
 sa formalment, podia anar a casa seva i festejar-hi qualsevol noi que

i prontengrés i el pany de davant entrada al primer que ~~xxxixxx~~ es presen-
 tava a dalt als altres que havien fet tard. Si era una noi molt el po-
 tava, algun dels tocantordans, despitat, esperava el rival sortós i li
 es mirava amb tanta pistola. Moltes nits es disparava trets d'uns
 contra d'altres entre de savines, però mai no vaig saber que ningú
 hagués estat mort ni tan sols **ferit**. M'imagino que tiraven per fer-se
 conèixer o només per gaudir de fer **sentir** la pólvora o per divertir-se amb el
 soroll. Els ~~ingles~~ ^{angles} deien que **tronava**, quan jo preguntava què passa-
 va. El meu cosí Adolf Morca, que treballava a l'almastrada i vivia tan-
 té a casa de l'oncle -n'era nebot, com jo, fill d'una altra carrega ví-
 dua-, ^{anava} ~~anava~~ a festegar alguns **vespres**. Però que ^{sortís} ~~sortís~~ de casa, l'on-
 cle l'hi corcollava per tal de **comprovar** que no duia cap arma al damunt.
 Però una vegada va veure que li feia deixar el ganivet -la facca- de
 treball que tots els almadravers solien dur subjecte al cintell. I un
 dia de fora de la casa, ~~l'almadraver vivia vivia vivia vivia~~ Adolf porta-
 va una petita tàpia i tancava l'eixida de la casa, la qual jo anava a
 l'altre costat de Peix, i desenterrava una pistola carregada que hi ~~portava~~
 penjada en una borsa de roba. Encara que sovint havia sentit at-
 orar fer soroll amb la seva pistola i algunes vegades l'alcollia l'avia
 d'anar a casa seva -per exigència de l'oncle-, quan els civils se'l
 varen al davant li feren un **signe** perquè se n'anés i mai no li van pe-
 gar. A vegades, si un dels guàrdies era nou, l'altre li advertia: "At
 el sobrin del arméer." Jo m'agradava que no peguessin al meu cosí, pe-
 rò m'adonava que alguna cosa no rutllava bé, allí: o no era just que
 no estovessin Adolf o no ho era que peguessin als altres. I era el meu
 desig que no fessin mal al meu cosí ~~l'almadraver vivia vivia vivia~~ m'imaginava
 a casa meua que no li vingués de pegar a ningú. I, com a conseqüència, no veia
 en la guàrdia civil, la representació de la justícia.
 De tot en tant anàvem a passejar cap a l'altra banda de l'altre costat
 del Peix i per fer gràcia passàvem per la boca, però on hi cabia l'oi

an de l'any; s'hi devia le ~~xxix~~ passar el ~~xxix~~ pas de la,
 de la ra a pedra, s'hi descobertes **durants** certes hores del dia però
 se descobertes per l'ajuda cap al **tard**. Els filars es els
 a casa a la t' de clac i s'hi duien amb ells. Acabada la m'ia, la jo
 siu de la qual havia estat s'entretienien una estona davant de la m'ia
 siu, ~~xxix~~ terrant. Blanche feia converses amb el metge, el doctor - se
 eny de la m'ia **universal** - i al més.

Al Marroc, el 9 de juliol del 1909, les tropes
panyoles van fer una operació de ~~caràcter~~ militar
contra un grup de marroquins que havien anat als
bancs de les aigües del Rif i n'havien matat
tres. La lluita es va tendre rònida i es va
convertir en guerra. Les primeres setmanes, les for-
ces panyoles van ser vençudes i el conflicte de la
guerra, general ^{Arsenio} Linarès, va decidir enviar reforços
de la península, però al·loc ~~abundants~~ de soldats
que es trobaven a files - els vaig
alguna unitat organitzada per a l'evolució - va
optar per enviar-hi reservistes, una unitat d'infan-
teria de Catalunya.

Aleshores que Barcelona era un focus de manifestar
social i de protesta, i l'espectacle d'una flota
que desfilaven cap al port, molts d'ells acompanyats
de les mullers i dels fills, fou un motiu novament
d'agitació on ja n'hi havia molts de sermons i manifest-
lació. El dia 11 es va fer els primers discursos
entre les vaixells "Elativideo" i "Elivideo", i
als pells es van projectar les escenes de la guerra
d'Alger. Se'n van fer d'altres els dies 12 i 13,
fina, la darrera, en què aquelles escenes es van con-
vertir en manifestació de protesta clara contra el

1. govern, en la qual van participar alguns dels embar-
 cats. Arreu del país ~~xxvxxparticiparxxvxx~~ es van
 organitzar mitjans contra la guerra. El dia 1, una
 manifestació que es va fer per la Ribera va arribar
 davant de la redacció d'"El Poble Català", que pro-
 testava contra la mobilització, i va llançar crits
 d'hostilitat ~~en posar davant del~~ ~~xxxxxxx~~ palau de Comillanes. El diven-
 tres 23 es van reunir els parlamentaris de la Soli-
 daritat, que van anar a veure a Amadeu Hurtado i re-
 dacció d'un manifest de protesta, per discutir el
 qual havien de tornar a reunir-se el 27. Però el
 26 les organitzacions obreres van declarar la vaga
 general, que va adquirir de seguida un caràcter re-
 volucionari: es van aixecar barricades, es va lluitar
 a trets i es van incendiar esglésies i convents.
 El govern va declarar l'estat de guerra. L'oposició
 a la campanya al barroc era gairebé total a Catalu-
 nya, on es considerava que allí no hi havia res a
 defensar. Els dirigents de la vaga es van veure des-
 bordats per les masses i van demanar ajut als polí-
 tics per posar ordre al moviment de confusió. Els
 lerrouxistes, que des de feia anys cultivaven dema-
 ònicament l'esperit de rebel·lia -i se en van donar
 ocasions protestant contra la guerra- se'n van des-
 en-fermar, esverats per la magnitud del moviment. Hi
 va haver, entre alguns elements, una vaga idea de
 abolir la República, que no va prosperar. No s'a-
 conseguí endegar la revolta cap a un fi concret i
 el ministre de Governació, La Cierva, per tal d'e-

i en que el moviment es propagués a altres llocs
 de la península, va afirmar que era una revolta re-
 gionalista. La vaga, no ser secundada cap de l'o-
 ra, va fracassar. El 14 d'abril, la nit, amb la tem-
 pesta, es passejava per la ciutat i observava les es-
 tructures. Les forces policials havien tancat tres por-
 tals i vint-i-set ferits; els paisans, amb vintun-
 morts i més de cent ferits. En una carta d'Enric
 de Fuentes a Maragall es troba el testimoni breu que
 els lerrouxistes portaven a l'exili els dels
 anims en l'al·lusió als "crims de violència" que
 es troba a Amèrica". I consta que es va esca-
 ndir del moviment ^{quan van} veure les seves reaccions
 crítiques, en refusar ~~el moviment~~ el comitè de la
 direcció amb el pretext que Alejandro Lerroux era
 a l'Amèrica del Sud.

Durant una vaig sentir evocar la setmana tràgica com un momen-
 tant i portat en la vida del país, que havia deixat ^{molt} impressionada la
 població de Barcelona. i contribuïa al fet que ^{a pròximament dita} la setmana tràgica
 soci va no sols la dura regressió del govern -en la qual s'ataca, per
 la seva repercussió internacional, l'afusellament de Francisco Ferrer i
 Guàrdia- sinó també l'acció terrorista posterior, que durava des de l'11
 de juny d'abans, fins al punt que Barcelona era qualificada de "la ciu-
 tat de les bombes".

El 1907, l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona havien decidit que
 podrien treure l'establiment d'allò que fins llavors no sentia per més que
 contractant un detectiu anglès, George Arrow, que va arribar a Barcelo-
 na el 10 d'abril per encarregar-se de dirigir un cos de policia especial,

curiosa

l'organització de la qual el govern havia ~~xxxxx~~ autoritzat el 4 d'octubre anterior. Es ~~manifestava~~ **osar** **eficiència** en una tasca en la qual els serveis de l'estat ~~mostraven~~ **mostraven** ineptitud. Jampae ~~era~~ **era** el cap d'un ~~regiment~~ **regiment** d'un reglès ~~que~~ **queixava feina** ~~de~~ **de** devia a la fama de Sherlock Holmes, el personatge de Conan Doyle. Tot ~~als~~ **als** alguns ~~llocs~~ **llocs** ~~de~~ **de** Conan Doyle, a què de seguida va ~~ser~~ **ser** un gran ~~èxit~~ **èxit** ~~en~~ **en** les seues regles. ~~Una~~ **Una** i tot es va ~~començar~~ **començar** un ~~miting~~ **miting** ~~de~~ **de** d'Arrow, ~~el qual~~ **el qual** ~~era~~ **era** aquest, per ~~contra~~ **contra** el ~~nomenament~~ **nomenament** ~~de~~ **de** ~~no~~ **no** ~~podia~~ **podia** ~~ser~~ **ser** ~~de~~ **de** els ~~conferents~~ **conferents** locals i, per tal de ~~retardar~~ **retardar**-los, sense ~~el~~ **el** ~~de~~ **de** ~~econòmics~~ **econòmics** dels qui el ~~contractaven~~ **contractaven**. És ~~possible~~ **possible** que Arrow ~~per~~ **per** ~~conseqüència~~ **conseqüència**, no arribés a una ~~conclusió~~ **conclusió** ~~ta~~ **ta** ~~brillante~~ **brillante** en la seva feina, però va ~~començar~~ **començar** una ~~orientació~~ **orientació** per a ~~uns~~ **uns** serveis ~~més~~ **més** metòdics.

Va ser tan gran la impressió que va ~~causar~~ **causar** la rebel·lió i l'agitació del 1909 que ~~era~~ **era** ~~entre~~ **entre** els qui dividien la seva vida entre "l'era de la setmana tràgica" i "després de la setmana tràgica", ~~com~~ **com** ~~era~~ **era** ~~la~~ **la** "era de la guerra" i "després de la guerra". Amb els ~~car~~ **car** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~el~~ **el** ~~car~~ **car** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra** han ~~deixat~~ **deixat** ~~deixar~~ **deixar** en el ~~temple~~ **temple** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~importància~~ **importància** ~~que~~ **que** ~~les~~ **les** ~~guerra~~ **guerra** ~~dràmbies~~ **dràmbies**; però encara ~~avui~~ **avui** ~~mantenen~~ **mantenen** l'interès dels ~~investigadors~~ **investigadors**, ~~per~~ **per** ~~què~~ **què** ~~no~~ **no** ~~se~~ **se** ~~n'h~~ **n'h** ~~aconsegueix~~ **aconsegueix** una ~~explicació~~ **explicació** ~~deta~~ **deta** ~~llada~~ **llada** i lògica. ~~Per~~ **Per** ~~què~~ **què** ~~havia~~ **havia** ~~vivut~~ **vivut** els ~~fets~~ **fets** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~els~~ **els** ~~qui~~ **qui** ~~h~~ **h** ~~aven~~ **aven** ~~estat~~ **estat** ~~a~~ **a** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~avien~~ **avien** ~~tenir~~ **tenir**-ne una ~~visió~~ **visió** ~~clara~~ **clara** ~~perquè~~ **perquè** ~~els~~ **els** ~~consideraven~~ **consideraven** ~~el~~ **el** ~~seu~~ **seu** ~~complicat~~ **complicat**, ~~relatant~~ **relatant**-lo a l'experiència personal i a una ~~visió~~ **visió** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra** ~~del~~ **del** ~~funcionament~~ **funcionament** d'una ~~societat~~ **societat** ~~que~~ **que** ~~començava~~ **començava** ~~a~~ **a** ~~ser~~ **ser** ~~complexa~~ **complexa**. ~~El~~ **El** ~~cas~~ **cas** ~~del~~ **del** ~~1917~~ **1917**, ~~quant~~ **quant** ~~se~~ **se** ~~vaga~~ **vaga** ~~en~~ **en** ~~el~~ **el** ~~cas~~ **cas** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~a~~ **a** ~~l'indústria~~ **indústria** ~~on~~ **on** ~~ja~~ **ja** ~~havia~~ **havia** ~~començat~~ **començat** ~~a~~ **a** ~~treballar~~ **treballar** ~~hi~~ **hi** ~~havia~~ **havia** ~~un~~ **un** ~~encorregut~~ **encorregut** ~~que~~ **que**, ~~el~~ **el** ~~cas~~ **cas** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~no~~ **no** ~~estava~~ **estava** ~~obligat~~ **obligat** ~~a~~ **a** ~~seguir~~ **seguir** ~~la~~ **la** ~~vaga~~ **vaga**, ~~per~~ **per** ~~què~~ **què** ~~no~~ **no** ~~es~~ **es** ~~devia~~ **devia** ~~a~~ **a** ~~ser~~ **ser** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra** ~~d'un~~ **d'un** ~~obrer~~ **obrer** ~~-encara~~ **-encara** ~~que~~ **que** ~~no~~ **no** ~~se~~ **se** ~~deixava~~ **deixava** ~~de~~ **de** ~~treballar~~ **treballar** ~~si~~ **si** ~~a~~ **a** ~~deixar~~ **deixar** ~~de~~ **de** ~~treballar~~ **treballar** ~~els~~ **els** ~~obresistes~~ **obresistes** ~~que~~ **que** ~~no~~ **no** ~~h~~ **h** ~~aven~~ **aven** ~~deixat~~ **deixat** ~~la~~ **la** ~~feina~~ **feina**. ~~A~~ **A** ~~part~~ **part** ~~de~~ **de** ~~la~~ **la** ~~guerra~~ **guerra**, ~~temorós~~ **temorós** ~~d'una~~ **d'una** ~~agressió~~ **agressió**, ~~duia~~ **duia** ~~a~~ **a** ~~la~~ **la** ~~faixa~~ **faixa** ~~-encara~~ **-encara** ~~hi~~ **hi** ~~havia~~ **havia**

curiosa

cel nova faixa- un revòlver. Un **matí** va arribar al taller orvió, ex-
citat, potser enfereït, i va **explicar** que se li havien anat un des-
comguts de actitud i que ara i... En la això es va treure de la ma
el revòlver i es va posar a **potinejar-lo**. "Així que heu vist l'home
del 77 al còrrants, però aquest **puñetero** no m'he dit, cat. El primer
de l'any nou, a les **barriades**, no em va **parlar** ni un cop!" I després, i
no era una catig lle de parlava, perquè **tot i tot** es veia en la **nove**
llat i així no em va **tranyar** **que** **hagué** **cap** **figa**. Però de tant, amb
el **casceig** **nerviós** de l'home, d'aquell **estil** **estícul** v **en** **la** **mat**
i la **bala** **l'arredà** a l'extrem de la **finestra** i **escrostonà** la **porta** **de** **les**
comunes, després de **parlar** **entre** **les** **caderes** de **Marià** **Ventrell** i de **Ben**
Artigas, que es va **abreçar** sobre **Manuel** **Arades**, l'home del **revòlver**.
i el va **subjectar** **els** **braços**, **que** **li** **va** **estirar** **cap** **avall**. "Calma-
vos, home..." No calia **la** **comanació**. Tot d'una, de **complicitat**, **ver-**
rell **com** **edre**, a **l'home** **via** **posat** **pàl·lid** **barnat** **blanc**... Però en el seu **avert** **at**
que **va** **forçar** **un** **somriure**. "**Si** **no** **pudia** **ser**, **home**, **si** **no** **pudia** **ser**...
l'any nou, a les **barriades** no em va **parlar** **ni** **una** **vegada**." I així,
que **teia** **carorze** **anys**, l'any nou em **semb** **av** **remot** i **més** **que** **la** **setma-**
na **tràica** **de** **recordava** **el** **Capdeterme**. Però a **Barcelona**, **al** **l** **setma-**
na **tràica** **de**, **entre** **tant** **gran**, **com** **parlar** **de** **la** **setman** **anterior**.

curiosa

El 1909 el **José** i la **senyora** van anar a **Barcelona**
amb els seus **germans** a **passar-hi** **unes** **setmanes** i em van **recol·lidir** **en**
l'hotel **de** **ells** **al** **Capdeterme**. **Recordo** **detalls** **del** **viatge** **de** **Tor** **cap** **va**
a **l'Avia** **i** **de** **retot** **de** **la** **cabina** **del** **vaixell** **que** **ens** **va** **dur** **d'Avia**,
com **la** **senyora** **que** **ajudava** **a** **despullar-nos** **i** **a** **vestir-nos**. De **l'altre** **repor-**
to **la** **taula** **de** **pedra** **de** **l'habitacle** **de** **marbre** **del** **café** **on** **va** **seure**.
De **l'habitacle** **de** **la** **cabina** **inc** **present** **que** **se** **veure** **el** **comandant** **Colon**
vaig **posar-me** **a** **criar**: "**Miren**, **miren**, **el** **senyor** **Colon**!", perquè la **ma-**
re **m'havia** **ensenyat** **a** **dir** **senyor** **a** **tothom** **qui** **fos** **una** **mica** **més** **gran** **que**

jo. A Formentera els noies m'havien conegut algunes vegades quan jo dels Blai a seguien el fill d'uns veïns, un picot que devia tenir uns cinquanta anys i que al menys vegades em donava amb ell a cacar, armat d'una escopeta, entre les cavitats.

De Barcelona, després d'una estada breu, vam anar al Capdetene, on el febrer es calava l'hivern. Allí la meua mare va continuar les lliçons que a Formentera havia començat l'home Vicent, però no van ser ja solament de lectura sinó també d'escriptura i d'aritmètica. I a l'últim va ser on vaig aprendre de memòria el text i el mapes de l'atles universal que m'havia regalat el mestre de Formentera. A l'estiu d'aquesta segona estada a l'Capdetene la família va ja arribar ben d'inquietud davant la situació tràgica per la mort dels parents nombrosos que tenien a Barcelona. Jo vaig adonar-me que el país vivia moments d'agitació. De primer em van arribar les notícies de la guerra al Marroc i de seguida de la fi de Barcelona. Allí ^{reben} ~~arribava~~ "La Vanguardia" i una revista il·lustrada de Madrid, "Blanco y Negro", que jo llegia i en llegia els pocs dels gravats que els plans l'abandonaven, ja instant rebregada. Els comentaris dels meus companys que m'havia dit "bons" i uns "dolents", però no en troia l'entrellat. ^{Tot i} ~~menys~~ que llegir en castellà, no crec que el parlés encara. Quan a Barcelona, la guàrdia de la guàrdia civil em preguntava alguna cosa, jo no volia respondre mai, no recordo si perquè no em sentia o perquè em feien por i m'eren antipàtics. (Sabia que venien a clavar un quatre ~~castells~~ pots a set o vuit minyons formenterencs.) Ells, que només es duien alguna cosa per fer-se agradables a don Vicente, veien i continuaven la seva marxa. Al Capdetene even els carabiners i qui entraven en castellà i amb qui mai no vaig parlar.

Allí la vida era molt diferent de la que jo coneixia a la ciutat i al poblet que es podia considerar el caseriu de Formentera davant del desert arcador, perquè hi havia fins i tot botiga de queviures i d'al-

tres ~~articles~~ articles útils en una llar. Al Capdetener, entre l'Al-
lla de Mar i l'Hospital de l'Infant, el punt de terra fins, i de
V. delió, a l'altra banda de les muntanyes, el del Pare Lloç de l'Al-
lla, una altra a la mar. La majoria dels albarans eren d'alta i de
Benidorm; els altres, de la Cala, com el punt de la muntanya de
l'Atrotilla. Hi havia una certa rivalitat entre els uns i els altres -en-
tre els de cadascun ~~valencians~~ valencians i caleros, la qual era de
caràcter natural, perquè jo els veia diferents: els de la Cala, més
joves, una canalla estranya i alguns mots -sempre a l'orella- que
aquell poble és un i tot lingüístic, no influenciats pels fills de la ca-
lota al altre poble d'aquella zona; i marcava una diferència molt
notòria en la indumentària, concretament en els pantalons, que eren en
general blaus i es portaven amb botons, no els usats a la ciutat, en
el cas dels valencians, i de color de terra, sense botons, a la qual s'hi
seia la cintura que se'n lligada els tancava, en el cas del de l'Al-
lla.

En aquell lloc la terra és molt pedregosa i el seu ús era difícil-
ment possible; molt a l'oïda, trencada a la mar per barrancs que s'an-
aven a la mar, costat una hora pobríssima en la qual donava el mar, el
barballó -allí hi ha, alló-, el conell, la farigola... La ex-
tensió molt vasta, alé que es passa el Coll de Balaguer, t'ho fa veure
les muntanyes i la mar, hi havia només uns quants casets de pagès,
molt senzilles. I a l'altra banda ~~només~~ hi havia ~~algunes cases~~ algunes cas-
tes petites d'obra -més petites que aquelles casetes de pagès- i una
de l'Al-lla, l'Al-lla, l'Al-lla, la de l'Al-lla segon, l'Al-lla, l'Al-lla,
des d'altres -el gran i el petit- per portar-hi marxa i a l'Al-lla
de la pesca, i al lloc d'origen dels albarans solters, que vivien a
parades de llits i de pents, com les que donava classe a un vell
de posar la de l'Al-lla. La majoria de famílies vivien en barraques de tipus valencià.
La part que quedava orientada a l'Hospital de l'Al-lla
era la casa de l'oncle Maximiano i la seva mare blanca era l'única indi

l'indret: Capdepera-, o hi havia un salzeig, al costat d'una sènia que es podia manipular a l'ent girar una roda col·locada verticalment, amb la qual s'avia una cistella proveïda de cotífols que anaven a recollir el salzeig; l'aigua d'aquesta sènia, la que havia estat a sota del salzeig i la que es convertia en aigua **expressament**, s'usava per regar el hort, i es **cultivaven**, se'ns les **temperades**, les herbes, pebre negre, pebre blanc, melons, etc. i probablement alguna altra verdura més. El repartiment de les cistelles entre els almadravers era igual a tot això distància que els hi feia. Aquell hort i una vinya amb alguns arbres i hortes de Capdepera devia haver estat regat amb aigua d'aquell hort. El hort i l'altra no eren més que grans -**estables** que a l'ent vi tanta de la sènia-, però eren els factors conreus que s'hi feien entre el Coll, la Sala i les **muntanyes**.

A tots els almadravers els **sobrava** l'ent de la seva part i es relacionaven amb gent de l'interior per carregar i per objectes d'interior en la vida senzilla i modesta que es feia a aquell lloc. Es deia **l'ent** a l'ent, a l'altra banda de les muntanyes que s'ere altes- hi havia moltes herbes de caní i eren pocs els qui es movien a anar a l'ent a regar i fer l'ent canvi, que es feia amb els pocs pagesos que eren a la plana i a la banda de migjorn de les muntanyes que s'ereaven a l'ent a fer l'operació.

La relació amb la mar era **quasi diària**, perquè després de la pesca de la sènia -l'ent relacionat amb la qual es feia el tractament de la pesca, que es feia amb quasi tota la pesca que a l'ent s'ereava-. En part era venuda a **traguiners** que l'ent portaven a l'ent de la comarca.

Al Capdepera va començar a llegir -setser el darrer any, que ja es va anar a tornar a Barcelona- les novel·les d'Elisabet Sureda,

punt d'aquella de la meua desordenada formació literària. (Deservo
 que continuen essent lectura dels infants d'avui, perquè fins ara
 mai no veure cap altre llibre, que havia vingut a passar l'estiu a l'illa,
 n'havia comprats més d'una dotzena, en edicions modernes, i que ficava
 cap a Mèxic
 a la maleta, en tornar-se'n amb els seus pares i la seva germana.) La
 lectura del diari i de les novel·les i la contemplació dels arbres
 i les ordes prestantes se acaben per molestar els grans i que feren
 fura els meus companys. I preguntava al mare: "Hi hi havia una
 barca entrant al port de França, qui puja a veure?", irritava el meu oncle.
 I davant d'una àncora enorme que acabava de treure de l'ar, demana
 veure un mariner: "Què deu pesar?", i la riota dels companys, que
 es excusaven per què volia saber el pes de l'àncora. Jo volia saber la
 utilitat de tot el que veia nou i preguntava per quina raó era allaque-
 la i no d'una altra; tothom trobava que jo era un pesat. Des
 de molts cops ho era sencillament perquè l'interrogat no sabia res -
 entre la meua creença. D'altres, sí, és clar, perquè ^{la pregunta} no es podia res
 altre. I li vaig veure per primera vegada - me jo recordi- un entonoy
 vil. Probablement fou la primera vegada que en veia un de rople i que
 podia tocar, perquè no ho ~~podia~~ ^{creure} que en les meves estades anteriors
 a Barcelona, els havent, no n'hagués vist cap pels carrers. Aquell
 que vaig veure al C. de l'Estre, el record del qual m'ha quedat present,
 era d'un dels "sociis", els propietaris de l'almadrava, que vivien a
^{Ciutat}
~~Taragona~~ i havia vingut de visita. Un d'ells, el més important, era
 l'abat, el xerter, que fou alcalde de Taragona.

El 23 d'octubre del 1911, Alejandro Lerroux va
 xxxxxx parlar a la "Cámara de los Diputados" un mí-
 nistru convocat per tal que el caudillo després les
 resolucions del Partit Republicà. Donant la
 raó als radicals s'havien fet ja famoses per la
 seva corrupció i la seva rapacitat a l'estament
 de Barcelona i a d'altres on aconseguia entrar, i
 Lerroux va dir que per assegurar que el poble en-
 tressa a l'Ajuntament amb honesta, calia triar esco-
 nent els candidats -i, què cosa havia de fer en
 totes les eleccions posteriors-. i va declarar, en
 tractar de la guerra de Marroc, que el país no tenia
 res a fer-hi, a l'Àfrica, que la conquesta del Rif
 no representava cap benefici al poble espanyol, i al-
 less quan quants capitalistes. Va afegir, encara, que
 compadria els homes que tenien la responsabilitat
 del poder públic i no havien impedit que el país
 es metés en l'aventura africana, perquè havien oblidat
 donat els interessos del país per donar-ne uns
 altres... Quan Lerroux va tenir la responsabilitat
 del poder el 1934, va continuar la política d'aver-
 ventats que compadria i havia va el 1911, va conti-
 nuar l'aventura africana als serveis d'uns quants
 capitalistes i va enviar tropes, a les ordres del

Cursiva

llunyans- o més en la Austràlia. Si la terra n'havia rebut a dir-hi
si per l'let dels companys em veia a dir caseta amb el qual for
de festa, vivien ~~en~~ lluny de la ciutat, del i sense cap comunicació.
distància d'una mil·la o d'uns milers de quilòmetres no era cap barre
per a les vies d'indies. Com que es pagava que si algú n'havia
preguntat que en era onava **ser** en el seu retorn a una ciutat i
me pensava, com que jo me tenia consolat que les ciutats eren
com una pura fantasia, la qual, però, m'havia nava... i m'havia arribat
car-me a dir que l'home de dinar o per dir-ho una petita ciutat i la
qual m'havia de dir, m'havia caure en la ciutat. No m'havia de dir
després que m'havia una feina em del ciutat o ser gran.

Al Caplesterne va partir un cert nombre dels animals, dels porcs
i dels ovis, dels quals em plavia de dir-hi. Després, no m'havia
tard, m'havia si els animals es van veure. No els hi havia
ent en l'pati ni en l'adversió, però a la ciutat -i en la ciutat-, a
o ses que no s'havia de dir-hi per a tenir-hi em semblava que i
una raó de necessària. Un dia, ja a Barcelona, m'havia
per dir-hi li va dir de dir, en un grup de família, que li havia
va tenir una dona. L'oncle Macià, que m'havia forçava per dir-hi non con
tents - sense aconseguir, però guanyar-se el nostre afecte, perquè m'havia
hí tot. El considerava molt bon home i m'havia pensat que m'havia de
dir-hi, i m'havia de dir un dels parels que m'havia de dir-hi
en res- que en la ciutat d'un dels seus netes a Amèrica portés un fill.
I pensat que m'havia de dir-hi del ciutat de Barcelona
amb un fillal liat i xisclaire, que no va fer cap mena de dir-hi
ensa, perquè m'havia de dir-hi contínuament la ciutat. És possible que m'havia
filla no tingués cap mena d'antropòfags, però ens feia de dir-hi. No
ho l'oncle m'havia de dir-hi que l'animal era inofensiu, perquè m'havia

seem: el xucle i el ~~rest~~ **de menjar** amb la mans. Efectivament, la
 dona agafava, amb la ~~mano~~ **directament** a l'el boca, just el que hi
 calia i no ~~xxxxxxx~~ **segava** la mà de l'oncle, però no li
 estirava més cap a ell el **menjar** amb un plat. No el potí veure
 alt de la casa perquè s'enfilava per tot el i no sabia on s'havia
 de becaria el que ~~tu~~ **era** o **esquinçaria**. En haver de dir-se a
 l'altant d'una porta i un xatí, quan ja havia trencat no sé quants plats,
 el veí tot d'ert. I no se de **fred**, perquè no era a l'hivern. En veure,
 simplement, però que no vivia en un medi ~~de~~ **cert** -i potser perquè el
 donat li donava una ~~cosa~~ **l'adient**, o era que el ~~que~~ **era** qües-
 tio de havíem ajuant les instruccions rebudes. Un ~~de~~ **l'adient**
 l'~~ex~~ **emple** d'una dona no és el lloc on ~~se~~ **perquè** hi ~~hi~~ **qui** a vi-
 vi. En canvi, de la ~~cosa~~ **jo vivim** en una caseta de fusta de fusta,
 que té un ~~xxxxx~~ **que** pot dir-se ~~el~~ **jardí**, no ~~se~~ **no** te-
 nia ~~on~~ **no** ~~se~~ **amb una** ~~cosa~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 tats, en canvi no ~~se~~ **durant** el ~~que~~ **veig** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 Les ~~se~~ **passen** d'un jardí a l'~~altre~~ **altre**, ~~la~~ **la** ~~se~~ **reerca**
 d'aliments. Les feres les pareixen a qualsevol racó on ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 No ent -i nostre jardí no han fet divers ~~se~~ **vegades** - i ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 Les ~~se~~ **portes** i ~~se~~ **no sé** **cap a on**; ~~se~~ **els** ~~se~~ **gats** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 Els ~~se~~ **lents**.

l' ~~se~~ **una** de les ~~se~~ **que** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 les ~~se~~ **de** ~~se~~ **far** ~~se~~ **xarxa**; ~~se~~ **els** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 l' ~~se~~ **la** ~~se~~ **malla** ~~se~~ **més** ~~se~~ **un** ~~se~~ **centímetre** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 no ~~se~~ **com** el ~~se~~ **les** ~~se~~ **parts** ~~se~~ **del** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 l'~~se~~ **era** de ~~se~~ **d'espert**; la ~~se~~ **del** ~~se~~ **cóp**, que ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 ció ~~se~~ **ser** ~~se~~ **més** ~~se~~ **la** ~~se~~ **malla** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.
 de ~~se~~ **la** ~~se~~ **quantitat** ~~se~~ **de** ~~se~~ **metres** ~~se~~ **de** ~~se~~ **cap** ~~cosa~~ **cap**.

essent indiferent a estar en un **cinema** quan ja la projecció està en curs.
 I tant és, això. Si el temps de què disposem no em permet d'esperar que
 tornin a començar a veure **després** tot el film des ~~del~~ ^{del} principi, tan-
 to, aïfò de seguir el fil de l'acció i quan s'acaba el film de veure
 re ~~xx~~ les primeres seqüències fins al punt que ja he vist. Per a ser
 exacte, no ho faig solament quan no puc arribar al començament de la
 pel·lícula. Generalment entre al cinema sense amoïnar-me i ~~xxxxxxx~~ la
 projecció del film ha començat o no, se m'ha de saber-ho. Això passa a al-
 gunes persones que se n'han adonat, perquè la majoria de la gent vol
 veure una pel·lícula des del principi. Tan poc les novel·les i els llibres en-
 tenen a les explicacions introductòries ni ~~xxxxxxx~~ les mantenen una acció
 lineal. Si a algunes persones **d'estranyaven** que jo comencés a dir la meua
 història hui per la meua o pels peus devia ser perquè creien que hi
 hi havia una part del cos que és des d'on he d'obrir el diàleg. M'heu
 dit: "Per què? Una vegada un amic alemany, ^{economista,} /en llegint la meua obra sobre
 sobre un problema a l'entorn d'un poble de Lleida va quedar meravellat perquè
 el continuava amb una conversa i un bombardeig. Això s'acabava el 1937,
 quan jo era secretari de Josep Calvet, conseller d'Agricultura de la Ge-
 neralitat, ~~el~~ ^{vi} ~~ent~~ amb el director general Romà Fàbregas i el director de
 Serveis Tècnics, ^{Eduard Simó,} a un poble de Lleida per a estar amb la gent del
 sindicat local. ~~el~~ ^{Així} me havíem dit les primeres paraules i després
 les novions treuistes i van deixar caure dues bombes a prop de l'in-
 terlocutor i la conversa s'acabava perquè els nostres interlocutors
 van desaparèixer. El meu amic alemany i economista es va quedar el cap
 a les mans i entre ~~el~~ ^{ent} i divertit deia: "Com sou, ~~perixixix~~
 a la vostra llar! Més, mai, a un periodista alemany ^{no} se li hauria
 de començar un ~~xxxxxxx~~ reportatge, per a dir un bon dia i bon-
 dia, a la llar, ho bé, gent que fuig, o fires per terra..." "É,
 home, tu m'engeix i jo en diràs després al lector tot el que m'has dit."

no el conflicte que m'avia a resoldre." L'arie va llegir fins al final i em va dir: "Sí, amb ~~la~~ explicat..." Em va passar la ~~la~~ el platell i va dir, amb recança: "Fins i tot queda més clar que si ho hagués explicat un repòter alemany, però..." "Però, què?" "No és seriós, home, no és seriós!" Alguns lectors em ~~retreuen~~ que el capbussó de cop en l'acció de les novel·les, d'altres m'ho aproven.

Al poble pròxim que més freqüentàvem, l'Avellà de Mar, hi havia una gran prevenció per dur els nois a l'escola; la raó principal devia ser que /la sobresa de les famílies els exigia que posseïssin els fills aviat a treballar, però la gent al·legava que l'estudiar feia tornar típics els nois. Quan a final de temporada hi havia de passar una dies abans de tornar a Barcelona se feien anar a un col·legi de monges on ~~xxxxxxx~~ ^{i jugant.} es feien trencar unes hores escoltant romances. En sortir, una monja els deixava lliurar un confit que ~~xxxxx~~ contenia amb una còpia. Nosaltres desfilàvem ràpidament, coherent, davant seu, ens inclinàvem i passàvem la llum sobre la llaminadura.

Calçar-nos les sabates, per agafar el tren de Barcelona, era una tortura no és inferior a la d'haver de caminar a cop posades. Havíem passat tot l'any descalços i per altra banda havia crescut i les sabates de l'any anterior ~~ere~~ ^{eren} petites. Caminàvem ~~xxxxxxx~~ amb el cullot, se'ns inflaven els peus, fins que arribàvem a Barcelona i ens compraven unes altres sabates a la mida -que ens faria partir l'any següent- ^{les} ~~quels~~ alternàvem amb espadenyes, per tal de no fer el cavi amb la traca.

El poblet dels almadravers quedava desolat durant els mesos de desembre i de gener. El febrer hi tornàvem i es calava l'almadraver, que havia quedat desolat durant dos mesos. ^{En queda} ~~me~~ ^{moet variat} en record ~~vigila~~ ~~xxxx~~ d'aquelles vagues dels almadravers: tinc presents les noves estades

a en la tla sagrada -l que va morir- a nos Aires la no vaia- os
 ays-, en un pis del carrer de València, a tocar el passeig de Sant
 Joan, i també d'altra a Balou, en una casa de planta baixa i dos, a
 cerda a mar, amb una gran balcon i finestra. El Balou recobria el balera-
 re a la linada, la platja plana que permet els no nedadors a banyar-
 se una bona distància a l'aigua sense que aquesta els arribi a la cintura;
 també la sorra fina, molesta de treure's dels peus. Al shorec era
 un lloc secret de trobar cases, amb un parell de cafès -el propietari ~~era~~
 d'un dels quals era l'alcaldre del poble -un lloc que devia ser un col·lec-
 de pedani, com el de Benidorm, perquè Balou no era un municipi, sinó
 una regió del de Vilanova de Solcina-. Balou començava a refer-se mitx
 una desgràcia col·lectiva. Era fama que anys enrera havia quedat com-
 pletament deshabitada a causa d'una epidèmia. L'epidèmia havia estat un
 fet i havia causat la mort de molts de veïns, però el poble no havia
 quedat completament deshabitat, com pretendien alguns de Barcelona que
 conixien el nom de Balou i havien sentit a parlar de la desgràcia. Ve-
 nia -quan jo hi pensava una part de l'hivern- una població activa de pes-
 cadors i pagesos, sense la qual no s'haurien pogut sostenir els dos ca-
 fès que ~~hi havia~~ en recordo. Al de l'alcaldre, un vespre, ens donava par-
 ticulars de les atraccions del balants -n'acabava de passar una pel poble- i
 a d'ells explicava que en una que consistia a simular ~~la~~ ~~extorsió~~
 extorsió ~~al~~ coll d'una noia amb una corda, ^{la qual} ~~estirava~~ ~~la~~ ~~corda~~ ~~en~~ a
 una banda i cap a l'altra, ~~la~~ ~~corda~~ ~~des~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~ ~~del~~ ~~coll~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~
^{i quedava} ~~la~~ ~~corda~~ ~~des~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~ ~~del~~ ~~coll~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~
^{-quan lògicament la noia havia de} ~~la~~ ~~corda~~ ~~des~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~ ~~del~~ ~~coll~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~
 a totes darreres del ~~coll~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~ i que un dia havien preparat el truc ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~
 tant i havien escanyat la noia. Anys enrera ha vist que Benidorm ~~era~~ ~~un~~ ~~lloc~~ ~~de~~ ~~lux~~
 veïa un lloc d'estiueig de luxe, de Benidorm, ~~hi~~ ~~era~~ ~~un~~ ~~lloc~~ ~~de~~ ~~lux~~
 a ~~era~~ ~~un~~ ~~lloc~~ ~~de~~ ~~lux~~ ~~de~~ ~~Benidorm~~, de Benidorm, ~~era~~ ~~un~~ ~~lloc~~ ~~de~~ ~~lux~~
 són ens de la nova ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~, que fins no ~~era~~ ~~un~~ ~~lloc~~ ~~de~~ ~~lux~~
 Barcelona havia sentit a anomenar; era com una propietat ~~de~~ ~~la~~ ~~corda~~
 que escasses persones compartien amb mi.

El 1911, del 8 al 10 de setembre, s'havia celebrat al Palau de Belles Arts, de Barcelona, el primer congrés constitutiu de la "Confederación Nacional del Trabajo", que, després d'un breu període d'activitat, a causa de diversos actes de violència, fou declarada il.legal. La seva legalitat va quedar en suspens fins al 1914. A partir d'aquesta data, ~~en~~ durant uns **quants** anys, la CNT serà l'organització sindical que **aplegarà** el major nombre d'afiliats entre els obrers de Catalunya. Ja abans del congrés del 1911, els **sindicalistes** de tendència anarquista que **meldaven** per constituir-la havien ~~aput~~ d'enfrontar-se amb el **lerrouxisme**, que reclutava els seus adeptes en el mateix camp social. Cal recordar que **Lerroux**, que a Catalunya tenia per missió combatre el **catalanisme** i evitar que s'estengués entre les masses **obreres**, a l'Ebre de Catalunya va assumir una altra **missió**: enfrontar-se amb el socialisme. A Catalunya, el socialisme no havia arrelat i la tònica de **Lerroux** es limitava, amb la seva tradició democràtica i **ambigua**, sense cap ideologia coherent, a atacar el **catalanisme** en les seves classes dirigents i a **entrebanca**-lo a la classe obrera; es declarava, per una banda, defensor de la unitat de la **patri**

política espanyola amenaçada pel separatisme i talà
 i, per altra, de la classe treballadora. En la pri-
 mera causa, sincerament sentida, coincidí amb la
 ideologia centralista, que no volia sentir-se el problema
 de Catalunya; en la segona, no sentida, coinci-
 dia aparentment amb els sindicalistes al mateix
 temps que en realitat competia desesperadament
 perquè no li prengués la ~~campesina~~ idea. Amb
 el temps, va perdre les tres batalles: contra el
 catalanisme, contra el sindicalisme i contra el so-
 cialisme. Amb la República i l'autonomia de Catalu-
 nya, el lerrouxisme va fer en aquest país els seus
 darrers espeternecs. I en la història política d'Es-
 panya, Lerroux quedarà com un gangster que actuà,
 amb més o menys de profit, durant una breu temporada.
 Quan es veia imminent la caiguda de la mo-
 narquia i es va crear el comitè revolucionari que
 es transformà en govern provisional de la Repúbli-
 ca, hi fou inclòs Lerroux, tot i que, com explica
 Miguel Maura al seu llibre Así cayó Alfonso XIII:
"A ninguno de los miembros del gobierno provisional
les iraba confianza Lerroux..."

A Barcelona va decidir-me que, com abans al Capdetorre, en diferen-
 ciava dels meus companys per la incertesa del meu futur, la qual cosa
 no m'inquietava i més aviat m'agradava. Tots els nois vivien en la mate-
 ixa irresponsabilitat que jo, però en el seu cas era justificada: en
 general, si una circumstància imprevista no torçava el seu destí, foren
 el mateix que els seus pares... Jo havia de fer una opció ~~que els nois~~

curativa

~~estelviada~~ estalviada dels altres... Això, era una porta o una de les ~~porta~~ porta?
Començava ja a pensar i em vaig dir que en quedaven més portes obertes que als altres. Començava a pensar, però els meus pensaments de més de deu anys no es diferenciaven gens de les fantasies de no gaire abans. Jo no tenia cap porta oberta... El fet que destaqués a l'escola va fer que els meus companys m'aclarissin el meu futur: seria oficialista, la qual cosa, en l'ambient de la barriada, a l'època, ja era distingir-se. I s'acordava amb les idees de la família paterna; se diria el camí que l'oncle Savi va tenir davant seu i que la mort havia ~~tallat~~ tallat. Quan feia un any que anava a l'escola, un mestre em va dir: "Tu seràs escriptor o pintor." Ho vaig encariar, però vaig posar la predicció al nivell dels meus somnis d'infant.

Jo m'adonava que, encara que la meua família era, econòmicament, modesta, a Barcelona i areu era molt respectada pels qui la tractaven; tots els qui en formaven part eren persones de molt bones maneres -que jo mai no he assimilada, en algun aspecte deliberadament perquè no em vull estar d'~~enganyar~~ ^{enganyar} ~~qui en dóna motius per fer-ho~~ qui en dóna motius per fer-ho - i eren molt de lectures i s'escrivien contínuament els uns als altres amb gran afecció. El meu pare tenia una bona cal·ligrafia -a la qual cosa em donava molta i constància a l'època i continuà donant-me-la en els anys següents. La del meu pare l'he descoberta recentment en arribar al jutjat per adquirir la nacionalitat espanyola. Al llibre on hi ha registrada la meua partida de naixença, el jutge va escriure la nota pertinent i en posar-me el llibre perquè jo hi signés, em va dir: "quí pot veure la firma del seu pare." No era la lletra del Sr. Víctor Coeur, era una lletra clara i segura, dita aleshores en lèxia, i com a rúbrica l'acompanyava una simple i curta traça ferma, contra el costat d'aquell temps de la rúbrica eraistolada. (Això em recorda ~~que~~ que el Sr. Víctor Alba em va dir que la meua signatura habitual, una ratlla a nota del nom -com la del meu pare, que desconcertava-, per als rúbriques indi-

curativa

com a esculpició, perquè la catlla és un pedestal. "Signa, tu", li vaig de-
 clar. V escriure el seu nom i va traçar la catlla a sobre i una a po-
 ta. "Dime -li v li dir-, te estàs pitjor, perquè a més del que t'hi
 posen corona!" El que jo no ~~conegues~~ la lletra del que jo t'hi
 no explicació senzilla. Havent deixat de navegar en casar-se, no m'havia
 sentat mai de la mare i no hi havia hagut motiu perquè s'escriués. A
 casa, doncs, no hi hi va cap carta del pare.

Van tornar a Barcelona, a la primavera del 1913, quan jo en tenia com-
 pte deu anys. Nos vam instal·lar a casa de la tia Pepa -la seva mare gran de
 la nova mare-, al carrer de Mallorca, 532, entre Dos de Maig i Indépendèn-
 cia, on convivíem amb els cosins Elena i Adolf -amb qui jo havia estat
 a Formentera. La nova germana va anar en un col·legi de monges a prop de
 la Sagrada Família; el meu germà petit, Cosme, que tenia sis anys, i jo,
 a l'escola de Sant Pere Claver que els jesuïtes tenen al carrer de Valèn-
 cià, a l'edifici al del Clot i al de Navas de Tolosa; el meu germà gran, Sal-
 va, continuà ~~xxxx~~ anant a les "escoles dels Germans de la Doctrina Cristia-
 na. La gent del barri hi deia els nois perquè no hi havia cap altra esco-
 la ~~xxx~~ a prop, però amb excel·lència; l'ambient hi era anticlerical. Una de
 les festes de l'escola, un dels jesuïtes que hi feia presència va recor-
 dar, en un discurs, com una prova dels progressos aconseguits, ~~en aquella~~
~~que~~ que uns anys abans, els que hi anaven amb sotana hi eren apòstols
 de la fe. A l'any 1913, quan jo vaig començar a anar-hi, jo no ~~xxxxxx~~ s'hi
 trobava ningú.

Els alumnes de Sant Pere Claver estaven distribuïts en tres aules, di-
 tes classes de pàrvuls, elemental i superior, la darrera dividida en tres
 seccions, primera, segona i tercera, que corresponien a diferents cursos (la
 primera era la dels més grans). Cosme, que tot just començava les primè-
 ries, va anar a la classe de pàrvuls; a mi, d'entrar da en van posar a l'ele-

ental.

A la seminaria vai patir una mica, perquè els nois del Clot es reien del nostre parlar valencià, però això no va durar gaire: ~~xxxxxx~~ ells ~~xx~~ encara ^{enraonant} no va acostumar al nostre parlar i nosaltres, ~~xxxxxx~~ amb ells, aviat vam perdre l'accent barceloní. El primer dia, el senyor Bordes va fer un examen superficial i qüestionat i em va fer llegir unes ratlles d'un llibre. "Bé, bé, molt bé... Compta fins a vint." Vam començar a comptar fins a setze i em vaig aturar en sec. Ja sabia que els meus "dèssat" i "dènou" havia de fer riure. Per què no vaig dir "dísset" i "dínou" si ja sabia que a Barcelona ho deien així? No ho sé. En la meua timidesa vaig preferir dir que no sabia comptar en lloc de dir uns mots com no tenia el costum de dir-los. El mestre, sorprès, em va posar a càrrec d'un noi perquè m'ajudés a comptar. Al cap d'una estona el ~~no~~ ^{noi} tornava amb mi cap al senyor Bordes i deia: "Sap comptar i sap les quatre regles... Muntat amb una bona d'una manera estranya." El senyor Bordes em va tenir en observació uns quants dies i em va passar, amb tres o quatre companys, a la classe superior, a càrrec d'un mestre aragonès, Pedro Pérez Lizondo, de Terol. En arribar tar-nos, va donar-me una mà a l'espatlla, em va abraçar com un noi que prometia i ~~va~~ va dir-me una cosa de la nova aplicació. La nova aplicació consistia a fer a la mateixa classe, ~~combinant~~ ^{quan enllestia} el temps que es observava ~~les~~ ^{en} les tasques del dia, els exercicis que havia de presentar al dia següent i encara aprendre'm de memòria les lliçons que havia de recitar ^{i endemà.} ~~el dia següent~~. Deixava els llibres, els cartafonsos i les lliures d'exercicis al meu pupitre i a casa passava el temps llegint contes i novel·les.

És difícil que no em fesse difícil distingir-se allí, en aquell temps. Els nois dels nois eren fills de pares analfabets, en general i ~~els~~ ^{els} ~~nois~~ ^{nois} erants -aleshores no s'havia usat aquest mot per indicar-los- i si no havia vist un llibre a casa seva. Quan veien els meus, tots ho amb prou fer, amb el meu nom i el ~~llibre~~ ^{títol} ~~del llibre~~ escrits amb la llitra

de la nova mare, la meravellosa ~~aven~~ **aven** de la bona cal·ligrafia i en representa-
 ves qui m'ho havia escrit, allò. No em va dir quan el ~~dia~~ que m'ho
 havia ~~escrit~~ ^{fet} la mare.

En aquella escola de suburbi es parlava un català bastant correfet
 i el català rudimentari dels nois de llengua castellana, procedents qua-
 si tots de Núrcia o d'Aragó, que sonava allí de tals estrany que el seu
 valencià dels primers dies. Hi havia un nicoet de Zamora, Máximo Pérez,
 molt bru de cara i de llavis ~~molsuts~~ molsuts, la qual cosa li dona-
 va un aspecte de mulat. En una festa del Reis, ell va fer el paper de
 rei negre i Jose i jo els dels reis blancs. Máximo Pérez era bon noi i
 intel·ligent; als dos primers anys, a la secció tercera i segona, s'es-
 taven: jo era el primer i ell ~~semprexxxxxx~~ el segon. El tercer any
 no vaig ocupar el primer lloc, perquè a la primera secció en vaig tro-
 bar ~~que~~ Josep Prat, ^{el} qual l'any anterior jo era el primer, continuà assis-
 tint a l'escola i no vaig poder desbancar-lo; tampoc un altre que tingué
 el segon lloc i que també s'havia quedat un any més (per estudiar el ma-
 teix, perquè el que s'e senyava a la primera secció era el mateix que
 s'ensenyava en aquella escola). De Prat no hi tinc res a dir, perquè
 era un noi intel·ligent i suposo que ha fet una bona carrera en la vida.
 El segon, hi tenia molt a dir, aleshores, perquè feia treballs. Era d'u-
 na família relativament benestant -atès el nivell social del lloc- i
 jaia pres de el mestre, que per protegir-lo va instituir una sèrie de
 punts que calia superar per desplaçar el primer i el segon, tan ~~com~~ ^h
 que els va fer inextinguibles.

La geografia universal que m'havia regalat el mestre de Fontenrera
 em va ser molt útil a Sant Pere Claver. La geografia seria una de les
 matèries que més m'acordaria estudiar i gràcies a aquell llibre, ^{m'hi} va i
~~mostrar~~ sempre el meu fort, ~~com a~~ amb gran sorpresa dels companys i
 fins i tot del mateix mestre, perquè els meus coneixements excellien en

molt el que s'explicava al modest Manual de la Infancia, que fou l'únic llibre de text que se'ns va donar allí, a part del Catecisme de Doctrina Cristiana, que, dit sigui de passada, era en català, en un català vuitcentista. El que llegia i el que sempre havia sentit contar a la família sobre viatges m'indueïa a consultar contínuament els mapes, no sols els de la geografia dita de Formigó sinó d'altres que hi havia en abundor a casa, pel fet que tothom era gent de mar. De'll sabia de memòria.

A Sant Pere Cl ver vaig començar a tenir noció d'un dels dos ~~veus~~ sants que he tingut el meu interès per la política: el nacionalisme català; l'altre, el socialisme, començà a ~~intxxxix~~ fer-me pensar cap al 1916, en començar a treballar en un lloc on coneixeria Josep Jover i Barroca, llavors que amb el temps fóra regidor de l'Ajuntament de Barcelona i conseller de la Generalitat. Ara bé, això són punts de partida que també he trobat en unes altres circumstàncies. La nova ideologia política és consubstancial amb l'entrellat de la nova consciència, dels nous sentiments i del meu tarannà. El contacte amb altres persones havia arribat a la mateixa actitud, *per simpatia o per reacció*.

A la classe dita superior, on hi havia noia de deu a tretze anys - generalment els nois ~~leix~~aven l'escola per anar a treballar als dotze anys; una quarta, als tretze-, l'ensenyament no era bilingüe, perquè si no se'ns va ensenyar en català, però no se'ns obligava a parlar només en castellà. ~~Es~~ feia d'una manera que podia fer pensar que es donava per suposat que els alumnes no coneixien el ~~castellà~~ castellà, però que podia fer pensar tot el contrari. Llevat del llibre de doctrina cristiana, tots els textos eren en castellà. La mica de gramàtica que se'ns ensenyava era gramàtica "castellana". L'aprenentatge a base de preguntes i respostes. A la primera pregunta, "~~¿Què és~~ gramàtica castellana?",

La resposta era: "El arte de hablar y de escribir correctamente en la lengua castellana." A la segona pregunta, "¿Qué se entiende por idioma o lengua?", la resposta era: "El conjunto de palabras y frases propias de la lengua de un reino o provincia." Ho cito de memòria; conservo el llibre, que veïeu ben bé atrotinat, i el he copiat aquesta nota. Com que el mestre, Pedro Pérez Lizondo, teia les coses modernes sobre l'ensejament, no sempre s'contentava amb les lliçons d'estes aprenent de recitar de cor, ~~en~~ deien els nois-. Quan recitava el que havíem après de recitació, ho feïen, és clar, en castellà, però els diàlegs amb el senyor Pérez veïen sempre bilingües -amb els nois catalans, és clar-. Ell parlava en castellà i nosaltres responíem en català. La meua d'aquest sistema no l'he oblidada mai. Així veig trobar-ho i així veig triar-ho. En dir "bilingües" no em refereixo només al que parlàvem amb el mestre al marge de les lliçons, sinó a les mateixes lliçons en que volia una resposta amb paraules nostres, per quejar convenientment qualsevol enteses. Per tant, tant el text del llibre com les aplicacions que el mestre feia pel seu compte eren en castellà, i qual cosa no em faia per part no tenia un coneixement del castellà que li permetia de veure que no teníem ni se'ns admetia que no s'enguéssim en català. Tot això s'acabava amb una gran naturalitat, com si fos una cosa normal de parlar. Però el fet, encara que aleshores no em n'adonava, em marcava.

Degut a les facilitats que mostràvem més o menys, el mestre ens pensava que no l'hi s'hi veïa. Enric Teixidor, que mostrava una certa facilitat per a l'aritmètica -i per a res més- una "Pitágoras"; Jo, un "Solón", i jo, "Platónoteles".

La lectura d'"En Balaet" va ser el meu primer contacte amb les lletres catalanes. Amb la revista es publicava un suplement de quatre pàgines de novel·la recollible. Vaig trobar en curs de publicació unes

ave turen de Jordi Del que mai no he s'el cor comencen. M'ignorat
un ne per què quell noi català roda per enlloc de França i jo no
recordo exactament si a Saint Nazaire o a l'oient. Seguirien, seguin,
La família del mar, Els fills del capità Delmar, El rei de
~~les Montanyes Blaves~~, Les Montanyes Blaves. La comunitat de les Montanyes Bla-
ves... He cregut, sempre, que es comet un error en atribuir a Josep M.
Folch i Torres una influència perniciosos sobre els seus lectors i el
fils. Si alguna influència va exercir va ser ^{en la} a crear ^{jó d'} un públic lector
ent là que, passada l'adolescència, va continuar llegint en català
alleshores tantot apropiats a la seva edat; ^{penso} que sense la nova obra cata-
lana per a infants, molts que van adquirir l'hàbit de llegir en català
amb ^{la seva} obrer, ~~Folch i Torres~~, haurien ^{nascut} en una altra llengua. Con-
sidero, ~~doncs~~ doncs, que va fer una tasca positiva. Quan, una vegada
a ja després, se va desenvolupar el meu interès per la política i per les
qüestions socials, la literatura de Folch i Torres, llegida amb gust
abans, no en va ser cap destorb. M'havia divertit i prou, entre els deu
i els tretze anys. I la lectura de la seva obra va ser alternada amb
la de Rayne Reid, Bulgari i, als tretze anys, ja amb la de G. A. Wells,
Antony y Frias i Fernádez González. Va arribar un moment en el qual
vaig adonar-me que a la mateixa edat la majoria de nois s'envien expas-
sat moltes novel·les de Jules Verne ^{-que jo no llegia-} i desconeixien Rayne Reid. Vaig lle-
lar aquest autor perquè en una calaixera de casa hi havia un munt de
números d'El Mundo de las aventuras, que havia publicat abans en la
ment les seves novel·les de la mateixa manera que El botafoc publicava
les de Folch i Torres. Per Rayne Reid se vaig familiaritzar amb el grec,
munt de sospitar que el destí em duria a viure-hi vint-i-tres anys, dels
quals tinc records admirables, a desgrat d'algunes terribles condicions de
cultura, ^{que no es reguen} perquè si en la vida d'una persona no hi ha contrarietat és que
se l'ha vençut, no s'ha guanyat ~~la normalitat~~ de benestar i

la seguretat que

~~si pot o molt~~ *es com en* ~~la normalitat i el benestar~~ *en algun moment.*

qui via sempre bé sol per sar per l'existència en un cofoïste estat. Després les grans aventures ~~xxxx~~ mexicanes, en francès: les novel·les de ^A Aimard. El coneixement que aquest de novel·lista tancien de Mèxic els veia d'una part part de ^{Unes} ~~tenxex~~ invasores; ~~l'any~~ Reid, a més de ~~ndixen-~~ go, d'unes tropes del ~~Estats~~ Units, Guàrdia Aimard -el seu autèntic del qual era Olivier Gloux- de l'exèrcit de Napoleó III, que ve a veure Mèxic per imposar-hi l'emperador Maximilià.

Ells, els tres de Sant Pere Claver van dur algunes vegades una que te a les aules -uns veia o deu- a uns certàns -els companys en ríen de mi perquè en ~~deia~~ concursos- literaris sobre doctrina ⁱ història existia que es van fer a diversos locals -a racó de un o d'altre a una i a l'altre a Sant Pere de les Belles-. Hi coincidíem amb nois de les altres escoles dels jesuïtes de Barcelona, entre ells els del carrer de Camp i els de Sarrià. Eren uns nois ben vestits i de bones maneres, en general amables, que ens cercaven conversa i se'ns presentaven, un a un, a l'arribant-nos l'altre, dient el seu nom i parlant-nos de vostè. Això feïem: astorats els nois de les escoles de barriades obreres, entre els quals el tractament de vostè en nois onze i dotze anys no imaginable i semblava absurd i còmic.

La majoria de nous líters anàvem vestits amb una bata de cotó de ratlle blanca i blava i, molts, calçats amb sapardenyes. L'activitat dels meus companys de Sant Pere Claver no sempre corresponia al que era habitual a l'escola o al barri del Clot, perquè alguns dels més avalotats al seu entorn es mostraven allí els més cohibits i eren pocs els qui podien fer ostentació de les seves maneres i el seu caràcter; i d'altres que a l'escola passaven per tímids o reservats eren els qui amb més o menys sort sostenien la conversa amb els nois dels carrers de Camp i de Sarrià. Aquests ens feien preguntes sobre els

llibres que què estudiàvem, sobre els manaments i sobre el desenvolupament de les classes. Des de la primera vegada que vaig coincidir amb aquells jesuïtes vaig saber que l'ensenyament que es donava a Sant Pere Claver no era el mateix que es donava al carrer de Caspi a Sarrià. Els mestres del carrer de Caspi i els de Sarrià eren els futurs directors de la societat catalana i els de les escoles a les barriades obreres i eren obligats a treballar el seu servei. Els coneixements que s'ensenyava a Sant Pere Claver no permetien capes aspiracions que les de ser un obrer qualificat o un oficialista tota la vida. No seré jo qui em feliçitï el retret als jesuïtes. El que pagaven i els altres no sols no pagaven l'ensenyament sinó que tot el material de treball, de llibres fins al paper i les plomes, els era donat gratuïtament. No calia que correspongués a la companyia de Jesús implantar al país igualtat d'oportunitat en l'ensenyament. La injustícia que existia d'una manera més iniqua que ara, estava en el règim social i polític del govern. Els jesuïtes no tenien cap llibertat de proporció o de mateix ensenyament per als qui pagaven. El fet que els jesuïtes sostenien aquelles escoles gratuïtes a les barriades obreres per dos motius principals i no sé quin dels dos havia de ser el més important: mantenir els nois en la fe catòlica, obedients a l'església, per una banda, i preparar els fills dels obrers perquè fossin obrers més capacitats. La finalitat principal de mantenir en l'ensenyament religiós dels nois no que avui gaire satisfeia, em sembla, a Sant Pere Claver. La devoció era mínima, allí, gairebé inexistente, i encara que alguns dels nois fossin d'escolà a la paròquia del Clot, aflaminitats per la remuneració que el mestre proporcionava el sector -un home que quan pujava a la trona em recordava per la seva cara el rei Nicòlan de Portenopro-, eren justament els més irreverents de l'escola i els que feien nota de les pràctiques religioses. Quan passàvem el rosari, cada tarda, eren pocs els que deien "ora pro nobis" i la majoria deia "una no plo-

ris" o bé "jo vull campingoles". Quant a la segona finalitat que m'ina-
gina era tenir aquelles escoles **gratuïtes**, cosa que era una ajuda ~~per~~
perquè per reduïts que fossin els coneixements adquirits a l'escola
Claver i a altres escoles similars, en sortir-ne els nois al **diventx**
tretze anys estaven en condicions de ser útils, en qualvol lloc,
que un analfabet. La majoria anaven a parar a fàbrica i tal era. No
hi e notícies que ningú, dels meus companys o els tres que anava ve-
nant a l'escola, hagi de tacat en res més que en l'esport: de jugar als
Jocs i Fèlix Prat, i també un xicot que es deia Roca, van ser bons fut-
bolistes. És possible que Josep Prat i d'altres que van acabar parant a
oficines acabessin essent bones de negocis. No ho sé... Les promocions
posteriors va sortir l'actor Pau Garsabell. És possible que d'altres,
però no en tinc notícies.

En aquells cursos de doctrina i d'història cristiana, a més de ~~les~~
exercicis consistia a escriure un text sobre un tema que ens donava
ven. Jo era sempre dels que aconseguia un bon premi per a l'escola.
Ja s'hi comptava amb els mestres em presentaven com el puntal de l'equip.
Vull recordar aquells temps amb els nois de la burgesia catalana
o veure el film que es va fer, el 1963, de la novel·la the loneliness
of the long distance runner, d'Allan Silberman. El plàstic del film va
ser més evocador que la narració, que ja havia llegit abans que es fes
pensar en Santa Rosa i en el Tercer de les Indies-. Un grup de joves pro-
cedents de la classe obrera, internats en un correccional, han de compe-
tir, en una cursa de fons, amb els d'una escola de la burgesia. A ver-
tut, quan el de l'internat es canvia de roba per códex, arriben ~~4~~
al nois de casa bona, els pauts, macos, hables, que saluten cortegant
als altres, sobressosint les bones maneres. L'aspirant a ~~ser~~ per la
cursa a tre els ~~del correccional~~ de casa bona pregunta qui és ~~l'aspirant~~
l'aspirant a guanyar entre els del correccional. Li asseguren el perso-
natge que interpreta Tom Courtney i el xicot se li acostava i li allarga

la mà, esportivament i somrient. I vaig recordar un dia, després d'això, es-
 rimonios, que vaig anar a visitar la sala on estaven reunits els membres de la
 comissió, se'n va acostar somrient i em va allargar la mà dret i di-
 re: "Menc entès que vostè escriu molt bé." Ho sé, si era me'n tíu, un
 personatge ben estrany, en la societat catalana, aquell moment. Era des-
 conegut a l'època, es va explicar, i li agradava escriure... ^{via} Vaig anar a escri-
 re com un element fort de la seva escola. Ha arribat a ser un escrip-
 tor? Aproximadament de la meua edat només en vénen a l'edició Martí
 Garsa i Toràs i Carriés. Els premis consistien en un petit llibre i una
 petita quantitat en metèl·lic; petita per als qui la pagaven, però no
 despreciable, per a que la rebia si era algú de les escoles de Barcelona,
 en aquella època, perquè recordo haver-me guanyat de vint pesetes, que
 era exactament el meu sou mensual que pagava la família el ~~dia~~
 nostre pis del carrer de Mallorca i veure també el meu sou mensual que
 vaig començar a treballar. El primer reactivament de poder el va pre-
 cisar el bisbe Laguarda, se vaig veure vell i demacrat i jo vaig par-
 lar amb una veu apagada. ~~Xxxxxxxx~~. No era vell, em va semblar
 que els meus ulls d'enfant: tenia quaranta-set anys. Era benen-
 va malalt. Va morir poc després. Darrerament he vist un retrat seu
 el qual se'l veu envellir. Les altres coses va presidir el bisbe Lluís.
 Aquest, sí, tenia cara de bona salut, un aspecte d'home fort, i va par-
 lar amb veu segura i enèrgica.

A l'època jo no vaig saber mai el nom de memòria, de qui eren
 altres, i això he d'atribuir-ho a negligència meua, perquè el tant co-
 nava al meu abast. No era cap misteri la raó que alguns se'n ^{sabien} ~~sabien~~
 de memòria; sí que ho era per ^{coneguessin} ~~sabien~~ que els altres ~~sabien~~
 cançó -o bé oració orada- de la tornada a classe després de l'horari
 de jugar al pati, que jo vaig desconèixer sempre. Se suposava que la
 literatura coneguda de tothom i jo no sabia com l'havia apresca, els

altres. C'era vint i dos nois: "Oh, bon Póu...", que omplien amb els
nois, a l'alecció del centre, i tothom callava es ah, allà-m.
Quan el nostre m'hauré va a mi, jo e girav, cridant: "Oh, bon
Póu..." i e llave nostre els companys es laven. Un dia el senyor Pérez
e va fer el senyor Pérez començar, jo vaig cridar: "Oh, bon Póu..." i
tots van callar, agallats als seients dels seus pupitres. El senyor
Pérez va callar i el senyor Pérez es podia sentir i no faig cap altra cosa
m'avia- el vol d'una boca. Vaig comprendre el drama i durant la meua
vol a tar amb els llavis premuts i les galtes vermelles, a la meua
ga- el qual com a meua estat fora de lloc- miní per a l'obra de
fina per a uantar-me i aialla. A la fi va caure el nostre, i
els companys i vaig cridar jo. No sé com el senyor Pérez m'havi
d'cord a d'el al nos nois sense que jo m'n'adonés.

Segut al sistema electoral de majoria i de mino
 ritas -que **em sembla** millor que el proporcional **xx**
 els resultats que el general donen l'una i l'altra,
 la Unió Federal Nacionalista Republicana, integrada -
 dels republicans i federalistes, queda / **de les**
darreres
 eleccions ~~1931-1934~~ -després d'uns resultats puer-
 tadors en ocasions anteriors- per tota de la Lliga
 Regionalista i del "Partido Republicano Radical", el
 lerrouxista. Els seus dirigents / Pere Guzmán i
 Juan Carner, d'acord amb ^{alguns dels} ~~els~~ seus companys, van
 creure que havien d'actuar entre el catalanisme i
 l'esquerrisme. No podien, lògicament, aliar-se amb
 la Lliga Regionalista, el partit de la burgesia ca-
 talana, si defensava els interessos de la classe
 treballadora. Però, amb la mateixa lògica, no podien
 aliar-se amb Lerroux, que havia viatjat a peu del ro-
 ver d'Espanya a combatre el catalanisme. I així, la
 ció quedava a la UFR i es implantava-se com a força
 política capaç d'intervenir en l'admissió i exclusió del
 país? Tot el que se'n diu ara és pura i sencera
 anacrònica. En els moments de la UFR va poder in-
 ter el seu **esperit** a guanyar -si es volia- i a la
 en Lerroux- i es van decantar per un pacte que un
 republicà catalanista, Claudi Canals, ha qualificat

de "Pacte contra natura", en virtut del qual ^{del 1914} es va arribar a les eleccions ^(unificades) de Sant Sadurn de Noya: el Pacte de Sant Sadurnasi, que va guanyar a la ciutat amb aquest nom perquè es va celebrar en una torre de Sant Sadurnasi on vivia l'home dels Riós. Un cop a part dels Riós de la ciutat no va acceptar el Pacte i arrissegant les eleccions de diputats del 1914, guanyà la Lliga i la Coalició Republicana, però va aconseguir uns pocs vots de la minoria.

I aquell any 1914, a causa de l'assassinat del duc d'Àustria de l'arxiduc Francesc Ferris, l'heretge de la corona austro-hongaresa, va esclatar la guerra mundial després de la primera guerra mundial, que en realitat es devia des de febrer del 1914 anys per les rivalitats de les grans potències a l'hegemonia de la política internacional. Àustria-Hongria va declarar la guerra a Sèrbia, Alemanya la va declarar a Rússia i a França, la Gran Bretanya a Alemanya i al cos de la guerra i altres entrant després d'averat estat de guerra. I també els Estats Units i el Japó, les potències. Itàlia, cooperant amb Alemanya i Àustria-Hongria en virtut de la Triple Aliança, es va declarar neutral. ~~La guerra va acabar el 1918 amb la victòria dels aliats.~~
~~La guerra va acabar el 1918 amb la victòria dels aliats.~~

Curiosa Tot que ens havíem instal·lat a Barcelona, els quatre Germans ens alternàvem per prestatges per dinar a casa de l'àvia, a la Barceloneta; un d'ells ens trobava al meu germà gran i a mi, i l'altre a la meua

g... i... petit. Jo vaig fer-ho sempre de... i
 desbordava a
 que l'home ho... ~~xxxix~~ fer-se agredir. Però hi...
 pr'eu que acabava obliguejant-me, que volia a...
 quan... i... roma. Un dia, l'home ~~xxxix~~ a l'...
 l'home... i... definitiva... al...
 d'... de l'home... vure que havia... rat "Un..."

"De la...", ell, en va dir amb... No era...
 que nat a l'... considerava barceloní, però ell...
 un...
 li se blava d'e... trágic...
 ga. Al... la qüestió...
 trobav... "Homs, acab... una...
 ri... La... No obstant...
 unar... havia comprat "l'Intufet" a...
 la... el... una novel·la de...
 pès... tipell. Des d'aleshores, que qui...
 ab... a casa... la revista i una...
 molt... minicals...
 ta... la família... no pensava...
 li... cosa no tractava de fer, ...
 via... clavat seriosos de gustos.

Jo i que l'home tenia un bon...
~~una~~, l'home era la pèssima mestressa...
 de... en una caixa d'...
 d'una... va... la me...
 le rob... tenia en molt... a un
 record del
 a... de qualitat, i ell va...
 de... d'aquest joc...
 l'home... els interessos...
 que cada dia...
 Un dia,

curiosa

en una reunió de socis d'una mútua a la qual feia anys que no tanyia,
 l'oncle es va permetre de fer una recriació a la justa i el va fer
 callar a l'acte: "El que heu de **fer**, vós, es pagar-vos al corrent de
 les quotes. La si no es paguen." Aquell dia hi vaig anar
 tot cabutall a la casa, del qual me'n vaig desabentar pel bon parer,
 que el va presenciar. L'oncle donava a l'oncle mare el dret de pagar
 les quotes de la mútua i la dona en feia un ús diferent, la dona
 esticava per l'àvia i la tia venia d'any enllà. Jo havia passat
 unes setmanes a casa de l'àvia un hivern - probablement de 1910-1911-
 venir
 al ~~del~~ l'alma drava del Capdetor. Ella i la tia van insistir que la
 mare en deixés a la Barceloneta, ^{amb el germà gran.} No he comprès mai per què a l'hi volien
 si hi feia nosa arreu i a tota hora... Ar van dur a un col·legi de
 nenes del carrer de la Mar, del qual recorde una germana tota la que
 feien por de pixar, les vegades que es va castigar fent-me agnollir
 de cara a la paret, amb els braços estirats horitzontalment i una cucu-
 rulla amb orlles d'oca posada al cap; i una passica i controladora que
 la castigava clavaven jo no sabia per què. Marbé, que hi havia guerra
 al Marroc i un dia ^{resaven} ~~avien~~ pels soldats espanyols caiguts i un altre
 ar ~~avien~~ una victòria del gloriós exèrcit espanyol.

L'àvia i la tia eren dones emmarçants, hipòcrites i bon-volentes.
 L'àvia es considerava molt entesa en qüestions de roba i de malicietes
 familiars. No hi havia a la Barceloneta cap dona de la colònia valen-
 ciana que no li demanés consell per comprar un retall de roba. A ella
 li compraven el que el que blava bé. Si la compra ~~estava~~ estava amb
 el consell de l'àvia, aquesta elogiava l'element de la compra; si no,
 tocava la roba movent els dits, amb els dits el blanc mirant a l'alt
 cel, com si sol·licités l'opinió divina, i així amb el cap baix i de
 desaprovació i sentència, amb un deïu suspensiu: "Comonella, don."

Els conflictes familiars i la seva intervenció era diferent. Com havia

Cursiva

conserva

conserva

conserva

conserva

~~ment~~ rent a l'home. Tot el seu interès es reduïa a col·laborar
a través del xarxista en els quals sempre trobaven una bona
cosa. M'avia, però, per quants aliats hi havia guanyat el poble
d'una manera i per les simpaties i adhesions no comptables
d'aquella gent que és aplicable. Jo sempre he oblidat aquests
factors importants i després vaig col·lidir amb no pocs de
llavis. Però d'útil és dir-vos l'actitud presa, encara que la
cosa no es pot dir.

[illegible]

anglès devia estar el **visitant**, que no se passava que el trobava da-
cant d'una altra per anòfil; allò, insòlita, de sabre el dià...
... amb una prenta: er aliadòfil i l'anòfil? A la Bíblia per
què? Val a dir que els raons amb l'altre havien de ser la
leva simple de l'Anglaterra... er pa eren amb...
... els, els que vivien donat més lloc de ciència...
... és, l'any 1848, i veig també -no va contar Farrús, però
va dir que el ^{en diuen-} ~~canon~~ i vaig veure la literatura...
... de Scott, ~~canon~~... (No n'havia dit res, però...
... ^{que fos} ^{bo} el moment de veure els meus Vols i Rides...
... rants no francesos, Lavallier, Pasteur...; i la llibertat
la llibertat. El jassita es va girar cap al mar. Va
... de solure. "Estàs segur de que el submarino...
... és? Vaig ~~respondre~~ que el fet s'havia ~~passat~~...
... a l'interior de Gibraltar, dominat pels anglesos, i va dir
... a l'alt. El fet és comú pesava el fet que la llibertat...
... llibertat... El jassita em va ficar la mà a l'ombrell
... a mi amb un vocabari que ens era desconegut; i va dir
... del protestantisme dels anglesos. M'hi vaig posar de no...
... dels anglesos i anglicans, la majoria dels anglesos...
... i a l'altre costat van els catòlics. Al final va dir...
... l'altre costat, del qual no vaig poder entendre...
... i convencer amb altres nois. Va dir que la trama...
... tívols acobats. La Inquisición, "una cosa buena...
... bona...", va dir on el l'interpel·lat...
... d'ells anglesos. La veritat és que hi ningú no...
... La Inquisición... tenia la idea de havia...
... de persecucions i tortures. Tots havíem...
... crimen de la Inquisición i el títol...
... "¿qué dices del Inquisición?" (L'home va...)

[illegible]

...nembre, la UGT i CNT es ...
...clarar una **va** protesta ...
...subsistències, ... va donar ...
...**immediat**, però ... precede ...
...**days posteriors** ...
...**dels obrers**.

cursiva

... **estats**, deixaria l'... començat ...
... que la seva educació escolar ...
dria ... per ampliar ...
... **del** ... que jo ...
... **de** ... de ...
... **vaig** ... de creure ...
... per **reacció** ...
... **de** ...
... **com una** ... **cap** ...
... **aleshores**, ...
... **la** ...
... **trauma** psicològic. Per ...
... **inculcava** ...
... **se'ns** en ...
... **possible** no ...
... **objectes** ...
... **d'intel·ligència** ...
... **Gràficament** ...
... **un** ...
... **núvol** ...
... **església** ...
... **del** ...

Joan
va. Van avisat...
de l'establiment.
Barbut. El...
saber que...
aquest noi.
havia i en un...
el davant...
bona lletra.
va dir que...
senyor...
citad i el...
de la Univ...
nobles i...
botiga. (El... Univ...
Granados.)
arribava,
un barret...
El vaig...
va dir...
del carrer,
de dir...
continua...
vaig obser...
sense dir...
hi havia,
dreta, al...
a entrar...
a mi, amb...
per què el... Confús, va...
vingués... "Jo?"...
afirmar... "A la... botiga, a... de ràdio!"

destacat medador de foms.

... ~~gran medador de foms~~ ...
... amb ...
... logre.

... el despatx ...
... de la ...
... Però d' ...
... ja de ...
... tre ...
... home be ...
... com una ...
... i un ge ...
... els artistes ...
... de Borràs, ...
... dia abans. ...
... així ...
... exclamava: ...
... eren afec ...
...
... era gran ...
... de vodevil ...

... Carbonell ...
... del patró. ...
... amb indiferència ...
... el seu ateisme ...
... l'església i ...
... most ...
... manifest ...
... per por d' ...
... a des ...
... va ...
... actitud dels ...
... de religió, ... el sentís ...

[illegible][illegible]

... i en la ...
etapa ... aconseguir ...
... el dret ...
... en aquell moment, que ...
... el cas ...
... es tracta ...
... o quatre ...
... cobaven, ... la durada ...
... a indústria ...
... exemple. Un ...
... i el ...
... loca es ...
... que ...
... dels ...
... fet, a l' ...
... no es ve ...
... mà d'obra, ...
... no hi entra ...
... efectiu ...
... el contrari ...
... pas i ...
... a pa ...
... "ah, si li deu agradar ...
... es mostra ...
... a la ...
... A la fi ...
... a la ...
... Però ...
... treballar -i ...
... ho ...
... més ...

que en la casa va a visitar el seu tractat amb la comarca d'Arcebisó,
el va fer per descomptar i en fou el resultat. (de entre els que
la diuen
se, el col·lecció del... a botiga de... de Gràcia...
dos homes
amb el... un... i...
... vaga i la... de...
... es van...
... obrers, van...
... sindicats...
... alguns...
... de carters. La veia...
...

~~...~~ Si hi penso...
... esclavitz...
... d'oficina...
... proveïdors...
... Ventrell...
... d'oficina...
... pel carrer...
... i el carrer...
... la gent de...
... la vista del...
... imaginari...
... pensar que...
... cinc minuts.

partiren en un govern dit de "cincent mil i el mal"
de Vintosa i Calvo, de la Lliga, de Pons i Soler,
que havia assistit a l'assemblea d'...
l'etiqueta de...

Al mes d'octubre arribà a Rússia...
holeric, a causa...
de més tard, ...
com a adversari d'Imrya...
van intervenir-hi els...
aliats -...
primer moment-...
lluita, que...
victòria de les de les boies occidentals.

Alc...
afecció a l'...
pàgines...
"la novel·la il·lustrada", de...
de Pórtiz. Des de... a Carles...
d'història, Polonoja, de França, que...
En la narració d'aventures havia passat...
de Poe i Stevenson; en la ficció històrica...
els "Cuentos de los reyes" d'Ortega y Gasset;...
dós. Al... Zola...
de Barcelona...
lectura alimentava les...
en vany descobria als...
l'esperar...

curiosa

Interessant...
del PSUC...
front...

carri va

la Ramon-Bovent i altres llibres que no són de gran mèrit.
...tada a Mèxic...
...i l'edició general de la...
...art. No hi ha cap pla...
...la vida de...
...de la vida...
...d'una...
...minuciosa...
...vila miserable...
...el món...
...de res...
...de sol...
...l'edifici...
...de la qual...
...un volum de...
...allegir. Ve...
...descendència...
...cinquena generació...
...Carolí...
...aquest...
...l'altra...
...aquesta...
...ha pres...
...cantar...
...criptor...
...Jo diria...
...per diverses...
...vella...
...la centena...
...però m'ade...
...pasat en...
...tíiques... Però...

concisa

... de la part... de la...
... el llibre de...
... amb... text...
... Life, d'...
... vaig arribar...
... Germinal, de Zola, ...

Després vaig saber que es tractava de les mateixes animes.

... Balzac. ...
... comparacions...
... l'acció de...
... societat...
... el marit, ...
... una amant...
... la recerca de...
... els favors...
... millor...
... -però no...
... de...
... de Balzac...
... de l'altra...
... clausió cas...
... la vida...
... altre home...
... de...
... tot ho cond...
... que en...
... Començava...
...

... difícil ad...
... una pe... que l'ora...

per cent dels votants-. En **quelles** eleccions, Gabriel Alcega, per qua-
tre anys més tard encapçalava la **Unió Socialista de Catalunya** a l'Algar i
Lloret i Camplans - però no amb **Fabra i Albas** - en presentant van a la candi-
datura republicana i la que aconseguia més vots, després dels ~~candidats~~
candidats de la Lliga, que van **vèncer**.

Aquell any, ja que m'havia encarrilat com a dependent d'escriptori,
com es deia alhora als ^{*que ara són anomenats*} administratius, ~~com~~ incici va a fer un curs d'
comerc que duré a bon terme, a l'escola, però que no es feren de cap
utilitat, perquè jo no he tingut mai ni vocació ni condicions per al
comerc. Apart això, vaig estudiar amb facilitat i quigrada l'he fècia
de la qual rafia, que tenia el seu local al carrer de Palau, on vaig si-
bar ~~que~~ que Maria Vinyes i Sala, el va ocupar al despatx de la seva es-
tativa, n'havia estat secretari i bibliotecari uns quants anys abans.

Aquell home tenia certes qualitats de dirigent i d'organitzador,
perquè va ser també de la Junta del CAECI i d'altres entitats, però un
home que ~~era~~ en una empresa no gaire gran, perquè no fou capaç de re-
lleu en la vida de Barcelona. (El patró, Joan Esteve i Sabat, polític
seu -s'havia casat amb una cosina germana de Vinyes- era un
artista pintor que ~~perquè per quines raons~~ havia deixat la pintura jove
perquè jo no vaig saber que hagués estat pintor fins que una vegada me
travava a la seva empresa - ^{*no sé per quines raons,*} perquè havia perdut de vista i es ro-
bava el seu nom als diccionaris ~~enciclopèdics~~ biogràfics i a les enci-
clopèdies.)

El 8 de gener del 1918, el president Wilson, ~~de~~ els Estats Units, en un discurs al Congrés exposa els seus famosos catorze punts, condicions per acabar la guerra; entre d'altres, pau sense indemnitzacions ni anexions (amb l'excepció d'Alsàcia-Lorena, que havien de tornar a França), dret d'autodeterminació dels pobles, desarmament general i pau de tots els estats sense distinció de territoris. L'anya prefereix continuar la guerra i el 2 de juliol llança encara un atac contra el front aliat, a França, i les seves tropes hi són derrotades. El 4 d'octubre Alemanya ofereix un armistici als Estats Units, amb el propòsit de refer-se a el president Wilson el **refusa**. L'anya accepta els catorze punts. Escala la **revolució** a Alemanya. El 2 d'octubre el Kaiser s'exilia als Països Baixos. El 9 de novembre es proclama la **república** Alemanya i el dia 11 es ~~signa~~ l'**armistici** en virtut del qual les forces aliades es **retiren** immediatament a la frontera occidental del Rin. S'ha acabat la guerra.

Del 28 de juny al primer de juliol de 1918, la Confederació Regional del Treball -secció catalana- de la CNT- celebra un congrés que serà conegut com el "**Congrés de Santa**", en el qual s'acorda la **denota-**

per les organitzacions d'obrers de Catalunya amb el
 control del sindicat únic per branques industrials, que
 donaria una gran força als sindicats en la lluita
 per millorar les condicions de treball dels obrers.

A la darreria de ~~l'any~~ l'any es produeix a Catalu-
 nya un fort moviment per exigir l'autonomia del
 país. Es fa una consulta als aguts catalans
 i el 98% es manifesta a favor de l'autonomia. El 28
 de novembre, els diputats catalans presenten el pro-
 jecte d'estatut a Saragossa, on el govern es-
 panyol, que és substituït el 5 de desembre per Roma-
 nones. El projecte és discutit durant a les Corts,
 de Franco, amb totes les seves derivacions, i que
 el següent, el dia que les Corts haurien de vo-
 tar la proposició d'un referèndum, el govern les
 clausura al mateix temps que suspèn les garanties
 constitucionals, amb el pretext que a Barcelona s'ha
 declarat la vaga de "la Canadenca".

Jo continuava il·luminat amb avidesa -i amb desordre-. M'adonava que la
 lectura no era senzillament l'obra d'una persona, sinó cercar en
 la lectura un punt de vista per qualsevol altre. Una part dels llibres que
 llegia eren de documentació i els llegia amb el propòsit conscient d'ac-
 quilar els seus continguts; d'altres, pel plaer que en pretenien. En
 aquell temps jo no llegia mai cap llibre en unes hores, l'oci -la qual cosa, tan-
 toix, hauria estat significatiu, perquè m'adonia que Joaquín Bartrina,
 el qual que no tenia cap altre llibre a mà, veia llegir un llibre del
 "sereno". Jo em limitava a decidir si un llibre m'havia agradat o no,
 si m'havia fet una bona estona o si m'havia resultat tedios. Ent-
 ences el llibre i em descriuava el que hi trobava de bo i de dolent. Ini-

curativa

ciat ja en la literatura seriosa, jo em trobava en l'absorció de les par-
ticions i m'identificava amb alguns dels personatges, per això que m'hi
sentís interpretat, el terranà, pels sentiments, per la situació... I em deia que hauria de començar, j, a escriure al-
guna cosa.

Via, traiguer, encara. Vaia temps que havia deixat de llegir "L'Estu-
det" i la novel·la de Balch i Torre², que havia substituït per algun
quadern de ciència de "Lectura Popular", una publicació de qualitat co-
munal, de "Lectura Popular", que preténia divulgar una cultura determi-
nada i no n'ignorava² deliberadament d'altres, tot i una certa selecció
aparents d'ontologia. Vaig descobrir autors que, segons el meu plaer,
havia
~~havia~~ ^{havia} deixat d'escriure o s'havia deixat de publicar i que escri-
vien i reapareixien. Hi havia també els volums de la "Biblioteca de U-
lles de L'Avenç", editats bastants d'anys abans, que es trobaven a les
prestatgeries de Santa Eudora. Em satisfecien els llibres de "L'Avenç"
-en bona part traduccions d'autors estrangers-, però no em podia estar
de fer comparacions. El dia tot allò estrany, perquè hi havia un augment
d'activitat en la literatura catalana a un nivell normal, però en fi, cal
als ulls veure sistemes ortogràfics diferents i a vegades inexistents
o, almenys, personals, construccions artificioses i un cert grau que no
resistia la comparació amb la literatura en català i anglès que les hi.
Entençava que amb la voluntat i l'ajuda de tots podríem tenir
una literatura normal, perquè no em semblava seriós que a cada col·lecció
d'escriure de literatura en català, que no hi hagués una norma que obli-
gués tothom. Davant de banda la qüestió normal, teníem una qüestió
nova que s'havia venut desgrat de les freqüències ortogràfiques i la
circonflexa tarditzada: l'un per la riquesa del seu vocabulari, l'altre
per la clacació de les seves narracions, un altre pel seu plantejament... Si
no s'ava a escriure, se resoldria el dubte pel que fa als de vo-
cabulari? Ve a arribar un quadern de l'Institut d'Estadística Catalana, que

Vaig fer un període de gestions, però l'interès de la casa era amb les quals vaig iniciar tractes no em va anar malament. Econòmicament, no hi havia sortit guanyant, però hi vaig detectar una millora que no em va agradar; els compatriotes eren en locals molt tancats on es treballava tot el dia amb llum artificial... Vaig tenir por de caure en una monotonia i vaig supeditar que la de la casa estava i Companyia. Allí la disciplina era mínima i hi havia persones -als caps- que hi anaven per coses que m'interessaven a mi també. No se dir el motiu dels canvis de la nova edat, t'ho digues i ~~la nova~~ ^{llagoters} a més d'aquesta qüestió de la riada i la guita en la feina que vaig entreveure en les noves condicions, hi vaig fer una altra -el camp vell de la feina ~~feina~~ - i vaig inclinar a continuar un tant temps més en l'activa. Per raons del treball, algunes vegades havia anat, a l'esperança, del taller a la botiga del passeig de Gràcia, i en sortir d'allí havia observat com les portes dels magatzems i oficines comercials, que fins llavors ja tancades, al complet -en un blocs quatre o cinc - i en altres més de broses, en grups de dotze o quinze - esperaven, però a la vorera, l'agència del patró, que s'havia quedat i potser de ~~la~~ l'encarregat o el comptable i que tentava de trigar mitja hora per una hora a sortir, per anar-lo amb una gran barretada i després se corrents. A ca l'11 de la, aquesta cerimònia que em semblava un ritm i una lla botiga de guants, ens era a l'avi da. Alguna vegada fins la jornada de vuit hores i quan era l'hora de plorar, el treball del dia era fàcil.

A l'any 1919, la casa Esteva i Companyia va traslladar el taller a la ciutat, on es va convertir en fàbrica de marcs i de llums, i de llums de guix per a la decoració d'interiors. El taller d'obra de marcs va ser considerablement reduït. El que havia estat treballant de marcs, Ricard Puig, es va convertir en el tinent per dirigir tota la

pe insula i Jove Sarroca, l'encarregat de la secció de Bibliografia, va
ser nomenat encarregat general de la biblioteca de març i botil·lures. La
novel·la continuà d'encarregat de la secció d'ebenisteria, però es
va anar reduint fins a ~~ser~~ una petita secció que finalment va
deixar d'existir i ~~l'~~encarregat a la casa, fins que va desaparèixer
del tot. (Jove Sarroca tenia dots d'organitzador i de treballador, i
per això es va posar el fons d'una feina de la qual no estava familiaritzat i
se'n va sortir malament. Es va anar anant a veure a la casa, però,
es va fer una entitat recreativa de la barriada i durant de
poques setmanes va ser president i organitzava sessions de cinema,
de teatre, conferències... Anys més tard, a Mèxic, Salvador Vidal i
Rossell van parlar com d'un ^{anarco-}sindicalista tardanament i breument
a la UGT i al socialisme. Li vaig dir que això no era cert, que jo l'ha-
via conegut quan jo tenia tretze anys i ell poc més de trenta i que era
socialista. Vidal i Rossell, que sempre parla amb un to de suficiència,
que procedia del sindicat de carrilaires de la CNT,
es va dir que estava equivocat, /Recentment, Martínez Cuenca m'ha di-
xit que el va conèixer com a ~~anarquista~~ dirigent dels carrilaires, membre
de la UGT. Albert Pons Baró, al seu llibre Els Felipians, tracta de
~~la seva vida~~ Jove Sarroca pres amb ell a l'hotel i diu: "He portat
d'aquests documents [es refereix a uns textos que redactava i que re-
cò per distribuir-los a fora] era bonic i més complicada. En Jove Sar-
roca rebia el conjunt de mitjà d'un cistell de ferrovia que tenia
un doble fons en el qual col·locàvem les còpies que jo havia fet. És
tard, algú del carrer les enviava als seus destinataris." Això, Pons
Baró ho situa a l'any 1925 i aqueix any Jove Sarroca es va començar
a casar i a l'11 de març, d'on va marxar per la seva pròpia voluntat, i no
sé què se devia dir el ~~sindicat~~ carril·laire. He pensat, però, que
deuria ser-ne un funcionari retribuït, perquè el seu ofici ~~va~~
viscut sempre el de lampista.)

A mi, personalment, el trasllat a la frontera es va anar desenvolupant

~~els~~ ^{els} que eren uns quants llibres editats i era una obra de
 altre estreta no tenien un lloc decorós en un període en el qual
 és clar que havia de ser difícil: estava en un diari com "la Uni-
 versitat", perquè encara estava la idea que jo hagués ser un redactor
 "la Vanguardia" o de "la Veu de Catalunya", fins i tot en el camp
 polític no hi havia obstacles per entrar-hi. Jo també havia
 de el primer pas per entrar en el món de les lletres havia de ~~ser~~^{ser}
 treballar en un diari.

~~Després de López, vaig conèixer~~^{d'Antoni} Després de López, ~~vaig conèixer~~^{vaig conèixer}
~~I de seguida,~~^{I de seguida,} A. S. Blancat, Angel Barata, Paco Madrid i d'altres
 tres que en el moment es van alternar en la direcció de les revistes
 de López. L'últim que anava ben venut era Paco Madrid. Angel Bar-
 blancat vestia amb elegància i desprocuració, però no era tan
 esportada, com la majoria dels altres, generalment a l'últim
 de la vida. Jo sabia que estava destinat a escriure, al-
 menys; però l'espècie de la "Libreria Española" no permetia es-
 criure... No, no es podia deixar de fer una feina d'editorial,
 que ~~mentre~~ executava sense vocació i envoltat que no era actua-
 destinat. Any i després d'adonaria que no s'hauria estat difícil en-
 trar en l'ambient periodístic i editorial si hi hagués cercat l'entra-
 da per una altra via. Però jo era a què ho hagués estat pensant, en
 aquella època estava en actitud de rebuïda i durant uns quants
 anys no va poder de cultivar una vocació amb aquella força ex-
 cessant revolucionaris els uns i lliberals de valor dels altres
 a l'entorn d'un col·lectiu forçat. Paco Madrid era el més actiu en
 el periodista, el treballador, però no amb scrupolós en la seva
 actitud. Va escriure una peça de teatre, ella i el periodista,
 un altre plagiat, un altre, d'un conte d'O. Henry, ella i el
periodista, d'una sèrie que faia temps que jo escribia. Allà es va
~~mentre~~ pensar que part de la seva obra -una part molt petita, no

no sé- però haver estat elaborada de la mateixa manera. Ell i Capdevila sempre van parlar del **passat**, però no pas d'un passat gaire remot, en parlar de la vida de la seva joventut, que en col·laboració amb alguns altres escriptors que s'havien deixat caure a Barcelona amb la seva colla, escriptors de diverses llengües, hi van adreçar al ~~un~~ castellà i al català una quantitat important d'obres de teatre que aquell home -es diu dir Orloff o una cosa semblant-, traduït de l'alemany i d'altres llengües menys conegudes al francès, sense preocupacions literàries, perquè Capdevila les portava al castellà o al català, segons les possibilitats d'estrena que oferia l'ambient cultural del moment. A vegades no era una simple traducció al seu país, sinó un muntatge de fragments de diverses comèdies per fer-ne una de nova. De tota la gent que es trobava entre la "Librería Española" i la tertúlia del "Café Oriente", ell era tenia les idees revolucionàries més avançades, la qual cosa no vol dir les més clares- per Angel Pestaña. El revolucionari de tots altres consistia a rebentar tota situació social i política establerta, però sense que la rebeccia obeís a cap ideologia, sinó a la seva pròpia. Ell i Capdevila era un bon exemple de coneixement de la Revolució Francesa, que no tenia ~~cap altra~~ altra relació amb la societat catalana de l'època més que la d'una d'alguns revolucionaris catalans a voler prendre-la com a model. Per Madrid fou sempre un republicà sense l'esperança d'una revolució o d'una evolució social alguna vol. El que tenia una formació intel·lectual seriosa era el seu plantejament, però els resultats no eren gaire brillants.

no sé per què
 Un cop més estava com sovint per la "Librería Española" i a la tertúlia del "Café Oriente" era Mateo Moros, un bonic home jove, que no ~~se'n~~ *crec que* arribés a publicar res a les revistes de l'època, però era probable que hi havia només per contactat amb Pestaña i amb el mateix. Ell havia de retrobar-lo, anys més tard, concretament a l'any 1950-1953, declarant anarquista i dedicat a l'activitat política.

vides més o menys relacionades amb el cinema, associat amb la cultura
 al·lèrgica malenat que havia estat jutjat -no sé si amb raó o sense- per un
 dels seus directors de Barcelona "El gran Rhin". El 1952, a
 l'editor de la revista va dedicar adivinar-hi el bon con-
 tinent de la literatura va tenir l'èxit -que no és el mateix-
 en el món de la literatura de novel·la entre tots els presentats, i el
 meu llibre, en l'ordre en què estàvem acostats a taula; en el meu con-
 tinent continuava l'acció a partir d'on l'altre deixat de treballar
 anterior, i els seus personatges. Una va arribar a un punt
 en el treball amb un text que era una mena de joc dels diàlegs, cada
 un dels textos que s'hi venia precedit d'una l'acció a la seva forma
 de treballar l'havia feta, ~~amb els seus personatges~~ amb li esdevia la tan-
 ka. Jo ~~vaig~~ vaig fer un viatge a Barcelona. Vaig a veure a la casa
 que allò que estava en dispreu i ell estava respondre "l'altre".
 Quan es va acabar, el meu venut tota l'acció." Però el meu llibre
 estava bastant avançat, l'original es va extravair -o el meu llibre
 es va fer desaparèixer, sense dament- i el meu no s'hi va poder
 res. Les meves vides que vaig veure l'altre l'altre a la meua
 ven a mal corràs, però no que sembla que hi havien anat a tota la
 vida, hi es va tornar a mat com en la meua boca de Barcelona a la
 "libreria de la", a la tertúlia del "Café Oriente" i a la tertúlia
 de "Les Indes". A més el vaig veure ni a la meua. El meu
 vaig entrar també a la Samblancat, però no va poder veure el meu
 viatge a la meua i va poder fer estudiar les seves fil·losofies d'a-
 quista, l'altre, com a -i es ero que encara l'ocupi, millorant- me c'ho-
 ia sentint al "3 de la meua". Dit així de passada, l'altre no cor-
 rentment es establí i va dir-me que el meu llibre gràcies a la meua meua, ex-
 però el seu llibre el meu prohibí que el meu llibre.

El 1923, el 10 de març, queia assassinat el diri-
gent sindicalista i líder Seguí, el més prestigiós
i més influent de la CNT. Estava a la guàrdia des de
molt temps i la seva mort va commoure molta gent,
però no va sorprendre. La persecució contra les or-
ganitzacions obreres, si bé tenia caràcter alts i
baixos, tendia a enlurir-se gradualment.

Uns mesos més tard, el general Miguel Primo de
Rivera donava el seu cop d'estat de 1923. El capita-
n general de Catalunya i Alfons XIII li donava
el poder, sense que cap més de donés compte de la se-
va acció a cap ja present: és a dir, ~~la~~ l'insti-
tuïa una dictadura absoluta que preténia corre-
gir la lamentable situació de l'estat espanyol causada
per la successió ininterrompuda de governants incompetents,
que no resolien cap dels problemes socials,
econòmics i nacionals que hi havia a la terra.
Es va pretendre corregir la situació mitjançant l'abolició
del problema no per la solució sinó per
l'efecte. La dictadura va durar sis anys llargs i va
començar sense haver resolt ni resolt res. La retic-
ència de Primo de Rivera persistien els mateixos pro-
blemes que va trobar, resolts. El dictador donà
el seu cop amb l'aprovació de la lliga nacionalis-

La ~~descend~~ ref. ~~liber~~af i directe al teatre. El ~~com~~ençament
 s'efectuava amb una ~~carta~~ que enviava invitació perquè a les representacions
 que la Comissió d'Estudis, nom que havia presant a un ~~com~~itat de
 l'edifici, feia al ~~com~~itè del carrer de Villà. El ~~com~~itat
 present la invitació a mi i ~~me~~ vaig anar a l'estudi, on ~~me~~ va
 rebre amablement. La idea pujar unes escales que conduïen a una
 galeria que donava a la sala de la planta baixa, o almenys a la
 de la casa i els seus aïles, i on hi havia l'escenari, de manera que
 des d'on s'hi podia veure l'escenari i el públic entre el ~~com~~itat
 dels ~~com~~itès. No vaig saber mai què deuria que una ~~com~~itat
 d'altres a baix. El color de la invitació? Almenys un ~~com~~itat?
 No ho ~~se~~ ^{més} probable és que qui duia la invitació fos ~~com~~itat o no dels
~~com~~itès. I si hi hagués una va ~~com~~itès a la ~~com~~itat qui ~~com~~itès
Hi anava també Josep Massip, company a la ISC, més tard.
 al ~~com~~itat ~~com~~itès la ~~com~~itès. La gent del ~~com~~itat era amable i ~~com~~itès
~~com~~itès les ~~com~~itès de la casa i les poques ~~com~~itès que hi ~~com~~itès
 van ser per ~~com~~itès favorablement les ~~com~~itès que veïem, ~~com~~itès
 veïem per ~~com~~itès donar ~~com~~itès a l'autor no eren ~~com~~itès ~~com~~itès. ~~com~~itès
 veïem inferiors a les de Charles Soldevila, que n'escrivia ~~com~~itès
 una ~~com~~itès un públic ~~com~~itès exigent i que ~~com~~itès no van ~~com~~itès ~~com~~itès
~~com~~itès. En general el teatre de Soldevila té color local i ~~com~~itès
 tal ~~com~~itès sat- i la ~~com~~itès catalana d'hi veïa reflectida, ~~com~~itès
 ofensa. En ~~com~~itès una ~~com~~itès, deixant de banda els vodevils, ~~com~~itès
~~com~~itès les ~~com~~itès franceses, el teatre català satiric ~~com~~itès
~~com~~itès diversos: ~~com~~itès ~~com~~itès que hi ~~com~~itès veïem, des de ~~com~~itès ~~com~~itès
~~com~~itès figures: ~~com~~itès, ~~com~~itès i Iglòria. ~~com~~itès Josep ~~com~~itès
~~com~~itès no ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès. I s'imponeix la Josep ~~com~~itès i
 Charles Soldevila (i ~~com~~itès Ferrer, que ~~com~~itès present ~~com~~itès ~~com~~itès
 ta, no ~~com~~itès, ~~com~~itès, ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès
~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès, Avui. El Artís, que ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès
 l'escuela d'Artís Vil nova. En un nivell ~~com~~itès ~~com~~itès ~~com~~itès, ~~com~~itès

i entremien molt gent al bas Roure i al chis (pseudònim de Josep Maich i Bert). En tant en tant reapareixia a l'terra, que v. deixava a l'exili. Els joves, v. de tacar durant pocs anys Josep i. filla-llu-rell, que v. deixar el teatre d'una manera tan sobta com si v. deixat la novel·la.

er a mi, en l'aspecte purament personal, els anys de la dictadura
van ser el temps de Club de Natació Barcelonina, del F.C. Barcelona,
el Club de Mar, del Gimnàs Vila, del C.N. i de l'Acadèmia d'Educació Fi-
sica, de les primeres col·laboracions literàries i dels primers contactes
amb la Unió Socialista de Catalunya. I també de les meves relacions
amb l'Emília, amb qui em casaria poc temps després.

En tot aquest temps
va dedicar atenció i moltes hores a jugar a escacs al club del Píez,
on em va introduir-ne Enric Pérez, un company del realisme de Valera.
Va quedar ben establert en una competició entre membres del club i
l'èxit es va iniciar a abandonar el joc. M'hi va costar massa car. Va perdre
el temps, i allò que havia dedicat als esports es va semblar perdut. Havia
conegut diversos experts sobre obertura, problemes i finals, que havia
estudiat amb interès. Al cafè de Novetat va conèixer un xicot ^{que era campió de Catalunya},
jove, ullerós, pàl·lid, mal vestit, oficinista mediocre i molt intel-
ligent però sense desenvolupar cap cosa que no fossin els escacs.

Més estona de parlar amb ell em va fer pensar en la
presència constant de les racons més lamentables de perdre el temps, de dis-
tribució i de talent que cal dedicar-hi per jugar bé -per jugar una
part no valia la pena de posar-s'hi- podria arribar a esmerçar-se en coses
molt útils. Després sabia que Lenin li donava els seus dies de treball
que perdien el temps jugant a escacs. Stalin era un jugador molt ràpid
devia ser-ho en tot, si fa trigar fins al 1962 a ser expulsat del partit).
I tenia memòria de Koloiev, que era lent, al joc d'escacs no es podia guanyar
guat per la seva intel·ligència, gent pragmàtica, que valora el temps. El món de
no és propi d'anarquistes i rendistes -com diuen que aquesta època
procés d'extinció- pelosos.

Per a la darrereria de gener del 1929 s'hi va a-
 rent un **complot** contra la dictadura de ~~Primo de Rivera~~
~~Primo~~ **Primo de Rivera**. El cap visible d'això fou Sán-
 chez Guerra, que començà a la col·laboració d'una
 quanta militars d'alta graduació, de polítics repu-
 blicans i de **sindicats obrers**. A Barcelona hi havia
 empreses **pràcticament** tots els **empresaris**
 i una part de la guarnició de Barcelona. Després
 de l'arribada de Sánchez Guerra a València s'en-
 va viatjar des de l'Exposició a València i des-
 prés alguns dels militars i Sánchez Guerra es detin-
 gut.

^{de}
 El mes juny s'inaugura l'Exposició Internacional al
 de Barcelona, que és anant l'entrada a l'Exposició d'Ingen-
 ieria i en un vessant del Montjuïc; amb l'intenció d'op-
 tro del **progrés** industrial i artístic de l'Eu-
 ropa. La presència d'Alfons XIII i de la reina de Bor-
a Barcelona
 na, promou ~~gran~~ entusiasme, ni tan sols a la
 família catalana, per la qual el rei es veu obligat
 a ser un instre útil. Es ven política de la
 de la dictadura. Encaradament, perquè el 15 de fe-
 brer del 1930, Primo de Rivera demana, com a con-
 tingut el rei, l'adhesió dels capitans generals, que
 no li responen favorablement, i el rei li exigeix
 la dimissió, que el dictador ha de presentar tot de

El substitut del general **S...**,
de la casa militar del rei, ^{ció}
la **restitució** que donava el rei **...**
civil.

El 27 d'agost es signa el Pacte de Sant Joan de
entre republicans, catalanistes — **són**
~~republicans~~ republicans — i socialistes **...**
i Fernando de los Ríos, que ha estat **...**
el personal i **...** del **...**
sebre, per un **...** amb el Comitè **...**
que presideix **...** Alcalá **...**
~~...~~ els capitans **Fel...**
i **García-Hernández** i capitans **...**
i **Joaquín** i són detinguts i **...**
El 15 és empresonat el del Comitè **...**
i. Berenguer se'n va, encara, **...**
1931. El dia 8 es fan eleccions **...**
cents; els polítics de l'oposició **...**
hi presentaran **...** 14 **...**
i encara **...** govern **...**
i aquest té l'honor d'anar a la presó **...**
Ministeris als quals **...**
aven. Aleshores **...** **...**
Juan Bautista **...** que es **...**
 principals per al 15 d'abril.

curiosa Als volts del 1918 vaig entrar en relació amb persones que més
van ocupar alts càrrecs de govern a Barcelona i a Madrid; aleshores
que aleshores es va celebrar d'una manera similar i van quedar ar-
reconeguts. El que va destacar, me'n ha quedat molt a l'elo-

si i l'altre que jo... n'és en aquest cas i no... la informació que política sobre... de l'època és... assequible a tota gent. En canvi, el... e... de... preferent... a... it... no permettes l'actuació... no divulgada.

Un vespre vaig anar a l'Ateneu Polític, estret per... cia, i vaig trobar la casa que cercava. ^{diverses} havia parlat... aurín i aquest m'havia fet arribar ~~diverses~~ it cions... vura... centre... Hi simpatitzava... no... cursos i... conferències... l'Ateneu, que era la cobertura de la... socialista... una... de la qual hi havia... al... l'Ateneu, aquest... poc de l'Ateneu... l'absència. Vaig veure que ningú de... en... va convenent per endavant, i en vaig indicar... de... l'entitat.

Cursiva En primer lloc, el país no es pot... l'Ateneu. Hi... l'oficina ni a les... de co... i d'idiomes ni al Club de Natació Barcelona ni al... vaig trobar ningú que parlés de política o de... Vila ^{parlava amb} ~~parlava amb~~ que m'hauria... a... després de Marxer... Jover... era... personal de l'oficina... inodor... els uns... si algú... de la seva... Manuel... el del... vi... l'any 1934, va ser el... d'una... de Riera -promocionat... perquè... havia... la guerra... el carroc...

va ser tir solitari dels Cararach; Miquel Oller i Celestí Pinyol arrib-
en a la intimitat dels seus, gendre de Cararach, a l'habitació d'habit
dell'home amb el qual vivia junt amb ella com a liberalis i socialis, ~~en~~
per arribar a la conclusió dels orígens d'ella. Es va parlar de la
relació entre Cararach i Pinyol, director de "El Poble" i el seu treball
per a la publicació, i després d'invitar Ramon Vilà a una reunió
- una reunió pública amb la qual autoritat s'atribuïa an
el treball. Un cop acabat, a més de Josep Gerdona i el seu treball
amb el treball de "El Poble", de la qual i el treball de Cararach.
Vilà i Gerdona discurs invitant a la concòrdia i a la co-
munitat i a la cohesió i fet que reflectia la reunió:
"El treball i el treball i el llugares de la tolerància i la cohesió
són els dos elements que no fossin grates. Cararach no és un treball
i el treball i el treball de la massa de Catalunya i el treball de la
de Barcelona. El final de la reunió, el treball de Cararach va a l'habitació
de Gerdona i va a l'habitació de les uns i dels altres. En ~~la reunió~~
Gerdona del treball i el treball oficialment el treball de "El Poble"
"M'ha" ~~el treball~~ el treball a cops de treball..."
El treball de la reunió de lletres de la reunió d'"El Poble",
l'habitació, el treball i el treball, era el treball de Oller, que el treball
el treball i el treball resultaria el treball de la reunió de la
de la reunió. Tot això, el treball i el treball d'acollir, el treball
Pinyol, que no era pas partidari de la violència, el treball de la
habitat, el treball i el treball amb el treball. Després de la
habitat i el treball, cercaven el treball i el treball en la reunió
són els dos elements i vegetals; el treball i el treball
to, el treball i el treball de la reunió, però el treball i el treball de la
el treball i el treball de la reunió que el treball i el treball era el treball i el treball
el treball i el treball de la reunió.

El treball i el treball de Josep Gerdona i el treball de la reunió, el treball i el treball de la reunió.

los bons i fies al ves d'acabar. S'hi va anar Josep M. Ferrer - veient
 de la revista de l'any 1911, novella que acabava de publicar i que va tenir
 una acollida de crítica i de públic. Aleshores, hom de val.lejats
~~esperitistes~~ esperitistes també, havia de ser un element de valor per la
 revista com fins ara a la barriada de Gràcia. Aleshores gran - es va dir -
 de Dencàs, delerós del suport d'un grup nombrós - va continuar la ca
 d' "el i de les tres barques", que havia de ser la fusió d' "Acció Cat
 lana, Acció Republicana i Estat Català" en un sol partit. Aleshores va ocu
 ra una reunió d' "Acció Catalana" de mitjà d' Edoard Berru, i
 un servei estat com a seu a la universitat - Dencàs es va dir, i a ha
 via ~~estat~~ estat en cursos de lleis -; ~~Acció~~ / Acció Catalana volia venturar
 des davant desdenyament, convençuts que constituïen una gran força
 - com l'any 1931 ferien amb "Acció i Començament" - molestos que des de fora
 del partit se'ls volia donar orientació. A Acció ^{Republicana} ~~Republicana~~ i aleshores
 i aleshores volien més bona acollida, perquè Antoni Gual i
 Virgili, fins aleshores del partit, no volien guiar els seus i ve
 ner com a membre d' Acció Republicana que aleshores, secretat ~~estat~~ estat per
 Oller, Dencàs, Batllorini i d'altres que s'hi afegien, no tingué cap
 intenció de constituir "el i de les tres barques". El va fer per a
 b una aliança d' "Estat Català de Sant Joan - Ribas, Ferrer, i
 ter... - i vaig assistir a la primera reunió de Dencàs a l'any 1911
 "Estat Català", establint als quals es va presentar Josep Ferrer, i aleshores
 Ferrer, que complia condició al penal d' "Acció" i la seva partitació
 de el comitè de Gual - Intel.lectualment, aquells joves eren poca co
 sa davant de Dencàs, i aleshores aquest va haver de sofrir una gran
 dificultat perquè, sovint, li exigien que expliqués els seus plans, i
 que havia fet per tot l'any, perquè, afegint un partit ~~estat~~ estat
 i aleshores el seu suport a dictador, pretenia ~~estat~~ estat-se a ~~estat~~ estat
 ne revolucionari? Aleshores aleshores de les seves relacions amb el sector
 Aleshores de qui va dir que la nit que havia d'esclatar l' "Estat"

[illegible]

[illegible][illegible]

de morir a casa, bat Silvester Seguí, que ja vint anys fa que treballa a l'editorial, sempre per les qüestions socials i polítiques, i fins i tot, no volia tenir capici de tractar-la. De informació sobre la filla del rei de Rússia apareixien a la premsa, però no a la nostra de la veu de Seguí i d'Àngel Pestava. (Aquesta és una cosa que jo i tot el món sabem més seiosa ja que un moment, quan jo era

al capdavaner, d'una manera ~~natural~~ ^{natural}, amb el motiu d'"el Noi del Suroeste"
 -així, amb y- potser més sovint que no ho heu seguit.) Tanmateix, els
 veien els dos noms, que les divergències, l'actitud antipolítica i les
 coses que els dos s'h'hi presentat molt i s'h'hi assenyalat com a seu, al-
 lora no era perceptible -si és que de debò y existia- la diferència
 entre el dit més tard- per als qui no empraven els noms d'iri-
 gible de l'OMI; i després, quan se n'ha anat al llarg, heu de dir que
 per ~~existir~~ usar la ~~qüestió~~ qüestió de l'acte. Les coses d'aquella
 ciutat, sospito, circumstancials i no més grans que les que s'hi
 hi havia altres coses de l'època. I potser que la hipòtesi d'un antago-
 nisme deu tenir el motiu semblant a que hi ha la suposició d'un
 pacte d'unió per el caràcter d'afirmació ostenda, que s'hi ha de par-
 tir de la creació d'un partit obrer a l'la. Durant la primera de
 Eriberto vivia a vi a estat diversos el capaco-sindicalistes que avo u
 circaven a la política i que cap a l'any 1930 cercaven d'entrar
 se en algun partit. L'evolució es basava, en general, en la manera ad-
 quada a l'evolució dels anys i en altres motivacions humanes i l'èti-
 ques, com les que van tenir Miquel Oller, Jaume Pinyol, l'antí de la
 i d'altres que, amb molt de sentit comú, no van creure que els dos
 més explicacions que les naturals. D'altres, però, tenien de ser at-
 tats d'aventureros, d'apostadors o de ~~irracionals~~ ^{irracionals}, en veient ^{a la}
 el títol de Salvador Seguí. El Noi del Suroeste n'havia de tenir
 un partit obrer català i ells feien, al seu nivell, el que s'h'hi
 Seguí el no hagués mort. Deshores, a l'ocasió de la d'època, això
 va ser dit d'una manera tènida; després, amb el nom, com a resultat
 d'un pacte polític i resolut que no hi hagués mort de Seguí el
 tract. Valia per dir-ho a saber que en realitat, de tot això, no hi havia,
 que havia de dir-ho a la redacció de "L'Esportista de la Polí-
 tica" i de "La Homenaje de Gràcia". Com a pretext per visitar-lo al seu lloc de
 de tant de temps li va dir a adobar un rellotge. Durant aquells vint anys

Elle a été influencée par le fait de...
...quant à...
...politique...
...despots...
...si haqués viscut uns any més...
...simó...
...prestigi... procedents...
...política.

El 22 de febrer del 1931, Franco e Macià s'hi van ~~reunir~~
 del seu exili sense que se li pogués impedir (el
 setembre de l'any anterior havia vingut a Barcelona
 i les autoritats l'havien expulsat del país). El 13
 de març queda constituït, a Sant, el ~~comitè~~ ~~comitè~~
 de la republicana de Catalunya, acaçillat per ~~Macià~~.
 El 17 d'abril es fan les eleccions principals a tot
 l'Estat espanyol i a Catalunya les guanya, amb una
 gran majoria, el nou partit. El 14 d'abril, Niceto
 Alcalá Zaldívar, dirigent d'Espanya Republicana i primer
 electe, proclama la República des del balcó de l'A-
 juntament de Barcelona i poc estona després ja
 proclama la República Catalana, de manera que l'A-
 juntament i després de la Diada. El 15 d'abril
 es crea el govern català, integrat per representants
 dels partits esquerrans de Catalunya. El dia 17 té
 lloc a Madrid els ministres de la República i
 el senyor d'Oliver, Marcel·lí Domingo i Francisco de los
 Ríos per entrevistar-se amb Macià i els seus repre-
 sentants. És la conversa que s'acorda de enviar la Re-
 pública Catalana per la generalitat de Catalunya
 de manera que un projecte d'acord s'hi ha de
 ser discutit a les Corts Constituents. El 25 d'abril,
 Niceto Alcalá Zaldívar, president del govern pro

difícil de trobar-hi un lloc. Havia estudiat amb atenció la gramàtica
 catalana amb els llibres que tenia al meu costat, aleshores ja no trobpos
 -la gramàtica catalana de Pompeu Fabra, que l'institut d'Estudis Cata-
 lans havia editat el 1926, i els diversos volums de la col·lecció Ter-
 cino, de Pompeu Fabra i ^{de} Jeroni Marvà (pseudònim biperlo al d'Antoniarto-
 rell i Emili Vallès)-; ~~amb els quals em vaig familiaritzar molt~~
~~amb els quals em vaig familiaritzar molt~~ i veia que podia escriure, si no amb l'assiduitat d'al-
 guns periodistes que publicaven regularment, ^{d'una manera acceptable} amb un català molt més cor-
 recte que ells. Però es van produir al mateix temps que van anar marcant encara,
 la meua entrada al periodisme; potser en una forma que m'afavoriria, per
 què es va permetre de millorar la meua formació literària, de llocant
 per a la creació de l'obra novel·lística que em proposava de fer, i a la
 ció que encara avui em sembla insuficient.

La calia treballar molt per guanyar-me la vida i ajudar al sosteniment
 de la família - i poder sobressin alguns diners per comprar llibres, la
 qual cosa vol dir que ~~que~~ no em quedava ~~me~~ temps ni per estudiar ni
 per exercir el que volien ser els meus primers intents literaris serio-
 sos. El poc lleure que em quedava el dedicava a treballar d'organització
 política, perquè la meua ambició personal en aquest camp no m'apassava
 a aspirar a cap càrrec públic. Considerava que el país necessitava per
 un canvi polític i social i hi contribuïa en aquelles èpoques en les
 quals els qui havien d'ocupar el càrrecs de govern no s'ocupaven
 temps: l'un feia a l'altre una altra. Em dedicava a escriure textos, a or-
 ganitzar conferències i mítings, a donar classes de català... via lle-
 git molt d'hi ^{de la literatura i} de ~~crit~~ crítica literària per aconseguir que
 la creació literària fos un treball més complex i més enriquit que el sin-
 ple fet material de reflectar un text... Quan treballava molt, em faltava
 de diners per comprar llibres que no tenia temps de llegir i guardava
 per a quan no tingués tanta feina. Així i tot, llegia.

L'any 1931 el Oller fou elegit regidor de l'ajuntament de Barcelona

curativa

curiosa

designat membre de la Comissió de Política Social. Aquesta comissió va trobar que no tenia ni oficines ⁿⁱ personal amb els quals poder exercir qualsevol mena de funcions -encara que després vaig descobrir que en aquella oficina existia sobre el paper i que n'era nominalment cap un subjecte que percebia el sou assignat però no treballava perquè no hi havia cap feina a realitzar. ^{ni ell havia tractat de ~~construir~~ ~~construir~~ ~~construir~~} Es van crear l'oficina i les places d'unes quant funcions més. Miquel Oller ~~me~~ va oferir-me'n una, que vaig acceptar disposat a servir seriosament. Vaig deixar la feina de la casa i va començar per a mi una nova vida.

L'Esquerra Republicana de Catalunya va quedar constituïda en una assemblea celebrada al local del Foment Republicà Autonomista de Sants, del 17 al matí del 19 de març, entre l'Estat Català -partit de Francesc Macià-, el grup de "L'Opinió" -del qual formaven part Joan Bluhí, Pere Comes i Josep Casanelles-, Partit Republicà Català -de grups Bluhí, Companys- i d'altres ^{grups} menys importants, ^{que} ~~no tenien~~ no tenien les característiques de partit polític. Així com s'arreu on s'explica la història de l'Esquerra. De fet, l'Esquerra Republicana de Catalunya -si bé encara no amb el nom- havia quedat interrompuda l'assemblea anterior en un assemblea celebrada a l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu, a la qual es van acabar els debats ~~interrompuda~~ d'una assemblea anterior feta al Voble Nou i es va arribar a un acord de constitució. L'assemblea de Sants havia de ser -semblava- una reunió de rutina per pensar nom el nou partit i nomenar un consell directiu. Jo vaig assistir encara a l'assemblea de Sant Andreu de què fins aleshores el ventall dels possibles integrants del partit en projecte era molt ample i no es descartava la possibilitat que l'organització derivés cap al socialisme -encara a l'assemblea de Sants, Joan Bluhí va proposar el nom de socialista- i alguns dirigents de la Unió Socialista

ta de Catalunya essí ben també en aquelles reunions. Les de l'Assemblea de Sant Andreu, vaig veure tan clar que el que s'havia format era un partit liberal. Me vaig presentar l'opinió i jo no vaig entrar a la ~~assemblea~~ de 3 pts. Però aquesta, contra el que s'esperava en general, va resultar molt polèmica i s'hi va córrer el risc que després de les assemblees anteriors se n'anessin a l'orri. A l'últim, després de moltes discussions, es va acordar el no d'Esquerra a la publicana de Catalunya, la qual cosa va fer que es retinessin els elements de la Unió Socialista de Catalunya que, més optimistes o més tímids que jo, hi ~~havia~~ ^{havien} fet acte de presència. Les discussions van ser molt dures per a totes les qüestions que es van plantejar perquè la ideologia dels grups que havien de fusionar-se era molt variada. De l'Estat Català de Nació al Partit Republicà Català de Companys hi havia una gran diferència. Quan se va arribar a la composició del consell directiu, les disputes van ser molt apassionades: els d'Estat Català no vèlien acceptar la presència de Marcel·lí Domingo, amb molt bona lògica perquè Domingo feia una política peninsular i era el dirigent màxim del Partido Radical-Socialista, amb seu a Madrid -Domingo fou elegit a la Ci, a l'últim, però no hi hagué gaire a ser desplaçat de la direcció de l'Esquerra-. En un moment donat, les discussions van ser tan avorridas que alguns dels assistents es van retirar, convençuts que tot el que s'havia acordat fins aleshores quedaria en paper i que la unió era impossible. Així ho explica Josep M. Francès, un dels homes més interessats en la fusió, president de l'Ateneu Republicà de Gràcia, en les seves memòries, que amb altres es va retirar de la reunió i, disgustat, se'n va anar a dormir.

Però quan s'havia retirat una bona part dels assembleístes, després d'un lapsus de paciència es van calmar els ànims i es va començar la integració d'Esquerra Republicana de Catalunya, que havia de representar un paper important en la història de Catalunya. Enaven vint-

i-quatre dies per a les eleccions i si l'Esquerra s'hi havia de resen-
 tar no s'hi podia ni un dia. La mateixa nit del 19 de març, els diri-
 gents elegits es reunien al local de La Paç amb delegats dels centres
 de barriada per adoptar decisions. Va predominar el criteri de presentar
 candidatura, però per una ~~mix~~ majoria mínima. Un cop presa l'acord d'acu-
 dir/a les eleccions es va discutir si l'Esquerra podria anar-hi sola o
 en coalició amb algun altre partit. Companys i altres homes d'experièn-
 cia política van considerar que presentar-se sols era una taca a la ciutat, era
 un pacte que oferia la certesa de quedar-hi esgalabrats, una actitud sui-
 cida. Ells suggerí al·lohores de proposar una aliança a Acció Catalana
 i a la Unió Socialista de Catalunya, però amb la condició de no cedir, sol-
 tar ~~sta-tres~~ ^{per} llocs que es disputarien ^{part} les majories, més de deu o dotze els
 possibles a l'ats. La majoria ^{part} del reunit va considerar que allò era una
 follia, que els altres tenien una organització que no tenia l'Esquerra
 i que calia acceptar el que els ~~altres~~ ^{altres} volguessin donar, però no havia
 dit l'Avi, en tot autoritzant i es van fer les gestions pertinents. La
 Unió Socialista de Catalunya va acceptar ~~deceguer~~ i va obtenir ^d candidats
 de la categoria de Rafael Campalans i Joaquim Xirau i Palau. Acció Cata-
 lana Republicana (o Partit Catalanista Republicà), que havia deixat un
 bon record del seu paper per l'Ajuntament i comptava amb un equip brillant
 i eficient de dirigents i tècnics, va refusar rodonament: a l'hora de
 fer un recense de forces, de destriar les tendències, de veure clar què
 representava cadascú. Aviat es va veure: Acció Catalana Republicana no
 va poder guiar ni un sol lloc de regidor, l'Esquerra Republicana va aconse-
 gir més de la meitat dels llocs en disputa ~~per~~ ^{per} majoria o minoria, la
 Unió Socialista va constituir una ~~minoria~~ oposició seriosa i una
 força efectiva de la dictadura de Primo de Rivera. En tot aquest en-
 canvi, entre elements del PSOE i lerroullistes, va tindre lloc una re-
 gularització de l'administració de Barcelona i a seguir en general la polí-
 tica que assenyalava l'Esquerra.

La primera feina seriosa que va tenir l'oficina de Política Social a l'any vaig ser designat va ser la del registre d'establiments -acordari- i implicar la llei de Largo Caballero sobre el treball dels estrangers, que podien ocupar només un percentatge dels llocs de treball de cada empresa. En aquella oficina vaig conèixer amb Lluís Arriaca, que havia conegut un dia abans a l'Ateneu Polític i Social. Aleshores, molt jove -ella era tenia vint-i-un anys- havia estudiat a l'estranger història i les doctrines del cooperativisme i deixava la feina que tenia a la Federació de Cooperatives, a les ordres del secretari Josep Gual i Guàrdia, que era el responsable, membre de la comissió de Política Social, que l'havia enviat allí. Gràcies a uns beques, Arriaca havia estat a Alemanya, a Suïssa, a França i a altres països de l'Europa Central per estudiar-hi el moviment cooperativista. Arriaca, membre, com jo, de la Unió Socialista de Catalunya, escrivia i tenia una certa facilitat per al dibuix: era bonic i serenor i si bé no el cohibia encarar-se amb el públic i tenia algunes idees per exposar i algunes fets per explicar, no tenia una gran fluïdesa de paraula ni una dicció clara. (Era intel·ligent, però no ~~tenia~~ tenia sentit del ridícul i era d'una ingenuïtat que minvava els resultats que podia donar la seva intel·ligència. Per ingenuïtat el va acabar amb una noia amb la qual no es va avenir -no podia avenir-s'hi- i va acabar amb el divorciat-se. Ja casat es va enamorar d'una noia amb la qual ^{amullerar-se} pretendia ~~casar-se~~ un cop divorciat. La ingenuïtat el va dur a una fi tràgica. Aquella noia el va refusar donant-li la raó i la ingenuïtat d'Arriaca el va conduir més en la negativa. Era presoner en el camp de la matirada -era aleshores tinent d'infanteria de marina, que havia estat incorporat a l'exèrcit de terra-, el gener del 1939, va llegir un discurs antifeixista a l'oficial franquista que el va interrogar i el van a punt d'executar sobre el terreny. L'oficial que va dirigir l'execució li va ~~preguntar~~ abans de procedir-hi, si volia dir alguna cosa i ell va de-
preguntar,

que quan les forces franquistes entrassin a Barcelona anés a trobar aquella noia de qui estava enamorat, es va via mort. L'oficial va anar-li l'encòrrrec i amb gran sorpresa es va trobar que la noia negava haver conegut Ardiaca i refusava ser la destinària d'aquell missatge. Quan ell ho va explicar, això el va sorprendre, perquè la noia en qüestió era intel·ligent i bona persona, i aquella noia no estava justificada, no va poder creure que fos la noia que la induís a negar la coneixença que tenia d'Ardiaca, perquè era dona de tremp i de caràcter que això li hagués suposat alguna dificultat per a ella, era capaç d'enfrontar-s'hi. L'oficial la va regalar amb una nota severa: "Cuando un hombre muere pensando en una mujer, es una indignidad recibir sus últimas palabras como las recibe usted." Passats uns dies, la noia no va poder suportar el secret dels detalls de la visita de l'oficial a la germana d'Ardiaca.)

En un altre nivell, a l'olítica Social, vaig retrobar un altre veí amic, Josep Jover i Barroca, regidor i president de la comissió, l'ex propietari de la casa del va. Com a cap de l'oficina va aparèixer, sortit de no sé on, aquell cap ~~que~~ ja existent, però un sou tangible, d'una oficina que només ~~havia~~ havia existit sobre el paper, Carles Cortina Giner, lerrouxista. Aquest home era intel·ligent i estava documentat sobre qüestions socials; no li mancaven condicions per ocupar el càrrec, però sí la voluntat de servei. Elagoter hàbil -no hàbil en jutjar ~~els~~ resultats, però de tan d'acarat a mi em semblava que no ho era, hàbil, es va dedicar a guanyar-se la simpatia de Jover i Barroca, de Miquel Oliver i ~~de~~ de les altres membres de la comissió. I en acabar-se que Jover i Oliver eren amics meus, se va convertir en el seu cap a l'oficina. No tinc por que no dir que de fet els dos únics treballadors eficients i amb voluntat de servei de ~~l'oficina~~ ^{de qui} Cortina Giner ~~era~~ es podia rellir ~~de~~ perquè l'oficina ~~estava~~ i ell quedés bé davant de la comissió, i com Lluís Ardiaca i Jo. Cortina Giner es va anar

i Sarroca perquè aquest li estés obligat. Cortina diu que havia escrit amb la nova col·laboració un text socialista amb la màxima qualitat que hauria suposat una homilia o un text feixista si s'hagués escaigut de córrer-li. Però la conferència no va agradar. El cònsol de l'Ateneu Tecnològic, molt sensible i preparat, va veure que el to antinec i la gestió ~~la~~ció de Jover i Sarroca no encaixava amb aquella redacció ~~correcta~~ acadèmica i erudita del text. En acabar, el cònsol va al·ludir fredament, com a pura cortesia, i només els més amics se'n van apropar a saludar Jover i Sarroca. Se'ls va avançar ~~amb una abraçada~~ impetuosament, amb la cara encesa d'entusiasme, Cortina Ginor, se va esborronyar a l'efusió, sacsejant-les, de mans del confús client, amb l'emoció del cas: "Muy bien, señor Jover, muy bien! Le felicito... Ha estado usted tan convincente, tan persuasivo... ¡ah, si todos los socialistas sintieran: hablaran como usted, yo me haria socialista!" Filadelfo Flaquer, un company incorporat recentment a l'oficina, un home elegant en tots els detalls de la paraula, de famílies de estent viatja a menys - que estava assabentat de com s'havia preparat la conferència, va dir: "Quina barra!" I molt seriós, va fer amb el cap el moviment de desaprovació i de menyspreu.

El mes de gener del 1932 es produeix a la conca minera de **Fígols** un moviment anarquista que és sufocant per l'exèrcit. Els caps més destacats de l'insurrecció són deportats a Bata (Guinea Equinocial), on seran entrevistats pel periodista Francisco Madrid i per Ramón Franco, diputat en funcions de periodista afeccionat. El 6 de juny s'inicia a la Cortes de la República el debat sobre l'Estatut de Catalunya, que és durament combatut per les dretes i fins i tot per les esquerres, que el retallen considerablement. El 10 d'agost, a Sevilla, el general Sanjurjo es subleva contra la República, però la revolta és dominada fàcilment i el general fuig cap a Portugal; és detingut abans que arribi a la frontera, jutjat i condemnat a mort; els socialistes demanen el seu indult i li és commutada la pena; els altres dirigents de la insurrecció andalutana avortada són deportats a Villa Cisneros. ~~(Albarracín)~~ La sublevació de Sanjurjo produeix una reacció entre els republicans espanyols i s'accelera la discussió del projecte d'autonomia de Catalunya, que finalment és aprovat el 9 de setembre. S'hi defineix Catalunya com a regió autònoma i s'instaura al país el bilingüisme. El 20 de novembre es fan les eleccions de

diputats al **Parlament de Catalunya** i són elegits 53 diputats **d'Esquerra Republicana de Catalunya**, 15 de **Unió Catalana**, 5 d'**Unió Socialista de Catalunya**, 4 del **Partit Republicà Autonomista**, 1 d'**Unió Catalanista**, 1 del **Partit Republicà Democràtic Federal**, 1 d'**Acció Catalana Republicana** i 1 d'**Unió Democràtica**. El 6 de desembre s'inicia oficialment el **Parlament Català**. Francesc Llauda, que fins ~~al llavors~~ aquest dia ha presidit el govern provisional de la Generalitat, s'adreça al poble de Catalunya per recordar que fa més de dos-cents anys que Catalunya no tenia Corts pròpies. El nou Parlament ha estat instal·lat a l'edifici que fou l'ortell de la **Ciutadella** que Felip V va fer construir després de sotmetre els catalans el 1714 i que en ocasió de l'**Exposició Universal del 1929** va ser anomenat com palau reial. Després d'una breu sessió municipal. El 13 de desembre **Enric Coma** és elegit president del **Parlament Català**.

Quant molts anys jo havia tingut la il·lusió de marxar del país i ésser món, treballant en altres terres, quan a casa es trobava resolent el meu deu. Aquesta il·lusió era noïda no sols per les llibres lectures - se hi contribuïen, òbviament - sinó per un autèntic desig de conèixer altres països, altra gent, altres costums, que probablement tenia les seves arrels en les converses que em feia i meva infantesa i via sentit a casa de qualsevol parent i que havia ~~sentit~~ experimentat a casa que no hagués llegit tanta literatura estrangera. Tant-hi ara, tustic l'atracció que sentia per uns països i per altres: per Amèrica, el motiu venien les ~~errades~~ familiars; per França, Itàlia i Anglaterra,

Cursiva

curativa

porta i recorde, **les lectures**. En una conversa amb Geo ràdies
d'elit, l'escultor que veia al ar amb mi a la casa d'esteve i me les
va fer conecentent per el bot de Garraf, els es va parlar dels seus **pro**
bits de marxar a París i va qu dar molt estupefact que jo el veia que **no**
és tenia i tanció d'hi, algun dia. "Què hi vols an a fer, tu, si
no et artista?" La seva sortida em va semblar còmica, perquè era absurd
pensar que París no és volia interessar a artistes i perquè encara que
alguns d'ells així no ho descartar la idea que el meu desig de conèixer
nón no m'és a parallat amb el meu desig d'escriure. En deca, **no** es en-
cia amb Àfrica -i això ho vaig decidir així que van començar a tractar
nos- vaig deixar els projectes viatgers en suspens. Ja veuria, arribada
l'hora, quan ens casaríem, si ella tenia cap de còrrer món, si el con-
tingeva la nova dèria... Però de moment, el 1932, va saber que els
ts tenien a fixar-se a Barcelona. La feia a l'Ajuntament i els hi-
pens polítics m'induinien -tenia-, un com a cat, a reduir el seu vobun
seig a viatjar ocasional. Contràriament a aquesta perspectiva l'idea,
els meus lligams polítics havien de dur-me, **no gaire** ~~no gaire~~ més tard, a un
del país i viure més de trenta anys a altres terres.

Miquel Oller es va posar en contacte amb gent arreu de la ciutat
darrere el seu partit, **allí** que hi cercava la satisfacció d'arribar a noves
obres negocis que una vegada **que** la política els facilitaria. Quan
en ciutadà que veia venir -Miquel Oller sent de mitjances- el va **quer**
rò d'"El Cor del Poble" amb la pretensió de publicar una revista que, en
la crítica que feia de determinades persones, vaig sospitar que volia
estar cobrint de pressió perquè el **no** sin diputat a les noves
Corts de la República. Ho es va arribar a cap acord, de moment. Jo vaig
assí i a dues reaccions en qualitat d'editor de redactor d'"El Cor del Po-
ble", però amb moltes dubtes sobre la possibilitat que el **no** ~~no~~
col.laborar, **fora** de la nova afiliació a la Unió Socialista de Catalunya,

que el cavall blanc **se** **havia** **editat** la revista en el marc d' **grup** **de** **publicació** **de** **Catalunya** i **justament** **per** **combatre** **la** **diversitat** **de** **sectors**.

En **quelles** **mes** **reunions** **vaig** **fer** **amistat** **amb** **Lluís** **Elias**, **que** **des** **de** **la** **Guerra** **havia** **estat** **de** **França** **després** **de** **fer** **hi** **una** **estada** **de** **set** **o** **de** **setze** **anys**. **Elias** **havia** **publicat** **uns** **quants** **articles** **a** **"la** **publicitat"** i **no** **se** **li** **considera** **un** **home** **de** **vida**. **A** **França** **s'havia** **casat** **amb** **una** **noia** **jueva** **preco-turca** -**filla** **d'un** **home** **que** **havia** **estat** **propietari** **d'un** **ci-** **viu** **d'Istanbul-**, **Judit**, **una** **dona** **bona** **llosa** **i** **simpàtica**, **però** **un** **poc** **nerviosa**. **El** **matrimoni** **vivia** **pobrament** **al** **cardamunt** **de** **Gràcia**, **esque-** **ment** **tenia** **uns** **millers**. **Es** **don** **va** **el** **cas** **que** **Elias** **escrivia** **el** **catàleg** **de** **llibres** **i** **no** **feia** **res** **per** **corregir** **això** **quan** **justament** **tract** **va** **de** **re-** **ta** **lar** **se** **la** **vida** **escrivint**. **El** **cas** **va** **demanar** **que** **li** **revisés** **unes** **obres** **de** **la** **tre** **que** **havia** **escrit**. **Li** **hi** **vaig** **corregir**, **però** **apa-** **rentment** **no** **troba** **cap** **argument** **perquè** **no** **valia** **que** **n'estre** **és** **cap**. **No** **es** **sentia** **que** **les** **col·lab** **d'Elias** **fossin** **alt** **bones**, **però** **sí** **que** **es** **sem-** **blaven** **raonables** **et** **representables**; **de** **altjors** **se** **n'estre** **va** **la** **vagades** **tenien** **èxit**.

Van **passar** **uns** **mesos** **i** **va** **reaparèixer** **el** **cavall** **blanc** **de** **novembre** **de** **1937** **i** **li** **escribis** **una** **publicació**, **amb** **les** **me** **me** **intencions** **de** **bono**. **Aquesta** **va** **per** **el** **propòsit** **de** **quallar** -**jo** **no** **hi** **vaig** **participar** **per** **què** **la** **me** **compagnia** **a** **"El** **Cor** **del** **Poble"** **quedava** **llunyana** **a** **causa** **de** **la** **rapidesa** **amb** **què** **es** **produïen** **els** **esdeveniments**, **per** **què** **la** **me** **rel-** **lació** **a** **la** **Unió** **Socialista** **de** **Catalunya** **era** **ja** **massa** **notòria** **i** **perquè** **in** **diaria** **la** **publicació** **Josep** **Bacàs**, **amb** **qui**, **de** **moment**, **jo** **no** **es** **potia** **avair**. **Per** **Joan** **Oller** **i** **per** **Lluís** **Elias** -**que** **havia** **estat** **nomenat** **director**- **vaig** **saber** **que** **an** **va** **a** **publicar** **"Vanca!"**. **El** **periòdic** **va** **sortir**, **però** **no** **va** **durar** **gaire**. **El** **cavall** **blanc**, **es** **va** **re-** **contentar** **amb** **un** **escó** **al** **Parlament** **cat** **là**, **va** **adquirir** **un** **vell** **sete-** **na** **el** **patrici** **del** **qual** **seu** **nomenat** **director** **Agustí** **Esclausens**.

ha caplloc on ploqui una setmana sense parar. Això ho ha estat d'una
 "Françesa." Al final li vaig dir que em portament això és que cer-
 cava, que el vestigava, sense intenció d'aparar-ho si el trobava
 en justiciables. I com m'he obres Elias em donava a conèixer i a sug-
 gerir la meua curiositat.

Josep M. Francès - fill de Cegama de sa pròpia cognom i no ho sé de que
 veia com cometa a les enciclopèdies-, que era una bona persona, però que
 ve viure sempre avarget perquè no tenia l'èxit que ambicionava ni com a
 filòsof ni com a polític, acusa concretament a les de pla lland i a
 llibre de records Memorias de un cero a la mierda, editat a París, pe-
 rò no dona cap nova conclouent de les seues afirmacions. Aquestes en
 Frances com aquestes: "Die se explica la fecundidad de la obra del novel-
 lador, pero no debe de asociarla con los suplementos de la ilus-
tración Francesa." Una pàgina abans diu:
"La insita para que vana a verle en la casa y recibir -
rende un elevado montón de ejemplares del suplemento teórico de la ilus-
tración Francesa." Dues frases com aquestes, corrents als llavors entre
 la gent de teatre, però no havien desvetllat la meua curiositat. Si no amb entusiasme amb simpatia
 parlava de Robert de Flers i vaig dir-ho a Artís en aquella conversa a
 l'Alt veu. L'ho va esmentar de seguida, amb la seguretat de l'home entès.
 "No, no... El Flers és una altra cosa." La crítica no trobava guine bé
 Elias, però el que aquest escrivia agradava al públic i als ^{empresaris} ~~empresaris~~
 a desaven obres. Això va canviar el seu caràcter o ^{potser fóra} ~~potser fóra~~
 sí dir que va canviar la seva manera de tractar la gent. Ho va dir
 al en la seva època de dificultats econòmiques que havia desvetllat el seu
 caràcter i visible per atreure's la simpatia de la gent, a la manera
 desesperada. L'ajut, o al moment de triar, si no literalment - l'ai-
 xò el en tenia consciència- sí econòmicament, es venia de possibilitats
 i idees presas (potser imaginàries, perquè de la seva època jo en-
 ta no recordo res ni a li mostrés antipatia) i es va crear a l'entesaneig

L'hostilitat podia ser motivada

tots a l'hora dels èxits. ~~Potser~~ per enveja? Estic segur que en part, sí: en el cas de determinades **persones** que són pretensions lliçons des que ell i que no aconseguien el seu èxit. Però va arribar un moment en què Eliàs insultava en públic un crític ja que s'havia perdut de fer algunes reserves a la qualitat d'una obra seva acabada d'editar. Amb mi, l'hostilitat d'Eliàs no va sofrir cap canvi, es va mantenir igual fins al moment de la gràcia ^{que} en el moment de popularitat quan va guanyar molts diners. Un dia anava amb ell per la Granja i ens va encrotar amb tres desconeguts -per a mi- que el van agredir amb una gran brutícia. "Aquests fills de puta -en va dir- són de la Granja -i ció d'altres. Que jo només era administrat, em treuen tot els anys i m'han de pagar amb passetes com qui és una almoïna. Ells són soci i m'han d'esquitxar un munt de pols, ja ho veus... Són uns flepauls!"

Quan, després dels fets del 6 d'octubre del 1934 en va traslladar de l'oficina de Política Social a la secció d'Estadística, va trobar hi Lluís Eliàs i Ramon Vinyes -que anys més tard Caró i Miquel s'encarria com el sabio catalán a la seva novel·la Cien años de soledad. La popularitat d'Eliàs augmentava. Un dia ^{me} a veure'l a l'oficina Coscolla, el pare d'una jove actriu, ^{-Rose, Encarnació i Frènia-} li va portar-li una obra alemanya per a les noies. Eliàs va dir-li que justament ^{en} tenia sense estrenar ^{una} que semblava tota feta per a elles. Es van posar d'acord, i li va dir un amic: "No és pas que m'agrada, és que escriu Eliàs, però, què volen fer-hi? Agradar al públic." Eliàs va saber-ho i un dia que an'vam junts ens va trobar amb Coscolla. Eliàs el va insultar i li va dir que no comptés amb una obra seva i que ja es podia editar per content si no li donava un raig de bufetades. Vaig aconseguir d'evitar que es fes l'exaltació complís l'amorosa gràcies a la mediació de Coscolla, que va desaparèixer. Em va semblar que en aquell cas la irri-

t'oció d'Elias estava justificada; però el aplicaven aquests semblants en les quals la seva raó era dubtosa i s'havia manifestat amb un mal geni i una supèrbia que no s'adeia amb el caràcter del Lluís Elias arable i cortès que jo vaig tractar sempre, fins i tot en aquella època en què semblava que l'èxit l'havia fet sentir-se important i impertinent. Jo sempre he cregut que tota aquelles raïxes es devien a la pròpia insatisfacció. Ell tenia una ciència -m'ha havia dit diverses vegades- que no era un creador de gran nivell artístic i es justificava deixant en dubte si això era deliberat o pot ésser ací tat de fer una obra millor- dient que en el teatre el no és el or -tent és fer passar una estona agradable al públic. No deia... Jo penso que ell havia volgut conciliar l'èxit popular, les liquidacions quantitatives de l'Associació, amb la qualitat artística i amb l'admira ció dels veïns cultivats i no sols del públic popular.

Les correccions que jo feia a les obres d'Elias es limitaven al vocabulari i a la gramàtica i li deixava el seu to popular i, naturalment, no alterava gens del'acció. I vaig comprovar com els molts actors de l'època eren respectuosos amb la lletra de les obres. Jo posava ací i aquí, com recomanava Fabra, segons es referís al lloc del qui parlava o ~~de~~ al d'aquell a qui se parlava. La sentit la quantitat d'ací que va amollar Pius Daví. Ellí vol viure vaig pensar ~~que~~ que potser fóra bo de revisar aquests mots. Ací -sobretot molt repetit- sovint amb un mot arcaic i potser ^{recordava} ~~recordava~~ en ambients rural, almenys situats al Principat. Si fos a València fóra una altra cosa. De donè el cas que després de la guerra, es autoritzava-se, tard, les re-representacions de teatre català, Lluís Elias fou un dels autors de més èxit. Característica una època que és la mateixa de la favelada de Sagrada -i no tracto de fer cap comparació entre els-. La seva conclusió, quant a les sospites de possibles plagis, va ser que Elias no plagia. Tenia una gran facilitat per a la improvisació. El ~~que no havia de dir és que no se la descobria fins a principis de la guerra~~

ret, lloc, data i noms. Una notícia en la qual manqui al men d'aquests
 detall ~~no m'és~~ ~~incompleta~~. Fernández-Puig es va manifestar content del
 meu debut i en llegar en va demnar que al dia següent ~~me~~ anés a
 la redacció del diari, a la ronda de Sant Pere, on em presentaria el
 director, Joaquim Ventalló, i els companys. Vaig tenir una asseutada
 breu amb Ventalló, que es mostrà cordial i incorporatjador. La veritat
 és que jo em vaig sentir segar de la meua en ciutat des del primer mo-
 ment, per all que s'esperava de mi. La feia que em conia veure allò
 i jo sabia que no havia de tenir cap dificultat per fer-la. Vaig ~~conèixer~~
 per coneixença amb ~~Josep M. Mladó~~ Josep M. Mladó i Figueras i Franc
 Foló, que eren els dos repòrters més destacats del diari, amb Andreu
 A. Artís, que hi feia la crítica de teatre, amb C. A. Jordana, que
 hi publicava una secció equivalent al l'ul de dietari de Carlos Solle-
 vila a "La publicitat", amb Joan Cortès i Lidal, crític d'art, i amb
 Manuel Valldeperes i
 Altres que calien periodístics ocasionalment i que no trigarien a fer ar-
 lo.

Quant a titius i condicions de treball, l'horari nocturn com és, la
 meua situació era semblant a la de Joan ~~Saló~~ i Ferreter en entrar a
 "La Vanguardia", que els descriu -canviats els noms de les persones i
 el del diari- a Servitud, però la meua impressió va ser com intant
 cosa da, perquè l'ambient de "L'Opinió" era alegre i de bona companyo-
 nia i les relacions amb el director amables i obertes. La feina no em
 va semblar cabotidora ni tan sols rutinària, perquè la redacció i els
 títols dels telegrams exigien atenció i un mínim d'enginy. Per altra banda
 a parts de quatre de la matinada me n'anava a casa amb el diari ja
 llegit. ~~no m'era cap problema~~

El novembre del 1932, el Partit Obrer Nacional Socialista Alemany, que encapçalava Hitler, fou el partit que aconseguí més vots a les eleccions parlamentàries. Franz von Papen, després de tractar d'imposar una dictadura militar, presentà la dimissió el 2 de desembre i el president Hindenburg no li va capdell govern el general Kurt von Schleicher, que es proposava anihilar el moviment nazi. L'economització hitleriana tenia tant de deute, s'havia creat tantes ~~difficultats~~ dificultats econòmiques, que es va veure obligat a desaparèixer, però va resoldre la seva política econòmica el banquer Schröder, gràcies als bons oficis de Von Papen, que es decidí a col·laborar amb Hitler. El 30 de gener ^{del 1933,} el general Schleicher es va ocupar militarment Berlín i va empresonar Hitler i Von Papen, que volien el poder i instituir el feixisme a Alemanya. El pacte està entre les forces de la política dictatorial. Hindenburg, però, volent fer front a les forces que no es decideixen a resistir, nomena Hitler canceller del govern. Una de les primeres mesures del govern nazi és ~~aniquilar~~ aniquilar la ~~Hitler~~ Geheime-Staatz Polizei-Amt (Gestapo), policia política. I Alemanya es sotmesa a un feixisme més dur, més inhumà, més totalitari que el feixisme italià.

empresa d'importacions. Tot això que es feia a l'exportació repercutirà al nostre país i els ciutadans catalans en patirem conseqüències greus.

Al curs del 1933 es fa a Barcelona la unificació de la Unió Socialista de Catalunya i els Grups Socialistes de Barcelona que tenen la majoria dels vots al PSOE a Catalunya i els seus dirigents més importants, entre els quals hi ha Martí Gortínez, Juanca, Ramon Palomas i el Doctor Riera i ~~Arangol~~ Arangol. La nova organització manté el nom d'Unió Socialista de Catalunya i queda inscrita al Registre de la UGT, al carrer Nou de Sant Pere, 11 i 13.

Alguns contraris a la unió, com ^{José} Vilà ^{Antonio} Vilà, ^{José D.} Vilà i Benavides conserven un "secret ríndó", que es podrà liderar el PSOE a Catalunya.

El 25 de desembre mor a Barcelona el president de la Generalitat, Francesc Macià.

Des que es va veure la possibilitat que Hitler aconseguís el poder a Alemanya, milers de jueus van iniciar l'èxode, però no s'hi va veure el nostre país com a lloc per referir les seves vides, ja no veníem d'una economia estable i pròspera. Quan Hitler ocupà, el 1933, el poder a Alemanya, el seu primer acte fou la persecució dels jueus i comunistes, molts d'ells -no jueus- es van veure obligats a fugir d'Alemanya.

Aquests no sempre tenien ~~una~~ opció quant al lloc on anar a refugiar-se, eren molt limitats. Proclamada la 2a República, van veure en l'estat espanyol una terra on s'esperava de crear una democràcia i van pensar que hi serien ben rebuts. Així fou, però la possibilitat de refugiar-se a l'estranger sense recursos no eren moltes i en general els refugiats al nostre país ho van passar molt malament entre nosaltres. En

algunes de les novel·les recullo la presència d'alguns refugiats a Barcelona.

~~entre nosaltres~~. No ho faig per ganes d'afegir un fet curiós, rar, ~~rar~~

curiosa

*la ciutat.**encara*

en la vida de ~~Barcelona~~. Allò no va ser un petit fet anecdòtic, ~~que~~ *encara* pas-
 sés desapercebut a la majoria dels barcelonins; va ser un fet dramàtic
 que formava part de la vida de Barcelona. Quan jo tracto dels refugiats
 catalans -i també d'alguns italians- es va revelar la importància de la nova
 residència que obrí en l'ambient d'alguns dels meus personatges, dels
 militants dels partits obrers; perquè aquella gent venia ja buscant i
 cercava l'ajut i l'orientació dels seus fills. Jo vaig observar la ques-
 tió des de dos punts de vista que em van ajudar a conèixer la realitat
 dels refugiats d'una manera àmplia i de primera mà: el meu treball
 d'assessor de Política Social a l'Ajuntament de Barcelona, on jo venia a assen-
 tar-se per al seu registre, sense el qual no podia treballar, a virtut
 de la llei de Largo Caballero, i com a militant de la Unió Socialista de
 Catalunya, *ja que* ~~però~~ *ens en veníem de nous.* cada dia ~~ens en veníem de nous~~ acabats d'arribar de
 rimer al carrer de la Portaferrissa i les cases de la Unió o la Casa del
 Noble-, es suposa que ~~en~~ *en* devien ~~passar~~ *anar* al ~~del~~ Bloc Social i d'ope-
 rol i al Partit Comunista de Catalunya. Cadascú cercava els seus *compañys.*
 Els uns venien lag la nit i els altres sense papers o amb papers falsos
 i els ajudava com podien, ~~si~~ fossin les que fossin les condicions en
 què arribaven, a resoldre la seva situació, la qual cosa no sempre era
 una feina fàcil. Entre la burgesia i la menestralia i fins i tot entre anar-
 quistes *no afiliats a partits obrers* s'ignorava en general la presència i les angúnies d'aque-
 lls catalans la vivíem i vam ser molts els que sovint ens vam haver de
 fer càrrec, alguns fins i tot d'alguns d'aquells que havíem portats. El meu cas
 l'italià Psalidi, que em va ~~apareixer~~ *apareixer* al local de Portaferrissa en un es-
 tat llastimós, esverat, en un moment que Joan Comorera hi estava present i
 va dir: "Que vingui a dormir a casa, aquesta nit!" No vaig veure més el
 pobre Psalidi fins uns anys després, ~~quan el vaig veure~~ *quan el vaig veure* de la
 guerra, quan l'home ~~me~~ va venir a la Casa del Noble a explicar-me havia
 portat un familiar de Comorera i vaig quedar sorprès en comprendre, per
 les explicacions que feia del tràngol, que encara vivia a la casa de
 Comorera.

curiosa

creat la Junta de Seguretat. Al **número** d'agost del 1934 hi ha vuit fotos: dinar al Majestic per celebrar el primer aniversari de l'Associació de Periodistes Estrangers, sopar al **restaurant Jo nget** en obsequi al car de redacció de "La Noche", Lluís Almerich, **llet** hor de Joan J. Folch i Torras amb el pseudònim de Clovis Almerich; **dinar** ^{de} companyonia amb el que el conecia Anat Figueiras; **visita** del **informadors** de la Generalitat, amb el conseller d'Agricultura, **Joan Momonera**, a la Granja Agrícola de Sallés de Montbui -queda sobreentès el toc de rigor-, **dinar** d'honor amb el president de l'entitat **Joan Costa i Llu**, al costat del qual seu **Joan Casanovas**, president del **Parlament Català**; a la Generalitat, el **pre**sident **Lluís Companys** i el **president** **Joan Guàrdia i Deu** amb **Mila Batlluyà** i **Mila Balears**... Després del 6 d'octubre del 1934, a l'Hotel **Gran**, al **Bloc de Companyes** hi vivíem el **coronel Jiménez Arenas** i **Joan**...

Si la nova il·l·lació d'una corresponsalia a l'estranger es realitzava, deixaria la meua plaça a l'Ajuntament, ésser. Emília i jo vam començar els preparatius per casar-nos. Entre les dues feines -molt llargues l'una i l'altra- teníem prou per viure i ens vam disposar a fer un parament de pis provisional, amb els mobles i els **els** estris més necessaris.

Entre els partits catalans obrers de la postguerra, el que va arribar a tenir major força fou el **Bloc Obrer i Campesol**; era el que tenia més militants, el més actiu i el més disciplinat. No eren característiques que m'inclinessin a adherir-m'hi ~~suposant~~ que no hagués estat ja, de temps enrera, la meua opció. Me'n distancí va una idea vaga de poca catalanitat per la seva ambició de penetrar arreu de la península. Tenia seccions a Madrid, a Astúries i a altres blocs. El **Partit Comunista de Catalunya** era molt reduït **i** el formaven, almenys en la seva direcció, una majoria de forasters i la seva catalanitat era simulada. Molt poc actiu i poc prestigi. L'animositat entre aquests dos partits era més

dura que la que qualsevol d'ells podia ser tir contra un cartell ben bé, de la teòcnica que fos. Es va fer un míting del BOC al Price. Aleshores, en passar davant del local quan anava al passatge de la Mercè per anar a "L'Opinió" vaig adonar-me que em sobrava temps i vaig anar al local per escoltar una part dels discursos. Em vaig quedar dret al final de l'última fila de seients, a prop d'una escada que conduïa a la planta de l'esqueva, mirant cap a l'escenari. Els oradors del BOC estaven col·locats a la meitat de la galeria oposada al parterre des d'on s'havia de sentir el final de l'intervenció de Jordà i les primeres paraules d'un altre company. Jordà havia de ser el darrer. Al costat de la galeria encadrada a la dels oradors, va sortir una veu que es va dir: "Pido con toda cordialidad..." Era ~~la~~ ^{de} José del Barrio, que de canava per parlar. Va esclatar de seguida crits de protesta i a després dels crits ja sentia la veu insistent de Del Barrio: "... con toda cordialidad. Pido que con toda cordialidad." El servei d'ordre del BOC va cuitar a treure del Barrio del lloc on s'havia situat. Era fàcil, perquè el Barrio estava voltat d'amics que ho dificultaven. Jordà, que havia començat cridant: "~~¡Echadle!~~", s'improvisava a veure la si el jove del BOC va aconseguir desallotjar els companys i aleshores a cops de puny i ells van fer anar cap a l'escala. Al moment, Jordà, veient la serenitat, cridava: "¡Matadlo! ¡Matadlo!" i aleshores i a cantades de peu, Del Barrio baixava l'escala demanant que no el deixessin parlar. Va passar pel meu costat amb la cara blanca com la l'home bruta de sang. Hi havia una gran cridòria. Els companys del BOC aplaudien sorollosament, sense interrupció, perquè es del carrer els trencaments no s'adoneassin de l'escàndol.

Un cop fora els companys -del PCC, cal precisar, perquè el BOC és del també comunista- es va reprendre el míting com si no hagués passat res. Jo me'n vaig anar a la impremta i mentre parlava amb Quintana, els altres redactors, va arribar Francesc Caravaca, un ~~mateix~~

jurcià e talnitat que després treballaria amb el a "La Parla2
 i queleshore era redactor d "El Día Gráfico". Venia del Price i arri-
 va designat i no viés el que havia vist i havia sentit. Ell sent això
 folla que treballaven tant fort i Quintana, i Alar i Aguirre que con-
 versa mentre els seus redactors enllestien el diari. "M'havi dit -va
 cridar Caravaca, un home moderat, que sempre havia/sentit parlar a b
 mesura, adreçant-se a l'home Aguilars- que Laurín era un home intel·li-
 gent! ¿Com pot ser intel·ligent un home que crida?" "¡Mateu! ¡Mateu-
 le!" Jo veig dir: "Hore, que Laurín es un home intel·ligent no pot
 en dubtar. Ara, això que crida és que matessin..." "Ho ha cridat, ho ha
 cridat! Ho ha cridat..." "Sí, home, ja ho he sentit, també... de la
 vino, del Price. Ho he sentit als estrep i això és tot."

Jo comprenia l'estrabot de Maurín. Si la cosa deixat parlar del Barrio, als comunistes s'haurien fet seu el míting. El truc era no parlar de tots. Els qui al momentaven de temps -i se'n vantaven- eren els ambaixadors polítics. Se presentaven al públic d'una organització rival i sempre d'haver d'haver d'arlar un parell d'horadors, un d'ells se'n va parlar, amb bons efectes, per fer una intervenció. Però una classe destruïda que presencava perquè se'l deixés parlar. Se'l deixava parlar, ho feia poder davant i ell mateix parava la paraula i va començar l'agitant procediment s'acoderaven del míting, les desgràcies del qual s'acoderaven els organitzadors. No crec que així s'aconseguís aconseguir res: l'únic que s'aconseguia era frustrar l'acte dels altres. No veia comprendre per què del Barrio es va estudiar a parlar en un míting on el públic li era hostil. Als mítings polítics, el públic, de tant de banda als uns curiosos, simpatiza amb els oradors, i el públic de convenients, que va a escoltar el que té ganes d'escoltar. Del fer-los, i clar, els mítings, per mantenir el fervor partidari, per augmentar l'entusiasme, per mesurar la capacitat d'atracció que una

El 31 de **desembre** del 1933, el **Parlament** de **Catalunya** havia **elegit** **Francesc Companys** **President** de la **Generalitat**. El 3 de **gener** del 1934, **Companys** **forma** un nou **govern** en el qual, a més dels **socialistes** d'**Esquerra Republicana** de Catalunya, hi ha el **PSRE** (grup de "**L'Unitat**") i del **PC** (**Partit Comunista Republicana**). El **President** **Companys** **convoca** **eleccions** **municipals** a Catalunya per al 14 de **gener**. **Hi** **ha** un gran **miting** **electoral** a la **Plaça** **de** **Sant** **Jaume** de **Barcelona**. **Hi** ~~hi~~ ^{hi} **ha** **invitades** a **participar** **diverses** **figures** de l'**oposició** **espanyola**, com **Francisco Largo** **Caballero** i **Manuel Azaña**. En el seu **discurs**, **Companys** **diu** que Catalunya és el "**baluard** de la **democràcia**".

El 13 de **gener**, el **Parlament** **Català** **aprova** **la** **retirada** **del** **Parlament** **Català** **els** **diputats** **que** **hi** **hi** **hi**. El 12 d'**abril** es publica ~~la~~ ^{una} **lleï** **agrupada** **de** **la** **Lliga** **Català** **el** **dia** **anterior** **de** **Constitució** **de** **la** **Lliga** **que** **afavoreix** **els** **treballadors** **del** **camp**. El **Institut** **Agrícola** **Català** **de** **Sant** **Isidre** **organitza** **manifes** **tacions** **de** **protesta** **i** **pressió** **en** **la** **Lliga** **perquè** **es** **anul·lar** **la** **lleï**. El 24 d'**abril**, la **Lliga** **presenta** **al** **Parlament** **de** **la** **República** **una** **proposició** **perquè** **el** **govern** **de** **la** **República** **protegi** **davant** **del** **tribunal** **de** **Garanties** **Constitu-**

incompetència
 cis de la ~~incompetència~~ del Parlament de Catalunya
 per legislar en matèria social. El 3 de juny, el
 Tribunal declara el Parlament de Catalunya incompeten-
 tant per legislar sobre la matèria social, per
 tant, la llei. El 14 de juny els diputats de la
 al Parlament de la República -excepte els de l'Ali-
 ga- es retiren com a protesta per la sentència del
 Tribunal de Garantia Constitucional. El 15 de juny la
 el Parlament de Catalunya vota a favor de la Llei
 de Contractes de Consum sense fer-hi cap modificac-
 ció. El 2 de setembre, els mil ~~representants~~ ^{terratinos de} catalans
 per al cinema Monumental de Madrid i altres de pro-
 testa, en el qual interveuen Gil Soler i Martí de
 de Veneco, amb altres representants polítics de l'Espe-
 ra catalana. El 12 de setembre, el Parlament de Ca-
 talya aprova el projecte d'aplicació de la Llei
 de Contractes de Consum i queda resolida l'oferta.
 El 22 de setembre, la lliga acorda l'abandonament ~~de~~
 els diputats al Parlament de Catalunya i els dipu-
 tats assisteixen a la sessió del parlament de Madrid.
 El 4 d'octubre es fa a Madrid un gran manifest
 de protesta, en el qual entren tres ministres de l'Estat
 que no havien fet declaració d'acord amb el mateix
 programa - i els partits republicans i el PNV
 publiquen declaracions de ruptura amb "la constitu-
 ció". El dia 5, A lliga Obrera fa una manifestac-
 ió general de protesta, que a Catalunya la dirigeix
 de per la CNT. El dia 6, el president Companys pro-
 clama l'Estat Català fora de la República Espanyola.
 catalana. Els ajuntament de Catalunya -convergent

del de Barcelona- s' obereixen a la proclamació. A
 la matinada del dia 7, l'exèrcit es angoi, per ordre
 del capità general de Catalunya, Domènec Batet, as-
 sulta el Palau de la Generalitat i l'ajuntament de
 Barcelona i deté el President Comandant dels seus
 consellers -excepte el de Governació, Josep Mucà, que
 ha fugit- i altres persones, i l'aleix i les
 li-muyer i els re d'ells, que són emprats, tots,
 al vaixell "Uruguay".

L'Amília i jo decidim casar-nos i anomenem la data del 1. de juny
 per a la cerimònia. Les que ens vam conèixer estava entè, i l'Amília era
 implícita, que no ens casaríem per l'escló. En aquella època, casar-se
 era insòlit. La majoria dels no creients, per no dir els que
 eren, per no fer el cas després de tot el semblava una extravagància,
 per les conseqüències desagradables o per raons diverses per casar-
 casar ~~perquè~~ pel mitjà religiós sense el qual molta gent creia que
 el casament no era prou sament. ~~La nostra~~ La nostra joia no va
 far a la meva mare, però ~~ella~~ va acceptar. Més tard no li va dir que la
 nostra filla no se batejada, la qual cosa era lògica, perquè t'as el
 caràcter del nostre matrimoni. Suposo que quan a Mèxic, ~~arribant~~ ^tno
 neta, la Diana es va casar civilment i després els seus ~~seus~~ ^{seus} ~~seus~~
 entjats, es levia resnar a la idea que li havia sortit ~~la~~ ^{la}
 d'heretges. Dèia que jo no era creient i li havia fet ~~la~~ ^{la}
 no ho era l'Amília, però, com ha dit Josep M. en algun lloc -citat de
 emòria- "els catalans es recorden de l'ajuntament a l'hora de casar-se
 i a l'hora de la mort", i la meva mare podia esperar que ens es recorda-
 ríem, també. No obstant l'heretgia, l'afiliació entre la meva mare i l'Am-
 ília va ser sempre total. Van simpatitzar i a casa no hi ha hagut mai
 problemes familiars, la qual cosa no vol dir que la nostra vida ~~la~~ ^{la} es

[a la seva]
 tot guaire tre quill·la perquè n'hem tingut molta d'altra cosa, que hem
 su orlet o resultat d'igment i a vegades a l'humor.

Les eleccions municipals de Barcelona, el 14 de febrer del 1934,
 van ser els tres candidats de la Unió Socialista de Catalunya, Ma-
 rià Martínez Sarroca, Juli Granier-Barrera i Francesc Rosell i van ar-
 -rivar a escriure aquest als seus cognoms i no tolerava que se'ls anés dis-
 min-. Era molt diferents en diversos aspectes, en edat, en la religió i
 en l'oposició política. Marià Martínez Sarroca tenia trenta anys, en
 febrer tindrà, havia nascut a Cartagena i vivia a Barcelona des
 dels quatre anys, era catalanitzat, ~~xx~~ havia estat a Catalunya
 de la USC a Catalunya i un dels dirigents del PSOE a Catalunya fins al
 1933, quan en far-se la fusió dels grups socialistes de Catalunya del
 1933 amb la USC va ser elegit vicepresident de la USC; Juli Granier-Bar-
 rera tenia vint-i-sis anys, era periodista, fill d'un cap de família
 i militat a l'Estat Català, als setze anys havia estat cap de l'armada
 complet de Sarroca; Francesc Rosell i Montanyà era gestor editorial, tenia
 una família de treballadors que havia establert una biblioteca de car-
 catona i una filial d'ent socialista recent. Martínez Sarroca va ser nomen-
 at resident i president de la Comissió de Política Social, càrrec al
 qual va succeir a Josep Jover i Sarroca.

Les oficines de la Comissió de Política Social estaven ubicades a l'ed-
 -ficat del Castell dels Tres Dragons, a l'angle del carrer de la Unió
 Social, davant del Museu de Belles Arts, que era al llavors l'edifici
 de l'edifici dels jutges. Una de les nostres feines era la de la Comissió de
 Treball, inútil perquè el patró no volia oferir un treballador a can-
 -viar un treballador i perquè els sindicats de la CNT no volien donar
 del·ligència a la Comissió; una altra, a continuar el registre de les
 -eres. Un dia, Comissió Social em va encantar que anés en un de les
 cent de la policia i havia demanat un periodista amb la Comissió de

ri altre jo." El comissari se va demanar que passés en l'habitació, i que m'el
canta ve quant els seus supòsits, que a l'habitació i tenia la seva
els refugis col·lectius.. "Encara que no els arriben a 100, a més de
mili i mig no l'acaba la seva situació política, és, que és la mateixa
tant bastant per poder gestionar un país... I què penses, que volem
més? Penses que hem de sotmetre'ls a una inspecció per veure si en
podem. Si els arriben, ~~no~~ potsar els d'altres a ~~la mateixa~~ ^{Alemanya},
i allí els podrem la pressió o potsar la mateixa." "Hem, no pensem d'altres, ho
vindrà a fer el nostre registre. Els que parlem tant dels d'altres
per conèixer l'el·lèctric, d'un delinqüent com és, no ho sabem, d'un delinqüent,
d'un a més, d'un treballant de blanques, del traficant de drogues..."
"Ah, és que si la policia ~~no~~ de l'assolida de la policia
lliura un soci l'hi o un comunista un país que és un // l'hi o un treballant
tant de blanques!" V. tornar a demanar-me que pensés sobre l'assolida, en-
cara, ^{em demanà} si el seria inconvenient a ~~la mateixa~~ ^{un altre cop} explicar-me una altra cosa. És,
perquè nos "trobaré el procediment de col·laboració que és el més
tranquil."

Vale torn a molnar a l'oficina i d'entrar hi vaig dir la següent: "Don-
dieu, Giner: "Mireu, a mi no m'envieu més a la policia. Voleu dir que
he d'ir a la policia per..." i no va ~~deixar~~ acabar. "Més estic, que he d'ir a la
fontaneia." "Sí, que és té! No podem anar a la fontaneia política
de la..." "Més almenys grave y urgència." Vaig adonar-me que tot el
personal estava sentant res. Uns dret a l'oficina assabentats, amb una de
dret a la fontaneia política... En la mateixa fontaneia, ell vaig parlar
a l'oficina l'amiguet de la Guenca, i havia substituït el que havia i
vaig dir que ~~havia substituït el que havia i~~ el que havia substituït
a l'oficina, que jo he'n faria càrrec. Va tindre Giner a la fontaneia
i té que he'n b'viat el que ell estava enviat que jo estava al cor-
rent del que passava, però la veritat és que Martínez Guenca no s'havia
advertit de res. "No s'estava assabentat -vaig dir secament-. Jo no he

l'altre ja per no ser present a la visita. Sou vós, que m'heu vist
a parlar amb la policia."

Una de les raons principals del 1934, Lluís Aymerí i Bordinau, cap de redac-
ció del setmanari "El Llibre" -al qual ja no laborava- es va dirigir a
la reunió que havia de fer-se amb "una grup de com-
panyes" per tal de constituir un sindicat de periodistes, que ho farien so-
cietat de resistència per a la defensa dels interessos dels periodistes
en front de les empreses puix que l'Associació de Periodistes de Bar-
celona, de Costa i Dreu no era, ni de bon tros, un sindicat. Aymerí i jo
vam anar fins al ~~comitè de~~ la Rambla de Santa Mònica i després a l'edifi-
ci on s'hi trobava, on abans havia estat el local de l'Associació
de Periodistes de Barcelona. Hi havia un edifici-
neta que formava part del P.O.U. que l'any anterior no havien volgut abandonar-
se amb la Unió Socialista de Catalunya. Els presents van ser: Costa i
Dreu, Lluís Aymerí, Emilià Vilalba, Josep M. Massip i Jordi P.
Dauvies, que era l'hoste casa. Massip va exposar el projecte del sindi-
cat, però Costa i Dreu no va confirmar en la idea que l'any ~~era~~
~~era~~ era Dauvies perquè no exactament ell, perquè no ho havia d'i-
niciativa, sinó algú que li havia donat corda. Vam ^{convenir} ~~convenir~~
entendre que era una nova reunió que fóra l'assemblea de constitució del sin-
dicat. Els dies més tard, b'stants, es va celebrar l'assemblea al local
de l'Associació Enciclopèdia de Popular, al carrer del Carme. Vaig veure
que el sindicat portava el nom d'Agrupació Professional de Periodistes
de Barcelona, un nom que tenia el sindicat a Madrid, la qual
^{cosa}
a l'extrem de la reunió que el propulso del projecte era Dauvies
-un jove completament estellanitzat, però establert a Barcelona, car-
rà de Jordi P. Dauvies, autor d'El Último Pirata del Atlántico,
un pamflet contra Joan March-. En aquella assemblea vaig conèixer una
volum més gran de gent que la gent que fins a llavors havia con-
flictores

vocalitzar amb tancos no ho feren d'acord." I aquell dia es va presentar a la
la demanda, ho va saber en una oficina de la Via Laietana. Un dia
més tard teníem una reunió amb Josep Tarradellas, que es va presentar
amb el seu amic. En cop tots al seu voltant, Tarradellas va dir: "Bé,
aquí hi ha algú a qui he de conèixer."
I Celestí va dir: "Sí, jo he de conèixer-lo. He vingut aquí
per ajudar-vos." Justament en aquell moment que a Tarradellas li
va dir, havia seguit els expulsats al seu país i al seu poble.
Entenent l'acció del Tarradellas, sense que ho sabés, va
parlar al bec, i una precipitació ció que de sobte al seu costat, i
no li vaig dir la paraula, va engegar un discurs obvi i
assí, sense cap més dubte titubeig, sobre les angúnies que
les nostres famílies, la descripció de les condicions de
de comprensió per la situació en què es troba el país i el
niet a les seves compayes polítiques. Ni l'angúnia ció ni
la relació amb el que havien tractat al Tarradellas. Tarradellas
reclamant que en no estic amb aquells, que s'era desentendit
amb l'entrevista, amb Serinyà i amb el Tarradellas, i pas
ci, fèiem tan mesquina l'acció reclamant una posició, i
estava en llibertat per guanyar-nos la vida amb una altra vida...
va produir un silenci colost. Serinyà estava nerviós i
ció a mi -perquè estav al seu costat- i va dir: "Bé, estav al
una altra cosa, els altres, perquè si no, seria que seria..."
"En moment -veig negar-se-. Sí, només vós heu de dir el que
hem presentat la demanda d'indemnització és evident que la vida, però
a vós, qui heu de demanar que parléssiu de no de tots? Heu de
ningú, al seu ~~indemnització~~ de l'Agrupació, que és qui ha de
Serinyà va dir que sí, que n'era membre. En la l'Associació
una entitat amb l'altra. I perad l'las va dir que prenia nota del que vo-
liem i que tractaria de recordar la qüestió; també, que no calia que

govern a trenta anys de reclusió major.

Tinc notícies de la cooperativa del Guàrdó, com ja havia previst, no ratlla. No crec que surti gaire més. Amb el personal que l'ha formada, havia d'anar malament. Quan vaig voler aturar això, ja no hi vaig ser a temps. L'assumpte arriba de quan jo t'heu llavors a la casa Est va i Companyia. Les finances d'aquella casa no han anat mai bé, encara que el patró i els seus fillastres s'hagin esforçat sempre a senyorejar. Durant anys vaig tenir la impressió que la casa s'aguantava d'una manera precària. Un dia, Jo en Hoyo, fillastres ~~de Joan Esteva~~ de Joan Esteva /-fill d'un soci difunt, amb la vídua del qual Esteva es va casar-, que era qui de fet dirigia ~~la~~ la fàbrica de marcos i motllures en què s'havia convertit l'ant. taller d'ebenisteria -és curiós de remarcar que els ebenistes, en evolucionar les activitats de l'empresa, no van usar mai el mot fàbrica: per a ells, el lloc de treball va ser sempre el taller-, va dir-me que si es feien bones proposicions a la casa, pot ser aquesta estaria disposada a vendre's el negoci; i em va demanar que, ja que jo estava en ~~unes~~ relacions amistoses amb els obrers, fes un pontic entre alguns d'ells, com a cosa meua, per veure si els interessaria de constituir-se en cooperativa i comprar la fàbrica. En les meves dèries polítiques i socials, mai no se m'havia acudit pensar-me en el cooperativisme, però vaig accedir a fer la gestió. Vaig reunir uns quants obrers, els que em semblaven més responsables i susceptibles d'acollir bé l'idea, i els vaig exposar la probabilitat que, pel que jo coneixia de l'administració de la casa, els patrons ^{podien no rebutjar} ~~no rebutjar~~ de negociar el tancament de l'empresa si algú els feia una bona oferta. ¿Per què no un cooperat va que fongessin els obrers de la casa? El suggeriment va produir estranyesa però va ser ben rebut. Hi havia una dificultat: cap dels homes a qui jo parlava no tenia diners -encara que les condicions de vida dels obrers havien canviat ~~des~~ des que jo treballava. Vaig

curiosa

al·ludir a la possibilitat d'uns crèdits bancaris i veure què quedaria per carregar-ne no es perdria res. Vaig tornar la resposta, però l'empresa devia resoldre les seves dificultats d'una altra manera, perquè Josep Hoyos no em va parlar més de la qüestió després d'una visita que va fer amb mi a un advocat, ~~que havia al·ludat a la plaça de Catalunya~~. Mario Ruiz, el qual em va explicar les condicions legals i econòmiques en ~~que~~ ^{em} es podria fer l'operació. I jo no ~~veig~~ ^{veig} amoïnar a acutir-lo perquè personalment no estava interessat en l'afer i veia difícil que els obrers de la casa poguessin tirar endavant l'empresa, que si no era un negoci de molt de volum per a uns patrons ja avasats a menar-lo, resultaria difícil per a gent inexperta en l'aspecte de l'administració i en el de les vendes. L'empresa tenia uns cent-cinquanta treballadors de diversos oficis i nivells.

Un dia, quan ja treballava a Política Social, se'm van presentar tres obrers de la casa Esteva amb un desconegut i em van dir: "Anem a parlar de la pràctica la teva idea?" "La meua idea?" "La cooperativa, home, la cooperativa!" "La Cooperativa?" M'havia quedat perplex... "¿Voleu ~~dir~~ dir que us quedeu el negoci de la casa Esteva?" No entendia que allò fos possible i a més vaig sentir la temptació de dir que mai no havia estat bona, la idea. "No, no -v'n aclarir-me-. Al uns de nosaltres ja no treballarem a la casa i d'altres la deixaran i formem una cooperativa." "Ah, voleu fer una cooperativa a part de la casa Esteva, no és que compreu el negoci, que és del que es tractava aquell dia..." "Exacte" Els no vaig parlar molt difícil... El desconegut era un vi tinent sense feina, molt xerreire, d'una absoluta ignorància de l'organització de cooperatives i ~~del~~ ^{també} del negoci en què es volia ficar; es comprometia a vendre tot el que poguessin produir els companys de la cooperativa. Al costat meu treballava el cooperativista Il·lú Ardiaca i el vaig presentar. Ardiaca, amb la ~~seua~~ ingenuïtat i tant de mal havi d'ocasionar

curiosa

par-li en la seva vida breu -quan el van afusellar tenia vint-i-vuit
 anys- es va enriquir i de seguida va dur els visitants a veure l'anel
 de Sarra i Moret, que aleshores era conseller d' economia a la Generalitat.
 Al cap d'unes setmanes torn ven, cofois. Sarra i Moret els havia ofert de
 finançar la cooperativa si presentaven un projecte detallat i si els hi ha-
 via un local adequat. Vaig començar a esverar-me... No veia cap dels hom-
 mes amb aptituds de reeixir, però no havia de ser jo qui els descorat-
 gés si Ardiaca els aplanava el camí... Els van demanar que els escrivís
 el projecte i m'hi vaig negar. "Penseu-hi bé. No és tan fàcil com us ima-
 gineu..." Ardiaca es va oferir a redactar el projecte i en els dies se-
 güents els va comboiar, Aquells homes estaven sense feina i sensillament
 cercaven una manera de guanyar-se la vida, en la qual cosa mereixien to-
 ta mena d'ajuts, però l'idea de la cooperativa era un error perquè no
 empenien l'afer amb l'ènim que calia per a una cosa com aquella. M'havia
 quedat convençut el dia que ^{els n'} ~~ella~~ havia extret el projecte, pel suggeri-
 ment de Josep Hoyos. No pensaven "en cooperativistes" sinó "en possibles
 amos". L'afer va marxar ràpidament i un parell de setmanes després vaig
 visitar el local que havien trobar en uns coberts, entre el Camp de
 l'Arpa i el Guinardó, i després d'una llarga xerrada, no vaig aconseguir de
 parer; em sabia greu, però ^{no} odia veure el projecte amb confiança, perquè
 era clar que no hi havia afinitats entre ells i malficiaven els uns dels
 altres. Vaig dir francament la meua opinió: fracassarien. Com que els
 que estaven sense feina, dels deu o dotze que vaig veure en aquella visi-
 ta, només ~~quatre~~ ^{en} quatre em vaig oficiar a cercar-
 los una plaça en algun taller, però estaven massa llançats després de la
 promesa de Sarra i Moret d'avançar-los una quantitat de diners suficient
 per a l'adquisició d'utillatge i de material. No m'agradava, sobretot, un
 home que s'imposava per la seva edat -uns cinquanta anys- i perquè cri-
 dava i xerrava més que ningú; aquell home es vanava que el seu fill, em-
 pleat a l'editorial Horta, treia sovint de la impremta, amagat sota l'a-

cursiva

heic, un exemplar d'un diccionari que implicava la casa - pots veure el
Pal.las, d'6 ili Vallès? - i que ell venia a ciutat de preu. Se'n va
 oferir un i vaig dir-li que no comprava coses robades. L'home no es
 va ^{immutar.} Deixant de banda raons tècniques, que jo en tenia prou per no espe-
 rar que l'empresa reeixís, què podia esperar-se d'un home que il·lucava
 públicament els furt del seu fill? Els altres, Nebot i Basart sobretot,
 eren uns xicots excel·lents en la seva ètica - però no en la seva capaci-
 tat d'empresa ^{ni d'organització} - i jo no m'explicava que s'avisquessin a associar-se a b
 un subjecte amoral com aquell. La mal confiança que observava entre ells no
 era de qüestions d'ètica sinó de supremacia. ~~Es donava el cas que Nebot~~
~~i Basart eren parents de Jover i Sarroca i els vaig sentir que deixes-~~
~~sin el projecte de la cooperativa i parlessin amb el seu parent, que~~
~~probablement els podria trobar plaça en algun taller. En va dir que des~~
~~que havia deixat de ser regidor, el mateix Jover i Sarroca estava sense~~
~~treball.~~ Vaig tornar dues o tres vegades al Guinardó/ amb el mateix pro-
 pòsit d'evitar el diàleg que veia venir: aquella gent acabaria bara-
 llant-se. El primer cop, acompanyat de Paul Bercy, l'haitià que jo
 Dencàs havia ^{presentat com a} ~~presentat com a~~ "no germà de raça", el qual tenia curiositat
 per les qüestions socials. En ser a prop del local, que estava en una
 elevació del terreny, van veure els cooperativistes improvisats que bai-
 xaven amb Serra i Moret i ^{amb} Comorera. Vaig parlar una estona amb tots ple-
 ts i vaig veure que ja no es podia fer marxa enrera. L'amoralitat del
 fuster xerraire podia ser contrarestatada per la vigilància dels altres,
 que jo el conixien en aquest aspecte; però la manca de capacitat i d'i-
 dentificació, com fóra superada? No vaig voler comunicar els meus recels
 ni a Serra i Moret ni a Comorera, perquè vaig pensar que després de tot
 era possible que jo m'equivoqués i que a l'alt el moment de la prova
 tot sortís bé; i si ~~es~~ espatllava l'afar deixava sense feina ~~els~~ els
 els feia perdre una oportunitat - uns amics. Si només s'hagués tractat
 del fuster, rai!

curiosa

a l'oficina,

Uns dies després, /Jover i Sarroca, que acabava de fer-se arrancar un
queixal i estava molt penat aclofat en una butaca, em demanà si voldria
anar a pagar un quadre que havia comprat en una botiga que la casa este-
va tenia a prop del carrer de Pelayo -en una travessia, no recordo si a
Jovellanos o a Gravina-. Hi vaig anar, vaig pagar la factura i una ve-
n'tanava va aparèixer Josep Hoyos, que em va parlar a part i ~~me va dir~~ en to
de queixa, però sense asperesa, em va fer retrets perquè "havia organit-
zat aquella cooperativa". Li vaig dir que no hi tenia res a veure i no
em vaig creure obligat de donar més explicacions. "Hone, es pot dir-
me això, si jo t'hi he vist..." "No és veritat", vaig respondre, irritat,
continuant el fil de la meua negativa quant a la meua participació en la
cooperativa. Ell va tornar, sense exaltar-se: "Si t'hi he vist, hone. No
et posis així..." Jo, ~~tot~~ totusut, sense adonar-me que ell parlava d'un
fet i jo d'un altre, repetia: "No és veritat!" Si jo hagués organitzat
la cooperativa, no ho hauria negat pas, perquè en el cas d'haver-ho fet
hauria estat ~~veritat~~ per haver-ho trobat encertat. El que m'irritava era
que m'atribuïessin una cosa aparentment simpàtica que a mi em semblava
una possible atzagaiada. I el malentès no es desfeia, Josep Hoyos per-
lo amb mesura, sense adonar-se ^{no era a la seva afició} que la meua negativa i jo a cada se-
n més enfadat perquè no ens enteníem. Ell va tenir més seny que jo i va
callar. Durant uns dies el malentès em va dolere. Després de tot, Josep
Hoyos m'havia tractat sempre bé ~~mentre~~ havia treballat a casa seva i em
sabia greu haver protagonitzat una escena absurda en la qual jo havia
queiat amb la darrera paraula però -en tenia la impressió- com un be-
neit.

Temps després sabia que les meves previsions quant a la cooperativa
s'h van com lert. Les desavinences van ser més greus ~~del~~ que jo havia
temut ~~perquè~~ perquè les darreres baralles van arribar a la batutsa física,
a cops de puny i a cops de fusta, una arma abundosa al taller, ^{topades} de les

curiosa

curativa

quals van quedar alguns nafrats. El meu objecte no em va produir cap satisfacció.

El 7 d'octubre, en lloc d'anar ala tènega d'alcaldia del districte segon vaig anar a l'oficina de Política Social, on vaig trobar Antoni Obach i els altres companys. Vaig treballar amb ells una quantes dies, fins que Obach em va dir que fóra millor que jo anés a fer-me càrrec de la Borsa de Treball, on hi havia una mica de desordre. En van citar en un jutjat militar perquè expliqués on havia estat els dies cinc, sis i set d'octubre. Ho vaig explicar convenientment i en vaig assenyalar una data per tornar a presentar-me. A Política Social havien posat, amb un càrrec molt vague, per sobre d'Obach, Eduard Layret -germà de Francesc Layret, el famós advocat assassinat el 30 de novembre del 1920 per uns pistolers de la reacció-. S'havia obert una subscripció a benefici de les famílies dels guàrdies morts en les lluites del dia 6. La gent, temerosa que el refús a la comminació que es feia a molts de llocs -inevitable als centres oficials- motivés alguna sanció, feia en general una abstinència. No tothom, hi havia qui s'hi noia va. Obach em telefonà per demanar-me que anés a la seva oficina; havíem de parlar. Hi vaig anar no gaire tranquil, perquè esperàvem represèlles d'un noient a l'altre -tant, que durant nou dies la dona i jo vam estar instal·lats a casa del meu cosí Adolf Llorca-. El motiu de la crida d'Obach era que Layret volia saber el meu parer sobre la subscripció. ¿Havíem de cotitzar o no? ¿Havíem de fer circular entre el personal als fulls de la subscripció, no? Obach dubtava; Layret tenia por de no arribar-hi redonament i en un to ~~per~~ persuassiu em va dir que hem mirat es tractava d'un cas humanitari, sense caràcter polític, ajudar unes famílies que n'vien perdut el cap de casa... Vaig dir que també fóra humanitari obrir una subscripció per ajudar les famílies de Jure Comte, de

Manuel González Alba i d'Amadeu Bardina... "Home!" Layret estava perplex, Obach somreia i es passava la mà pel clatell. Layret va reprendre els seus arguments i jo, tot i que tenia present el jutjat militar i el qual m'havia obert un expedient, el vaig interrompre: "M'heu dit molt que un home que es diu Layret, que porta el nom de Francisco Layret, tindrà dubtes en aquest qüestió!" Es va acabar la meua consulta. Dos dies després visitava Antoni Obach, empresonat entre centenars d'altres, en un dels palaus de Portuic -el de Congressos, on, ^{quasi quaranta-quatre dies després} en escriví aquest text, fa pocs dies que en un ambient molt diferent jo m'esticava en una presó, amb altres cinc escriptors, ^{catalans} amb altres escriptors. Els presos estaven, en grups atapeïts, en dues tanques de fusta que havien de muntar/parar ^{ells mateixos} perquè no caiguessin; el que els tenia allí eren els fusells dels guàrdies i no les tanques. Jo vaig a Obach un dia de ciutat i li vaig preguntar: "Què has decidit? ¿Es cotitza o no per a les famílies dels guàrdies?" Va esclatar a riure i va respondre: "Calla, home, calla... No saps el pes que m'he tret de sobre!" Vaig recordar una frase de Tristan Bernard, empresonat: "Heu estat unes setmanes a la presó, pensat que em detindrien. Araestic tranquil. Ara puc pensar, amb il·lusió, en el dia que m'alliberaran." Vaig anar diverses vegades al jutjat militar i a la fi, sense dir-me que s'havia decidit, van deixar d'amoïnar-me. Cortina Giner havia reaparegut al lloc d'Antoni Obach i jo vaig ser traslladat a les oficines d'Estadística, instal·lades a la Via Laietana. D'Acord Layret, no en vaig saber més res.

Un dia, Franc Solo va venir a veure'm a l'Estadística per demanar-me un servei. La direcció de "L'Instant" li havia encarregat un interview amb el dirigent anarquista Eusebi Carbó i ella tenia por d'anar a veure'l. A "L'Opinió" li havien publicat algunes informacions sobre la CRI i la FAI i havia estat lleugerament crítica. Podia ser mal rebuda fins i tot tenia por d'una pressió cívica. "Mira -cridava- que m'he quedat un tret i ni que sigui un raig, tant m'és, no en fa res... Bé, és el cas que no en fa res, no. Vull dir que no en fa por, però aquixos que t'ho ca-
llo de llevar-me una canivetada... I així és que

que els joves i els vells es va preguntar: "¿Es usted el redactor de
"El Instante" que ha venido a entrevistar al señor **Rero Carbó**?" Vaig ser
 un petit afavorit i el nicoet va **demanar**: "¿Es usted Carlos Sentís?"
 "No, no sóc el Sentís. Els van anretirar una mica. ~~xxxxix~~ "¿Què és tu,
 Carlos Sentís?" El qui s'havia **interpel·lat** va fer un petit assaig i va
 respondre: "Está, señor... Un asunto pendiente."

Un cop vaig veure les respostes de Carbó, en castellà, les vaig tra-
 duir i les vaig passar a Irene Polo, que va fer la recollida del le-
 gado de "El Opinió" i es va pagar, perquè s'havia fet avançar el diari
 amb el diari i havia un ambient de malhumor entre els col·laboradors.
 El diari no veia gaire bé. Irene em va dir: "És difícil de treballar en
 un diari. És molt, a tots plegats. Jo he estat molt contenta, però
 s'havia de fer un nou a "El Opinió" i d'havia estat en un altre diari. La
 gent, també els interviews, i m'ha costat, m'ha costat... jo crec que
 m'ha costat d'entendre." "

L'any següent es va restablir la normalitat, però la normalitat no-
 més va durar cinc mesos i va esclatar la guerra. Irene Polo es s'havia
 anat a l'Amèrica Llatina com a **secretària** de Margarida Kirgu, i hi
 havia de fer una **tournee**. La **tournee** es va concertir per a la Kirgu en
 una llarga estada. Quan a Irene Polo, estant jo a Mèxic vaig saber que
 s'havia suïcidat. Com a explicació es va parlar d'un enamorament no
 correspost ^{a Buenos Aires} que/la noia hauria sentit per un diplomàtic mexicà.

El 7 de gener del 1936, Manuel Portet Valladares - que havia estat nomenat president del consell de ministres el 14 de desembre anterior - proposa les eleccions perquè no té majoria parlamentària i anuncia eleccions per al 16 de febrer. El 4 de febrer es constitueix el Front d'Esquerrers de Catalunya, que integra vint-i-set partits des del centre fins al comuniste ~~partit~~ (enfront amb un sol candidat: Miguel Valls). El 16 de febrer triomfa el Front d'Esquerrers a Catalunya i el Frente Popular - format amb la col·laboració de la guàrdia d'arreu d'Espanya. Joan Boies pren lloc a l'Elx Escalas com a president provisional de la Generalitat, en espera del retorn immediat del govern empresonat. A Madrid, el 19 dimiteix Portet Valladares i el 20 forma govern Manuel Azana, un govern en el qual no entren ni socialistes ni comunistes. El 21 es atorga una amnistia a una trentena mil de presos polítics. El 22, Lluís Companys i els altres membres de la Generalitat són reanomenats des dels seus llocs de l'Exilio de Santa Lúcia i de Cartagena a Madrid. El 26, un decret de la República espanyola obliga el Parlament de Catalunya a continuar el seu funcionament i el Parlament espanyol, el 28, Lluís Companys com a president de la Generalitat. El dia 2 de març

El poble de Catalunya i de Barcelona va rebuda entu-
 sasta al govern de la Generalitat, a ~~la seva~~
 arribada a Barcelona, en una caravana de cotxes, per
 la carretera d'Esplugues. El 2 de març el govern ca-
 talà reestableix la llibertat de contracte de treball. El
 dia següent, el Tribunal de Garanties Constitucionals
 declara ~~la~~ anticonstitucional la Llei del 1 de
 gener del 1935 en virtut de la qual havia estat sus-
 pès l'estatut d'autonomia de Catalunya. El 7 ~~de~~
 d'abril, Indalecio Prieto demana a les Corts la des-
 titució del president de la República, Niceto Alcalá
 Zamora, el qual ha de deixar el càrrec. El 28
 uns pistolers anarquistes assassinen dos senyors
 Josep i Miquel Badia, d'Estat Català. El 10 de maig,
 Manuel Azaña és elegit president de la República.

El 1935 havia estat un any desagradable per a l'Emília i per a mi. En
 casar-nos, les perspectives eren bones. Tan a "L'Opinió" com a la Secció
 de Política Social, a l'Ajuntament, teníem una feina que ens satisfecia i
 que considerava útil. El sou de l'Ajuntament era molt petit - tres-centes
 seixanta-cin pasetes - però el del diari era normal i en conjunt feien
 uns ingressos que ens havien de permetre de realitzar els nostres projectes
 que teníem, entre ells alguns viatges que ~~havien de ser~~ ^{em foren} útils per a
 reportatges i que resultarien bons productes de les nostres lectures.
 (Dins de l'Estat espanyol teníem el paísat amb tres o quatre horts
 amb el qual ens volíem anar perquè el pare de l'Emília era carri-
 ller i tenia dret a l'heure, cada quinze dies, d'últim per a l'Emília de
 la família - jo comprès - per a qualsevol punt del territori espanyol. A
 canvi hi havia sempre viatges per a Madrid, Sevilla, València i altres
 llocs, que vam usar diverses vegades. Aquell any només vam anar a Madrid

cursiva

aprovechant un pont i tornar el dilluns de la feina, ~~me~~ ^{per} en aquell moment
 vaig fer un reportatge sobre ~~la~~ ^{jo} cooperativa agrícola i el
 les petites sortides. Com disposàvem de diners era perquè jo tenia
 feina i la feina no m'hi metia marxar i ^{jo} disposava de temps lliure
 perquè no tenia altra feina i per tant no ~~disposava~~ ^{teníem} diners.) En
 va sortir amb alguns reportatges, traduccions i classes de català, i
 no em vaig veure obligat de donar-me de baixa ni del Club de Lectura
 Barcelona ni de l'Ateneu Barcelonès, que tenies unes quotes molt al-
 tes per a l'època. L'Oficina d'Estadística deleshort era l'únic lloc que a la
 ble. En aquell cas de marxaristes que havia establert un sistema d'inter-
 tornament al públic dels serveis que tenia i l'obligació de donar-los
 a l'havia conatagiat a alguns dels seus punts posats als partits
 i tenies amb la intenció que hi hagués un servei d'informació i assistència.
 Aren molts, allí, els qui parlaven tot el dia de la sopa -el mot de
 que alludien a les justificacions-. Jo que refusava la sopa i no
 crear l'oposició antigades; jo resultava molt perturbada de l'ordre esta-
 blert, ja que s'estenia el costum de menjar la sopa, el que feia que
 ria de justificar els serveis i el personal veuria minvat els seus in-
 pressos. Vaig fer-hi alguns amics. Un d'ells va ser Gil i va, afegint
 a escriure i a dibuixar que feia uns nines com els d'Apa. M'ho va dir
 Apa no havia pogut assegurar que no els havia dibuixats ell. Per al-
 tre banda, hi vaig trobar Lluís Elias -el qui no havia estat a l'oc-
 ta- i Ramon Vinyes. El 1936 es presentava millor; polítics i no polítics
 eren i tenies unes idees -que les esglésies no podien entendre- i
 personalment perquè Jo guim Ventalló m'havia ofert un lloc a la redac-
 ció del diari "La Veu de la", que sortiria aviat.

Després del 6 d'octubre no van trigar a iniciar-se les convencions
 per a la unificació dels diversos partits obrers de l'època a Catalunya.
 Inicialment, les convencions ~~per~~ foren entre la Unió Socialista de Cata-

lunya, el Bloc Obrer i Camaral, l'Esquerra Comunista, el Partit Comunista de Catalunya, el Partit Català Proletari i la Federació Catalana del ISOE. Els més preocupats en política podien veure que si el Front Socialista de Catalunya i el Partit Català Proletari podien semblant entendre's amb qualsevol dels altres grups, era impossible que el FSC s'entengués ni amb el BOC i amb l'EC, que havien estat un temps en una triple aliança i van crear el Front Obrer d'Unificació Marxista ~~(FOM)~~ (FOM). Les converses entre els grups no es van interrompre. Van continuar, però amb una llangor que no feia esperar cap resultat positiu - almenys per positiu arribar a la unió que els quatre grups que l'ocasionava. Les diferències eren més que les coincidències.

El dia 4 de gener del 1936, el setmanari "La Rambla", que havia estat col·laborant des que s'havia suspès "L'Opinió", va aparèixer a la venda en diari. "Precedents" de "L'Opinió", van ser emprats per a formar part de la redacció del nou diari. Avel·lí Artís-Gener i jo. Vintalló en va ser el cap de redacció i jo en vaig ser el cap de correccions i la de qüestions socials, en la qual va haver-hi un gran interès, com l'hi havia estat abans de "L'Opinió". El nou diari va presentar diverses vagues, però només una d'elles: la de la indústria metal·lúrgica i la metal·lúrgica; també hi havia, però no de tant d'abast va ser la del gènere de punt de Terrassa. La qüestió de la formació dels conflictes de treball, la major part dels quals es donaven a Barcelona, se limitava a recollir la informació de noves creacions de la policia i per tant, es col·lectaven a entrar a treballar els col·lectors ^{de vaga} i a les assemblees dels vaguistes. Quan hi havien, els vaguistes, reconeixadors del conflicte en curs, i sobre interès a complir unes línies, dient-hi el que diguessin, per cobrir la informació davant del cap de redacció o del director del seu diari. El diari que ens prenia aquells dies seriosament era "El Pagès" - que després no era e cara Víctor Artís- i jo; ell per a "La Humanitat" i jo per a "La

~~El 20 de juliol~~ Rambla". En acabar el míting al Centre Olímpic, anem al
 la ~~seu~~ FOSIG (Federació d'Organitzacions Sindicals de la Indústria Gas
 tònica) v. decidir ~~la~~ la feina, per cada la vaga, els obrers
 llançar atacs molt forts contra la premsa de Barcelona, ~~per~~ ^{sistemàticament}
 els havia estat ~~la~~ vilvensa. Van fer l'edició de "El Llibre"
 sobre el míting -al qual jo era present per fer-ne la introducció-,
 Manuel Trecha, Antoni Gual i d'altres v. anir a la redacció del
 diari per donar les peticions perquè en l'edició de l'endemà havia
 fet una informació favorable. En el cas de la ^{vaga} mercantil v. continuar
 la mateixa actitud i ~~no~~ no se'm va fer cap indicació, ja que ~~no~~
 el meu entusiasme, tot i que el patró era Josep Sunyer i ~~no~~
 potentat. Si els redactors dels altres diaris no eren partidaris ~~de~~
 er avar a parlar amb el comitè de vaga, ja que ho eren per ~~no~~
 les noves informacions de primera mà, v. org. it-les ~~se~~ ^{com} ~~no~~
 els dels set dies. Una tarda, enllentint la neva ~~de~~
 de la redacció, en v. trobar a la vorera de la Rambla ~~de~~
 i els seus companys del comitè de vaga -de la mercantil- que ~~no~~
 del restaurant Múria, on havien dinat, t. ~~no~~ A peu dret, ~~no~~
 per dels consells, en v. fer unes preguntes i en v. ~~no~~
 citació del moment. A corre-cuita, al carrer Vola, v. ~~no~~
 ta ~~no~~ v. ~~no~~ de gila a la impremta. V. ser a ~~no~~
 l'edició del dia i l'endemà alguns diaris del matí la ~~no~~
comparant amb aquestes dtes: "Ayer, en rasca de premsa, l'ajuntament de
Barcelona..." En realitat, la roda havia estat de comitè de vaga ~~no~~
 i ~~no~~ de premsa per el comitè de vaga. V. passava ~~no~~
~~no~~ la comitè de peticions que feia ocasionalment. ~~no~~
 d'informació
 A Barcelona no s'han ~~no~~ de tractar dels films ~~no~~
 vista social i política. I de sobte, en ^{crítics} ~~no~~ de ~~no~~
 una novetats en les notes i ~~no~~ ^{jo}
 el que havia escrit ~~no~~ intercalat en els ~~no~~ comentaris de caràcter

de Múrcia, a la República Dominicana, que la seva formació "havia estat
més all de ~~la~~ "Revista de Occidente" que la de ~~la~~ "Revista de Catalunya")

Una tarda, en sortir plegats de la redacció del diari, Matalonga en
va voler anar d'anar a prendre un cafè. De la vaig excusar. A aquell temps,
m'heien venut a una reunió. Em va demanar quina mena de reunió. Vaig
vaig explicar que havia de veure uns companys de la Unió Socialista de
Catalunya, a la Casa del Poble. Va fer un gest de desolació i em va
sempre parlar grec i em va dir que quina llàstima que ell no ho sapés. Va
dir-me que jo era de la Unió Socialista de Catalunya... "Per què?" em va
dir que el dia anterior havia ingressat al Partit Comunista de Catalunya i
em va dir que hauria anat a la Unió Socialista si hagués sabut que
jo n'era. Aquella actitud em va sorprendre... "Home, no és el mateix?"
Havia afiliat al Partit Comunista perquè la misèria en què havia vis-
cut ~~era~~ fins que va entrar a "La Rambla" i va deservir patir en ell una
actitud/afrontament hostatària, i algú de seu el devia trobar ac-
tar per al Partit Comunista. Però Matalonga desconecia completament
les ideologies polítiques i socials i tot all era anar a la gra d'un
un altre.

Durant una setmana vaig veure com el dia patir la seva militància
griserà hora de
el 1900 de tant en tant, ~~mitja~~ tarda, a uns moments de més calma, en
tenia a la redacció el cosso i l'avisava que hi havia algú que deuria
per ell. Li posava gèl·lid, aclucava els ulls, sospirava i s'incubia
per anar, lentament, a cercar el visitant. El dia em va explicar, en con-
fessant-me la sortida de la redacció, el que li passava. La primera
reunió de la qual l'havien desistit el van de llegir de la
publicació del periòdic del partit -probablement "Octubre", ja havia
iniciat la seva publicació a la primavera de l'any anterior i havia
estat interrompuda s'havia reprès el desembre, és a dir una setmana
abans que Matalonga entrés com a redactor a "La Rambla". Aquella feina
el tenia desesperat, perquè la li exigien de pressa i feia que havia a les

va de seva dificultat per parlar.

A Barcelona, va anar ell per la Rambla a fer el paper d'home seria-
nors nòrdies narratius, ja que calia parlar d'una vora a l'altra. Després
deix per allunyar-se dels establiments on havia una quantitat enorme de
cafè i de cafès molt bonics. En devia des de Conquetes fins a la porta de
Santa Mònica. Havia sempre mal vestit i de mala manera i ja que el va-
vendre el corrent va ser a establir-se de centre al meu amic del "Caja-
rit", a qui vaig de dir que li fes crèdit. Totalonga ac va anar a par-
lar com a redactor de "la Rambla" i en dos o tres ~~mesos~~ mesos va pagar el
vestit. No el va pagar mai. ~~Per~~ Un vestit més clar que el que havia amb
una corba blava, la qual va deixar de portar-se al cap i a la colla, en
esclatar la guerra. Era un jove de molt qualitat que també va can-
lades pels seus defectes.

A partir del triomf electoral de les esquerres el 16 de febrer circulen rumors que es prepara una sublevació militar d'ins iniciació feixista contra la República. Indalecio Prieto preveu la insurrecció, recomana mesures per a evitar-la i diu que "con mucha suerte llegaremos a tiempo para la temporada de Outeiro" (al·ludint a la possibilitat que hagi d'exiliar-se). El 16 de juny, Gil Robles acusa el govern de feblesa per no sufocar els actes de violència -de fet iniciats pels feixistes, que provoquen represàlies-. José Calvo ~~Sotelo~~ Sotelo fa un discurs amenaçador a les Corts. Durant aquestes setmanes s'executen els assassinats a Madrid, al·ludint a una llista negra més de l'altra. El dia 11 de juliol els falangistes s'apoderen -per una estona- de Lloriseta i la ciutat de València i fan una crida. El 12, a Madrid, els falangistes assassinen el tinent de guàrdies d'assalt José Castillo i a la matinada següent els guàrdies d'assalt assassinen Calvo Sotelo. El 17, les tropes al Marroc anticipen a la rebel·lió as-
segurada per als dies 18, 19 i 20 de juliol. Franco, capità general a les Canàries, es trasllada en avió a Tànger i hi espera els cura dels esdeveniments. El 18 el govern de la República publica una

nota desmentint els rumors de **bebe** .136 a tot el país i assegurant que es limita a zones del **l'** **no** que "nadie, absolutamente nadie, se adhiera a una empresa tan absurda." El 19, una gran part de la població de Madrid i de Barcelona se subleva i l'inecament es sublevent per les forces d'ordre públic, pel poble i per una part de l'exèrcit que es ^{A Barcelona,} **adhiere** a la república. ~~Al~~ ^{Al} **unes** casernes són assaltades per la multitud, que en s'apoderar els soldats i s'apodera de les armes, moltes de les quals ^{després} **seran** usades pels "insubordinats". La sublevació provoca la revolució social contra la qual es pretén que es fa. El govern de la República decreta la dissolució de l'exèrcit. La lluita esdevé una guerra civil que durarà quasi tres anys. La guerra, el 1939, és **insubordinada**. (Però el 1978, ~~la guerra~~ la guerra és. La democràcia que es tracta de crear el 1978 és la que s'estava creant el 1936. Aquella guerra civil, doncs, i totes les seves conseqüències, han estat, ~~doncs~~ un malastre que el nostre poble en hauria de haver estat estalviat.)

cursiva L'Emília i jo teníem previst passar un parell de setmanes de les meves vacances, a la darrer de juliol o a la primera d'agost, a Mallorca. Abans, però, jo havia uns dies a Bèlgica amb Francesc Grau, que feia de xofer d'una industrial. Grau, en companyia de Martià Cuchet, en un grup d'aficionats al teatre, estava tan còfoc de veure regidor de Barcelona el seu amic que venia sovint a l'oficina a saludar-lo i ~~h~~ havia fet arribar amb el personal. L'automòbil del seu pare era un **linier** va, a **co** xe que cada any s'havia de dur a revisar a Bèlgica. Grau, que

era un bon conversador, volia arribar a l'últim al viatge a Bèlgica sense pagar el seu costat per anar xerrant. I jo li vaig convidar un amic acompanyar-lo. Aquell amic m'havia demanat si volia anar amb ell i jo li havia acceptat. Naturalment, la invitació era només per fer-me amb el cotxe. Les despeses per els viatges anaven a càrrec meu. Havíem de sortir el divendres dia ~~20~~ 20. El cotxe de Cerdà es va quedar sense la revisió anual i jo, com tothom ^{al país,} en vaig quedar sense vacances.

Quan el 1962 vaig venir a Barcelona per primera vegada després de la guerra, vaig decidir fer el viatge per la línia de Sabena i intencionalment anar a Bèlgica ^{per} a fer la visita que m'havia espantat el 1936. En dir-ho, en una conversa de família, el meu gendre va fer: "Una del viatge retrobando veges a parlar en la lista de los crímenes de la guerra de Franco."

El juliol del 1936 continuaven les converses per a la creació de la Unió Socialista de Catalunya, el Partit Català Proletari, el Partit Comunista de Catalunya i la Federació Catalana del PSOE; sense pressions... Però la sublevació va precipitar la unió dels quatre partits i el dia 28 quedava constituït el Partit Socialista Unificat de Catalunya. Es va adoptar aquest nom amb caràcter provisional, però la intenció de substituir-lo per un de definitiu un cop sufocada la rebel·lió, però aquesta, amb alguns van creure que fóra un proclivamiento més en la història catalana, es va convertir en una guerra civil que ~~amb~~ ^{el 1978;} els vencedors del 1939 són ~~amb~~ derrotats per la democràcia. Aleshores la guerra aranda, el PSUC havia crescut gradualment, fins a convertir-se en la força política més considerable de Catalunya, superior, en aquelles circumstàncies, al partit que havia estat majoritari des de la proclamació de la República fins al juliol del 1936; però a l'exili el PSUC va perdre la major part de la seva base i una bona part dels seus quadres i dirigents. I l'any 1980, va ser i les raons del fet no es caixen en

aquí est aplec de records personals-, el partit més ben organitzat de ~~els~~ l'exili, el més disciplinat i l'únic que deixant de banda sentimentalismes i escrúpols va entendre -o li van fer entendre- que la manera de combatre una dictadura és tenir la gent al lloc on funciona la dictadura. Això li ha costat uns quants màrtirs -també l'hegemonia de l'església catòlica va costar als seus màrtirs-, però ha donat els seus fruits polítics i avui aquell nou provisional ha esdevingut històric i sembla poc probable que sigui canviat per un altre de més escaient.

El nou partit s'havia apoderat de la propietat d'"El Natí", diari de la Unió Democràtica de Catalunya -un fet a trany, perquè la UDC es mantenia al costat de la República i de la Generalitat; no era el mateix que apropiant-se les imprentes dels diaris/de premsa o de difusió d'informació, com "Las Noticias", que passà a ser l'òrgan de la UGT de Catalunya-. Al PSUC s'havien constituït diverses comissions per a distintes activitats i una d'elles fou la de premsa. La presidia Pere Ardiaca i en formaven part Miquel Ferrer, pel PCC; Salvador Roca, pel PCP; Àngel Antivill, pel PSOE, i jo per la USC. Aquesta comissió només es va reunir una vegada i encara no hi van ser tots, perquè no hi va estar present Miquel Ferrer. Després, Pere Ardiaca, nomenat director del diari "Treball", que es va imprimir durant uns mesos a la impremta confiscada d'"El Natí", no la va convocar mai més. L'Ardiaca no donava abast a la feina, entre la direcció del diari, les reunions de l'executiu i els desplaçaments per fer discursos arreu; i no crec que prenguéss la decisió de no convocar la comissió; senzillament, no es va recordar que la tal comissió existia i cap dels seus membres no es va amoïnar a recordar-li-ho, perquè tots ~~estàvem tan aprofitats~~ ^{estàvem tan aprofitats} com ell. Jo, a més de la nova feina al matí a l'ajuntament -secretari del tinent d'alcalde Francesc Soler i Montaner- que acabava a les dues, tenia la de "La Rambla". Del Montjuïc, on hi havia la tinença d'alcaldia del districte segon, anava a la redac-

ció, m'arribava a temps per **rebre per telèfon** la informació de comarques i m'ocupava tot seguit de les qüestions socials, la cosa volia dir recollir i refer totes les notes que ens haguessin enviat els sindicats i quasi sempre sortir per **entrevistar-me** amb algun dirigent sindical. Durant dues o tres setmanes, a manca d'una redacció social de "Treball", vaig haver d'ajudar a fer aqueix diari del partit amb Antoni Bernadó i uns quants redactors improvisats. Després, quan "Treball" va tornar i seva ~~redacció~~ redacció organitzada, vaig deixar d'ocupar-me'n.

Com el dia que ~~Matalonga~~ va descobrir que jo era de la Unió Socialista de Catalunya i es va plànyer de no haver-ho sabut, un dia de la primera de juliol, en sortir de "La Rambla", Matalonga em va proposar d'anar a entaular-nos en un cafè. Un cop enllestida la feina de "La Rambla" Matalonga ~~no~~ passava hores als cafès, perquè no tenia res més a fer. Li vaig dir que no podia, que tenia pressa, que m'esperaven a la redacció de "Treball", ^{la qual} s'havia instal·lat al local del Círculo o Centre, al passeig de Gràcia, convertit en Casal Carles Marx, seu del TSCC. ~~Li~~ "T'hi acompanyo?", em va dir Matalonga. "Però, ¿no vas deixar el Partit Comunista?", li vaig preguntar. Va intentar dir-me alguna cosa quequijant, però ho va deixar córrer i em va respondre amb un cert afirmatiu. "Aleshores, què hi vols anar a fer?" Va arronsar les espatilles i va continuar el seu costat cap al Casal Carles Marx. Li vaig preguntar si conservava el carnet. Va fer un gest negatiu i vaig imaginar que potser em costaria fer-lo entrar, que els armats que feien guàrdia a la porta de l'edifici podrien obstaculitzar a deixar-lo ~~entrar~~ passar; però no va dir res i Matalonga va entrar tranquil·lament quan es donava el cas que a vegades baraven algun dirigent i li exigien que s'identifiqués si ~~donava el cas que~~ els sentinelles no el coneixien. Vaig pensar que quan Matalonga es trobaria davant dels seus antics companys, l'escometrien amb retrets, però em vaig equivocar. ^{En veure'l,} ~~Quan~~ Pere Ardiaca ~~el~~ va ~~veure~~ li va dir: "Hola!", com si s'haguessin vist el dia abans, i res

més. I així va ser com Pere Matalonga va quedar incorporat al Partit Socialista Unificat de Catalunya (del qual es desentendria una mica més tard, a Mèxic).

En el curs de la guerra ens vam trobar ~~amb el~~ sevint, perquè ell estava adscrit a l'estat major d'una divisió del cos d'endreit a l'estat major del qual estava jo. La darrera vila que ens vam veure en terra catalana, va ser a Solsona.

L'Agrupació Professional de Periodistes va absorbir l'Associació de Periodistes de Barcelona, la qual cosa va fer-se simplement instal·lant-se la primera al local de la segona. El fet va motivar l'exclusió de molts de membres de l'Associació que no eren periodistes, que no treballaven a cap periòdic. ^{Abans s'havia} ~~plantat~~ la qüestió de si l'Agrupació havia d'afiliar-se a la UGT o a la CNT. Això em va sorprendre, perquè era cosa sobreenfática que l'Agrupació era de la UGT. ~~Als qui posaven un circumscripció~~ ~~provintant el fet que l'adhesió no havia estat formalitzada~~ ~~eren els pocs membres professionals provinents de l'Associació que no havien estat abans de l'Agrupació~~ Calia formalitzar l'adhesió a una de les dues centrals sindicals, perquè l'Agrupació no podia continuar funcionant com un sindicat sense relació amb cap altre: havia de ser un succedà d'un sindicat d'arts gràfiques, de la UGT o de la CNT. Teníem un de cert afiliats i els vam convocar a una reunió, que es va fer en un di del carrer de la Canuda. Hi van assistir ~~divuit~~ vint-i-tres membres. Va debersar l'adhesió a la UGT per el Vidiella, antic militant de la CNT, que feia poc que havia ingressat al PSOE a Catalunya; ~~era del PSUC després de la~~ ^{L'adhesió} ~~ment~~ i ~~la CNT~~ a la CNT la va ~~defensar~~ defensar un redactor d'"El Correo Catalán", la qual cosa va tenir una comicitat que no pot comparar la gent d'avui, però que malgrat la seriositat de l'acte va provocar algunes rialles. ~~Des de la guerra~~ ^{era,} "El Correo Catalán" ~~havia estat~~ no pas circumstancialment sinó històricament, l'òrgan dels carlins, és a dir de

l'extrema ^{dneta} ~~dneta~~ a Catalunya. Els redactors d'aquell diari eren ^{homes} ~~de~~ ^{de} partit ~~els carders era l'altres amb els subvats~~ "El Correo Catalán" ha
 via combatut sempre la CNT. ¿Per què aquell home ^í referia la CNT? Per
 rebellar la ironia, el Sr. Vidiella, que havia estat de la CNT, argumentava
 per l'adhesió de l'agrupació a la UGT. Va votar els vint-i-tres assis-
 tents, l'un d'un costat i l'altre, posant ^{cadascú} ~~un~~ paperet amb les sigles de l'con-
 tra i sindical de la seva preferència en un barret que algú havia ^{col·locat} ~~posat~~
 davant de la taula de la presidència. Es va fer el recompte de vots i
 va quedar empatats: onze vots per a la UGT i onze per a la CNT. No po-
 dia ser si éren vint-i-tres. ~~Entre els reflexos del barret, el seu amo~~
 va trobar un paperet que havia passat desapercebut als escriptors i el
 va posar a la taula; el president el va deslegar i va llegir: "UGT!" i
 va mostrar el paperet als seus companys de taula i a tot els presents
 i així va ser com l'agrupació de Periodistes de Barcelona va entrar a la
 UGT, ~~amb~~ la intenció dels qui l'havien fundada. Suposo que els parti-
 dants de la CNT es deuen donar de baixa i de ressarcir en el sindicat
 de la CNT; perquè si la votació ens hagués estat adversa, nosaltres ens
 hauríem separat i hauríem fet un sindicat nou, adherit a la UGT. Recordo
 com a president Elia Gual-Baudina i com a secretari Enric Gual-Bar-
 rera.

Josep Calvet, president de la Unió de les Mascaires i conseller d'Agricul-
 tura del govern de la Generalitat, era un home de formació senzilla,
 però amb un instint i un sentit polític molt fins. Havia estat acorafi-
 onat i li calia un séc, que es manifestava en els seus discurs-
 es a mitjans, assemblees i altres actes públics, en els quals impressio-
 nava els oients pel seu to i els seus gestos centrals i el coherents
 seves paraules. A la primavera de l'any 1937 va nomenar director general
 d'Agricultura el qui fins aleshores havia estat el seu secretari, Eluís
~~Ardiaca~~ Ardiaca i em va oferir el lloc de secretari, que vaig acceptar.

Fa poc, en algun lloc, he llegit un text breu -probablement a la Bústia, d'"Avui"- en el qual es citava Calvet com a membre del PSUC. que m'ensenyin l'alta al partit! Calvet era un home bàsicament devot a la persona de Lluís Companys i dedicat al servei de la Unió de Rabassaires. Qualsevol altres simpaties polítiques que pogués manifestar eren conjunturals i no tenien altra finalitat que servir els interessos de la Unió de Rabassaires. Quan se l'interrogava sobre la seva afiliació política responia amb evasives. "Si sóc comunista, em pregunten?" Una vegada em va dir i afegia: "Aneu a Argentina i demaneu qui va organitzar la secció socialista." O bé: "De quin partit sóc? Com si no fos de cap partit, continuare sigui president de la Unió de Rabassaires!" A la Unió de Rabassaires hi havia homes de diversos partits, com Enric Ladró, del ~~PSUC~~ Vicedell, del PSUC i després del PSM; Pere Puig, de Sant Hipòlit de Voltregà, de l'Esquerra Republicana de Catalunya; Pere Vinys, de Vilabertran, del PSUC i així d'altres... Una de les seves respostes evasives més freqüents era: "Sempre he estat marxista, jo." Però quan m'assajava l'interlocutor i ens quedàvem sols, feia: "Aquí m'agrada veure el Marx, tractant amb aquests." El primer que fèiem, al matí, era mirar la correspondència i jo anotava a cada carta en que volia respondre, per dictar-ho després a la mecanògrafa. De tant en tant arribava una nota convocant Calvet per a una reunió en la forma habitual en què es convoca un militant, i jo feia, en donant la nota per suu, de: "Els dic que hi vas, oi?" I ell em deia: "No fotis, home! Això volen dir ells, tenir la paraula." Un dia, ja tard, al vespre, quan feia estona que el personal havia plegat i jo era al meu despatx ordenant la feina per al dia següent, va entrar amb cara de cansat i es va deixar caure en una butaca, davant meu. Venia del Casal Carles Marx, on havien tingut una assentada amb els dirigents dels PSUC. "Quin trepa! -va dir-me-. Volien que digués que sí, però no se n'han sortit pas. M'han tingut allà més de dues hores, m'han fet parar, regirant-se en un silló, però no se

així,
des
s

"Hav sortit." Ho recordo quina conformitat pretenien que després i potser no ve la va dir, però l'endemà vaig veure per atzar Miquel Valdés, secretari d'Organització del PSUC, que em va dir: "Quin an, el Calvet! Iar a ell no hi ha al diccionari ni la paraula sí ni la paraula no...". Aleshores el van tenir més de dues hores regirant-se en un silló i no van aconseguir que digués que sí." Calvet va ser un home deficient a la ~~defensa~~ defensa dels interessos dels treballadors de la terra i no es va comprometre a una doctrina determinada qualsevol. Abans de la dictadura de Primo de Rivera -abans del 1923, doncs- havia creat una Federació de Treballadors del Marroc, sindicat de pagesos; el 1922 havia participat en una campanya, que va dirigir Lluís Companys, per a la fundació d'un organisme dels treballadors del camp d'un abast més gran que aquella petita federació comercial. Així es va crear la Unió de Rabassaires, que va tenir com a mentor polític -sense que hi ocupés però el cap còmic- Lluís Companys. Calvet, tot i la seva gran amistat amb ~~Companys~~ Companys, a qui va secundar en les seves activitats com a actives contra Primo de Rivera, no es va adherir, el 1931, a l'Església Republicana de Catalunya. Va mantenir sempre una posició independent dels partits polítics, la qual cosa li permetia, però convenia a la Unió de Rabassaires, acceptar l'ajut de qualsevol partit d'esquerra. Recordo una tarda de gener del 1936. En entrar jo a la Casa del Poble el vaig veure assegut a una taula, prenent cafè amb alguns companys de la USC. Sorprès, vaig preguntar a Martínez Gual: "Què hi fa, el Calvet, aquí?" Martínez Gual es va posar a riure i va dir: "Ell és, d'acordar les eleccions!" La Unió de Rabassaires no va tenir mai el caràcter d'una estructura política i els seus membres estaven afiliats als partits a títol personal; però a les eleccions de diputats a Corts del 1933 i del 1936 va presentar Josep Calvet en una col·lecció ben a prop de la Lliga Republicana de Catalunya. És clar que d'una formació ~~intel·lectual~~ intel·lectual deficient, Calvet tenia talent natural i sabia voltar-se

de consellers adonats. Un d'ells, en l'assemblea l'organització, fou Lluís Ardiaca, director de l'agricultura fins que es va incorporar a l'exèrcit. Com a conseller d'Agricultura, Claret va crear la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FEASAC). Fou, no hi ha dubte, un home d'esquerra, per convicció i per sentiments, però els obrers dels obrers industrials no l'afectaven, no els sentia. Se'n feia polític quan l'esqueia, perquè sabia que era just de dret, però dels que els sindicats obrers no atendien els problemes dels treballadors del camp i tenia consciència que els pagesos no entenien els dels obrers ~~industrials~~ industrials. La convergència d'uns i altres en una acció política determinada li semblava útil en tant que es tractava de dos sectors, en tot cas, per les classes benestants, ^{els quals,} en el seu fur intern ~~els~~ veia com a dos camps lluitants. Li havia sentit a parlar amb tants. ~~La~~ Lluís Ardiaca, com d'un projecte per al futur, la l'organització d'un partit ~~polític~~ agrari per a una acció política exclusiva i de defensa dels interessos dels pagesos.

Descartats els diaris dits d'informació, llevat de "La Vanguardia", vam notar un canvi en l'actitud dels redactors. Als uns d'aquests no eren antic professionals, sinó militants dels partits, amb actituds per escriure i col·laborar per informar, que no es crivien pitjor que els vells periodistes i que redactaven unes informacions coherents. A poc a poc van desaparèixer els reporters que es presentaven a les assemblees, als mínims i a les rodes de premsa ignorants dels temes que s'hi anaven a tractar. La darrera vegada que m'havia trobat amb aquests vells reporters ignorants -que no eren vells en edat sinó vells en ~~l'espècie~~ l'espècie periodística- li va estat al començament de la guerra, un dia en què Joaquim Va talló em va convidar a una roda de premsa ^{amb} intel·lectuals francesos que es trobaven de visita a Barcelona i que havia de fer-se, finalment, al CA al Carles Marx. La meua primera sorpresa va ser la de trobar-me que els convidava Lluís Capdevila, no perquè Capdevila em semblés

incapaç de cobrir-los bé -al contrari, en hem escaient per a aquesta
 teca- sinó perquè essent Gauddevila un home d'la guerra de Catalunya de
 Catalunya, jo no m'explorava perquè la red. de premsa de l'Esquerra de
 Carlos Marx. Els visitants eren Jean Cassou, Jean-Richard Bloch i d'altres
 més. Va saltar una roda de premsa ~~relativa~~ invertida: Cassou,
 Bloch i els altres no es presentaven perquè els fésim preguntes, sinó
 per fer-ne ells als periodistes. La primera va ser: Què és el UCG? Com
 s'ha integrat? Em vaig afonar de seguida que cap dels altres no m'ho
 que
 ia, /els diaris havien enviat el pitjoret que tenien, a veure que troba-
 va - quan els don va la para d'anar-hi- a les reunions per tractar de
 qüestions socials, però vaig deixar/dos o tres segons i vaig dir: "Trec
 que no puc respondre la pregunta perquè en sóc membre i l'actuant sóc de
 la comissió de premsa." I vaig explicar com s'havia constituint el UCG.
 Cassou i Bloch em van fer algunes preguntes sobre detalls que cortosa-
 ment vaig poder respondre perquè havia seguit els curs de la negociació
 sobre la fusió des dels seus inicis. Després vaig llegir que s'havia
 sobre l'Esquerra Republicana de Catalunya, la CNT, la UGT... i em va
 dir que també havia seguit -com a secretari de l'Agrupament Republicà
 Republicà, de l'Esquerra- el procés de constitució de l'Esquerra Repu-
 blicana i que com a redactor de qüestions socials estava al corrent de
 les activitats, del caràcter i de la forma de la CNT i de la UGT i, en
 veure el silenci persistent dels meus col·legues vaig anar respondent
 a totes les preguntes. Bé, unes setmanes després, això no seria estat
 possible. A quell temps de reporters havia d'haver estat i en una reunió
 amb aquella als reporters dels diaris, ta polítics, ta ambient de
 jo -i al llarg d'aquelles ^{més-} hauries d'haver respost -i tant!, no
 se n'havia estat pas; haurien convertit això en un míting (en el sen-
 tit que en català donem al mot míting)- a les preguntes de Cassou i de
 Bloch. Qui cadascú ho hauria fet tirant l'aigua al seu molí? I, tser sí,

que s'havia sent una discussió entre els altres i els visitants no ~~era~~
 a l'assassinat tret d'entrellat? Potser sí.

Algunes vegades Calvet estava amofinat a la conselleria després de les ~~ses-~~
~~sessions~~ del consell de la Generalitat. Un dia em va semblar estrany, i es-
 quiet... em vaig preguntar què li passava. Quan cosa d'una hora abans ve-
 ia d'un renúció que s'havia fet a la conselleria de Governació, ~~però~~
~~l'assassinat~~ interrompuda per la irrupció d'uns elements anarcosindicalis-
 tes, que havien forçat la guàrdia i havien començat els reunits a dissol-
 dre's, amenaçant-los amb fusells i pistoles. I em va explicar que Joan
 Comorera s'havia aixecat, se'ls havia encamat i havia cridat: "Tireu, si
 sou valents per fer-ho!" I que ell l'havia agafat pel gic i li havia dit:
 "No totis, tu! Sen i calla, que aquests són bojos i ens van a matar com
 a conills."

Els fets de maig del 1937 són recordats com un episodi de la guerra,
 produït a l'arreraguarda, Barcelona sobrelot, per la qüestió del con-
 trol de la Telefònica. Per aquest control, la topada amb la CNT havia de
 produir-se, un dia o altre, però va esclatar aleshores. I no més tard
 er un fet, completament aliè a la Telefònica, escaigut uns dies abans,
 el 25 d'abril. Aquell dia la FAI va matar Roldán Cortada, secretari de Ho-
 guel Vilholla, conseller de Treball i d'Obres Públiques. Calvet i jo
 havíem d'anar a València l'endemà per anar a tractar amb el mi-
 nistre d'Agricultura del govern de la República, Vicente Barba. En rebre
 notícia de l'assassinat de Roldán Cortada, Calvet, com que es veia ve-
 nir una reacció del PSC contra la CNT i la FAI en la qual resultaria
 complicada la Generalitat i tota la població de Barcelona, em va dir
 que fóra bo que anéssim a veure Joan Comorera, que era aleshores conse-
 ller de ~~Justícia~~ Justícia -al mateix temps de secretari general
 del PSUC-, perquè de put als seus càrrecs i sobretot a les seves rela-
 cions, als seus enllaços misteriosos, estava sempre informat de les

i terrioritats de la organitzacions polítiques i sindicals - i tot de
 les meniques-, coneixia tots els detalls de la situació i estava en con-
 dicions de preveure els fets a terme breu. Calvió volia saber si tenia
 temps d'anar a València, d'allestir la feina i tornar-ne a casa pare'l de
 casa. Començava a estar l'lat a l'edifici de la Fedreta, on vivia amb
 la seva família. Va esperar a veure'l quan ja pràcticament ho estava no-
 tant havia placat i en va rebre a les seves habitacions particulars. Ho-
 carà que ~~mentre~~ ^{mentre} parlàvem amb ell, a més d'alguna petita cosa sobre el servei, va
 començar a parlar d'algunes coses -per intèrpretar l'home i no per convencer-
 se excusar-se-, Pedro, el conseller de la Comissió Nacional de Catalunya de
 Catalunya, conegut amb aquest nom. Anys més tard van saber que era un
 carò, hoan's, que es va l'lat al seu al seu al 1945,
 i després ^{l'atras} va ser ministre de l'Interior, a qui va substituir en la direcció del partit
 comunista de París, ^{del qual} ~~després~~ ^{temps després} fóra exiliat ~~del partit~~ ^{del partit} i no ho
 veia, p'l'l'l'l, sempre de la colla, sorrut... (Una temporada va estar
 amb una dona, Maria, a qui la van fer conèixer de la comissió d'a-
 gricultura al partit, i que al cosa li servia de pretext per intervenir
 també en la comissió de conselleria d'Agricultura. No va saber mai
 què podia fer ella, perquè d'agricultura no sabia res. És clar que ni
 ho tenia importància: ella era consellera política, és a dir, estava
 de vigilar l'ortodòxia de la conducta dels qui d'una manera o altra
 treballava a la conselleria d'Agricultura i a la comissió de París, al
 partit. L'ortodòxia comunista, és clar, estava d'acord amb tot el que
 estava la l'ite comença a llançava unes coses fets a la noïlle...
 El seu caràcter era molt diferent del seu partit; parlava de tot a l'aire
 l'ite, però que tota la cosa una mula i si hi havia de fer-li alguna cosa
 no hi havia una cosa que ella no s'ajustava a la situació de Catalunya, i ha-
 l'ava que s'havia expressat malament, que no s'havia entesa, i et re-
 clia el que ja havia dit, mot per mot, i hi havia la que allò havia de
 convertir a la classe de casa de Catalunya. Totes les discussions amb la

~~una~~ dona de Pedro ~~amb~~ acabaven igual: semblant córrer de qu'altre per canals de l'interlocutor. Fet i fet, les converses a l'oficina no tenien importància, ja que no tenien cap valor d'informació. Hi perdíem el temps, ni més ni menys, la qual cosa era prou perquè ^{enactés d'} ~~es~~escrivies-la tant com podia. I jo no tenia cap treball de veure des d'un article per a unes pàgines setmanals de la ~~la~~ sobre qüestions del camp de m'havia encontre al Gabriel Toldrà, director de "Las Noticias" -òrgà de la UGT durant la guerra-. Aleshores articles reflectien problemes que potser havien patit búlgars o romanesos, però que no tenien res a veure amb ^{els pagesos} ~~la situació~~ de Catalunya.)

En aquella visita a la Pedrera, Comorera ens va dir que si no ens enteníem guaire -era el vespre del 25 d'abril- teníem temps d'esperar i esperar abans que es produís la topada que ens veia venir. De cop i volta la sort de Roldán Cortés, Comorera va dir que Vidieïlla passava un mal moment per la pèrdua d'un familiar, com el que ell pensaria si li passessin ho ep Vilarrúbia, el seu secretari, per exemple. En va comprendre el terme "familiar" aplicat a uns secretaris que no eren parents ni Roldán Cortés de Vidieïlla i Vilarrúbia de Comorera; ell és un llenguatge eclesiàstic, perquè familiar seus parentiu però's ho havia sentit i ho havia vist en relació als col·laboradors d'una branca de l'església. Després de la pèrdua d'un familiar, Comorera escrivia i parlava a la gent del partit un dia o la manera com un bisbe s'adreça als seus inferiors jeràrquics o als seus fills diocesans.

El dia d'abril al tatí Calvet i jo vam marxar cap a València. Aleshores jo controlava un grup d'elements de la CNT, el control d'etapes -la quantitat de treball d'obra ociosa en aquest afany de control era un problema de la República-. No sé si en el cas d'ana amb els Calvet i jo hauríem arribat a València. És que la nostra identificació el que ens obria pas era l'armament de l'escolta. Davant nostre, al costat del refer, seia Call, de Tataró, que era el cap de l'escolta. I el Comorera venia un cotxe amb la resta. Així que ens ataràvem, Call apuntava amb la pistola l'indivi-

du que ens preguem: qui érem i on anàvem i els del coixe que ens se-
 lia treier les arques per les finestretes, i els del cotxe que quedaven
 convergents que no érem ni feixistes ni capallans disfressats. Amb
 aquesta documentació vam arribar a València després de dos dies des-
 pertant que havíem anat a fer-hi, el diu va dinar encara a València
 i a la tarda vam engreixar la tornada. Del camí vam recollir el rumor
 que a Barcelona els anarquistes s'havien sublevat i que la gent es ma-
 tava pels carrers. Nos vam aturar en un poble passada Saragosa -no
 recordo quin era-. L'endemà al matí, ~~després~~ la gent de l'hotel
 ens va re-ctificar el rumor: a Barcelona, els anarquistes s'havien aixecat
 contra la Generalitat. A Molins de Rei, Coll i el xofar, que s'havien
 anat a veure baixa, van preguntar a Calvet si volia que anés indi-
 rectament a Barcelona o si preferia que fés la marxa directa per
 Gandanyola i Sant Armand. Els darrers controls havien estat rigorosos,
 però sempre les curules dels xicots de l'escolta havien estat a l'altura de
 la convencència. Calvet va dir que entréssim directament i a mitj matí
 érem a la conselleria. A Barcelona hi havia molta gent, però l'atrocitat
 més pròximament dit no s'havia produïda, encara. Era el 29 d'abril.

Vam passar uns dies de tensió, amb algun atac aïllat i les forces
 reparades. El dia 3 de maig, Eusebi Rodríguez Salas, el diu d'or-
 digne públic, al front dels guàrdies d'assalt, va prendre possessió par-
 cial de l'edifici de la Telefònica. Als edificis alts hi continuaven
 els de la CNT. L'endemà, dia 4, hi va ser enviat un contingent de guàr-
 dies d'assalt, a la ordre del comandant Carmelo Izquierdo, que el va
~~reparar~~ va ocupar totalment.

La lluita va durar una setmana, en el curs de la qual jo no en vaig
 fer res de la conselleria amb els companys que m'hi van valer gràcies,
 arxats; ^{va passar aquells dies al} Calvet ~~va~~ alau de la Generalitat, amb el president i ~~els~~
 tres consellers. Només un ^{matí} ~~dia~~ va venir a la conselleria i a explicar
 car una escena que el dia abans s'havia produït a la Generalitat. Els

Tres ministres anarcosindicalistes que havien vingut de València per tal de negociar un arrangement de la situació, Frederica Montseny, Joan Garbí Oliver i Joan López, estaven reunits a l'Elis Compañys i diversos consellers. Va interrompre bruscament la reunió el tinent coronel Pérez-Farrells, que, furibund, es va adreçar als ministres i sense que cap de la presència de Compañys els va dir: "La guerra ja acab ^{agafar} ~~de~~ els nostres mossos. Si no me'ls tornen de seguida, si els pagem nos, no hi haurà tots tres aquí matí." Doncs Frederica Montseny va tenir coratge per dir: "Cony! I quina culpa hi tenim, nosaltres?" I Pérez-Farrells va respondre: "Tota, la teua, ja que sou vosaltres qui ha atiat aquesta gent." Va seguir una ^{la} telefonada, es van despatxar uns missatgers i al cap de poc estona els dos mossos d'esquadra que els sublevats havien capturat van entrar entre els seus companys. A aquella reunió, Bartolomé Cienca es va fer una frase que va circular: "És la sublevació de la inferioritat."

El fet va ser cedint la Generalitat l'ordre públic al govern de la República, que va enviar un fort destacament de guàrdies d'assalt. Els vaig veure desfilar, a peu, diagonal avall, ben formats, i a l'aire marcial, des del balcó de la conselleria d'Agricultura, quan ~~la multitud~~ rebel·lió estava ja virtualment dominada. Era la segona vegada que l'ordre públic passava de la Generalitat al govern de la República i aque-
ta vegada a desgratia de la Generalitat. Els militants dels partits obrers no podien considerar els fets de maig des de dos punts de vista: des de la dels que creien que calia consumir la revolució social i que sostenir el govern amb una traïció i des de la dels que opinaven que calia caracteritzar-se guanyant la guerra contra el feixisme, amb la victòria -molt problemàtica- sobre els facciosis, però significava per a ells la revolució social, sinó el restabliment de la Generalitat republicana com a punt de partida per a altres conquestes. La revolució social en plena guerra no tenia cap possibilitat ni de triomfar ni d'estabilitzar-se. La

lluïrent social havi' de ser ben **escàs**. Aquesta tard, després de la
 missa, estant jo a l'ofici, un diplomàtic britànic en perenne d'una carie-
 rista català de Costa Rica, que es deia Manfred Garcia, em demanà jo
 qui li discutíxi la ^{si} catalanitat/en aquell moment em declarà
 no veure català quan a Barcelona ens recordava contínuament. Aleshores creia,
 la qual cosa niagü no li demanava ni em demanava que hagués de ser català
 res. Garcia parlava català com nosaltres, sense accent estrany. Una
 cosa semblant va passar amb Manuel Nogales, d'El Dia Gráfico, que a
 Barcelona, com tot català insistia en la seva condició d'estranger i via
 a discutir així estalment a Gòrdova de pare catalans- i a l'últim fins i tot
 d'interès a fer constar la seva catalanitat.

El 25 de juliol del 1938, les tropes republicanes de l'exèrcit de l'Ebre, /reforçades amb els soldats de l'exèrcit de l'Est - que cobrien el front de l'Ebre, des de la carretera de Barcelona fins a la frontera d'altres, travessen el riu i n'ocupen la zona restant en una zona àmplia. Però han de retirar-se'n, restant tres mesos llarga. El darrer contraatac republicà ~~no~~ repassant el riu ho fa el 16 de novembre. Al front del centre, les tropes republicanes no van en aquest període ~~per~~ cap moviment de retirada.

El 29 de setembre, Hitler, Mussolini, Chamberlain i Churchill acorden, a Munic, la incondicionalitat dels soldats a Alemanya, però un plebiscit entre els seus habitants; i l'exèrcit alemany s'ocupa el dia 1 d'octubre, sense esperar el plebiscit, el qual es demostra la feblesa de la Gran Bretanya i França davant les exigències i l'oferta d'altres compromisos per part de Hitler. A partir d'aquell moment, la República es a gola no pot esperar el suport de les democràcies occidentals.

En escriure aquest text -juny del 1978- després d'uns dies que per el mèdia van en revistar Artur London sobre les bel·liges internacionals que van lluitar, a la guerra dels tres anys, a la banda de la República. D'entre

vi t'lor, per ignorància, per mala fe o simplement perquè encara deu al
 cervell la marca del feixisme, va parlar de les brigades internacionals
 com d'un equivalent de les unitats alemanyes i italianes que lllegitaven a
 la banda dels sublevats. Aquelles unitats alemanyes i italianes eren don-
 ca enviades pel govern d'aquell any i el govern italià; les brigades interna-
 cionals van ser integrades per voluntaris ~~voluntaris~~ voluntaris i alguns indivi-
 dualment d'un cinquantena de països. Els seus contingents es van for-
 mar amb esportius que havien vingut per participar als Jocs Olímpics Popu-
 lars que havien de celebrar-se a Barcelona, com una rèplica als Jocs Olím-
 pics que se celebraven a Berlín, on, sot a règim nazi, es mainia
 l'esperit dels Jocs Olímpics, van arribar a València, vingent d'arreu
 del món; entre ells molts d'alemanys i d'italians, com el doctor del Reich-
 que dominava els seus països, però amb èxit personal; no ~~era~~ era els
 enviava cap govern estranger. No gosaria dir el mateix dels ~~voluntaris~~
 "consellers" -polítics i militars- russos, que no sempre eren russos. En
 la lluita van tenir una part -molt menor- dels voluntaris i dels
 consellers que s'havien al·litzat a les brigades internacionals. Per una
 resolució de la Societat de Nacions de l'12 d'octubre, les brigades inter-
 nacionals de l'exèrcit republicà van ser desarmades, mentre al bàndol fran-
 quista continuaven la legió Condor i les unitats italianes.

Des de novembre del 1937 jo era cap del servei de Publicacions de la
 Conselleria d'Agricultura de la Generalitat. No obstant que havia assolit
 el lloc de secretari del Conseller, Josep Vilabest solia dir-me que l'ha-
 via enviat en altres sortides, encara que aquestes no tinguessin cap re-
 lació amb la nova novena. Un dia de juliol em va preguntar si voldria
 fer amb ell una visita que l'endemà havia de fer al front. Hi vaig
 accedir i vam anar tots al lloc on estava la batalla -que no hi havia
 operacions- l'estat major del XVIII cos ~~del~~ d'exèrcit, que estava José
 del Barrio i en el qual estava com a comandant Felipe García i el seu co-
 mandament.

...entres-los. Vaig anar a Matas que em va explicar la qüestió dels diners
que hi havia d'aver per aconseguir les mateixes dificultats i que jo em tro-
bava en una bona situació d'aficions de la meua ària. Vaig dir-li
que no m'havia casat, que el material estava fent i que m'havia
casat ~~per casar-me~~ a la meua que uséssim, i ja ho veuríem tot
el controlant. Tota les meues reserves, i acceptant la meua
i ja veia que se m'havia en la qual m'havia aprofitat i em va
veure que m'havia volgut servir a l'exèrcit, sentint que m'havia
l'objectiu de l'WTT no m'havia i ~~estava fent~~ i ja ho veuríem tot
que V. l'objectiu de l'WTT no m'havia i ja ho veuríem tot
al·ludint a l'exèrcit. Vaig anar a Vallfogona el dia de
un cop al poble, i ja em vaig proposar que m'havia trobar Allonga i m'havia
a m'havia trobar de caràcter. Era l'única idea de caràcter i ja ho veia
hi havia allí. Efectivament, hi vaig trobar Allonga i dos joves, i ja ho veia
m'havia trobar, però no m'havia Bas, que no m'havia ni hi havia allí.
Vaig anar al menjador dels professors -als mestres d'escola, als que
m'havia trobar, i, al costat dels altres, oficials de l'exèrcit. M'havia trobar
vaig veure que m'havia trobar companya i m'havia trobar
de "l'agulla de la Torratxa" i que ^{es} m'havia trobar obligats a m'havia trobar i m'havia trobar
plicar aculats de calenta. Allonga i un dels altres dos, Víctor i uns, te-
nia l'humor d'cil, era de les gras, i vam començar a sopar al ~~menjador~~
~~menjador~~ Tota la taula m'havia guardat de fàcia i la
rialla de cost d'iosa. Vaig comprendre que allí m'havia trobar
tix. M'havia trobar els companys no eren m'havia trobar i m'havia trobar
vaig anar a l'objectiu de l'WTT no m'havia i ja ho veuríem tot
aquell lloc, m'havia trobar que hi ^{havia} m'havia trobar acompanyat Allonga. Vaig
m'havia trobar, m'havia trobar a soles, vaig començar a m'havia trobar de
ta m'havia trobar que eren allí. Els meusos. Ens vam retirar als dormitoris i vam
convocar tots quatre. M'havia trobar, a Vallfogona? Em vaig trobar que
m'havia trobar els exèrcit, gotser de l'exèrcit major. Jo vaig veure que te

meu oncle de l'escola de l'Alfagona nomén que treballar amb els seus
par-me a l'entorn d'ajuntament de Santa Maria de Montmajor. El meu oncle
digué que no hi trobava fates, que n'era molt per una gent de la x
va a treballar espantar. En una taverna del poble vaig trobar un àlger,
que s'hi havia aturat a refrescar, camí de la seva unitat. El meu oncle
de jovent voluntari el 1936. Havia estat un mont d'aragó, el meu oncle
d'armada en un orag, i havien ascendit a ~~sergent~~ ^{sergent}, després a ti-
de la unitat. Aleshores el grau ^{havia} ~~era~~ ^{anot} a l'escala de dos anys d'armada
naixen en tres classes de ^{havia} ~~era~~ ^{anot} a l'escala de dos anys d'armada
de jovent ~~de jovent~~ ^{de jovent} normalment s'armava en diversos anys d'armada
ascendides militars. El meu oncle ~~era~~ ^{era} capità, ^{era} de la segona divisió de la
divisió 10. El meu oncle ^{era} ~~era~~ ^{era} bastant quan a la feina per a la gent
havia reclutat, però no podia ja desfer-se'n.

Donc, l'après-midi, Allouza, en une passejada que m'havia portat fins a l'indret on hi havia aïllats, em va dir que estava content de la meua sortida, que veia que, com li havia explicat, jo era un habitant normal i no un disturbador i de moment em va donar el temps, com pràcticament havia ^{fet} ~~passat~~ els dies de vacances, amb els seus companys, els quals ja havien estat rebent la notícia que jo no era més un presoner de la meua ambedora. La veritat és que en aquell moment Allouza no tenia notícia que jo pensava a recollir-lo. Però quan, al dia següent, que jo em vaig anar a Santa Maria, hi vaig anar tots quatre, perquè em va dir que després de no ~~haver~~ ~~no~~ ~~van~~ ~~no~~ poder a quedar-se a Vall de Guàrdia, em va haver de deixar jo amb una justificació. I així fou com vaig poder tornar a casa, com a l'últim major del XVIII còs d'exterior. La meua sortida em va ser molt bona perquè hi havia operacions i els indrets on hi havia els majors de les divisions i de les brigades inferiors, quan hi havia una via.

... e tanta calma, com a escriptura a mà, el altre llava, el altre esquitant
minuts al cap del paper. Era un hàbit. Però després de la guerra, va

del poble, a pocs metres de la darrera casa, amb un bon baix de palla a
 l'alta, ~~per sobre~~ sobre la qual dormíem. D'aquí d'iniciar el nostre pri-
 mer arrest, Allòs i jo vam fer un diari "ortal"; en realitat n'hi vaia de
 fer un diari "ortal", perquè enganxàvem els papers, amb punts i textos,
 a la porta, que durant tota la setmana era oberta a tothora. El primer dia, un
 dels ninots d'Alfonso i de dos que parlaven i un deia: "¡No sé por qué me
 han puesto sólo para dormir." Alguns dels oficials de l'estat major venien
 a veure'ns i ^aparlar amb nosaltres i passàvem una estona mirant el diari
 "ortal". Vam escriure la vida del diari i durant tota la setmana vam tenir con-
 tinuament tanquants badocs, la qual cosa ens obligava a fer el diari la nou
 dia del diari. Els companys ens portaven torquets, pebets, cigar, ells,
 cigar i altres coses. Així que es van presentar amb aquells obsequis, vam
 pensar que ~~ens~~ ^{ens} portessin una paella gran i oli. De la cuina ens portaven,
 per a nosaltres i els altres arrestats el ranxo corrent, la qual cosa ens
 donà l'ocasió de comprovar que els soldats, els arrestats i els que s'ar-
 restaven menjaven allí el mateix que els oficials. Quan ens donà el ranxo,
 enceníem un foc, entre tres pedres, hi posàvem la paella amb oli i fèiem
 un boll gegant, amb el que ens ~~hi~~ portaven les amics, el qual barrejàvem amb
 el ranxo, fos el que fos aquest -no era variat: el segon plat, ^{sempre} ~~invariable~~
 CA Santa Maria, rentén; en missió o en operacions, mai no se sabia.)
 un bistec. Allí vam trobar arrestats tingués pels motius més diversos:
 un home que havia estat president del centre de l'Esquerra republicana
 del Girona de l'Arpa, perquè el Butlletí Oficial del ministeri de l'Interior
 havia sortit el seu nomenament de capità sense que el cap del cos
 d'Exèrcit, José del Carrío, n'estés informant; un altre era un alferet cen-
 tal, de qui no es sabia què fer-ne (òbviamment, no estava en consideració d'es-
 tar a l'exèrcit i no m'explico com havien arribat a dur-lo al front, un
 noi de disset anys, que per la seva edat havia d'haver-se retirat vo-
 luntari), d'altres, perquè era del POUM. Er de la divisió XXVII i el seu
 arrest era un conseqüència retardada de la persecució que els comunistes
 continuaven contra els pousistes, perquè era amic d'un Moreno, dependent,

-i deu ser, perquè en una que encara viu- tot l.ligant; i després de
aviat curt de pobels i pobre de concixer-ento i al partit i després de con-
re a revoluc de del Barrio. L'exili els va separar i després de l'expulsió de
França a Cuba i de Cuba a Mèxic i d'allí a través de l'Atlàntic a l'Argentina,
després, a l'Argentina, on va morir en plena ortodòxia. El 1911, després
l'assassinat de del Barrio probable que l'assassinat estava relacionat amb el
partit amb el seu amic, però a Mèxic, sense contacte amb el ~~partit~~, es
va mantenir dins de la línia política -a l'extrem- dretes- i després de l'expulsió
del Barrio va arribar a Mèxic procedent de l'Argentina. Matas i l'assassinat no
és si s'està a la casa de Jaume Girabart i Pere Valera.

Quan van expulsar del Barrio, va haver-hi molts seriosos problemes a l'esc
Ramos, cap d'estat major del XVIII cos d'exèrcit a la guerra civil i a l'exte-
rit socialista, del 1911, per Barcelona, després de Ramos, a l'extrem dret, no
no li arribava guaire confiança. Recordo un instant d'un / moment de l'exte-
Gassa, intercostades. Sortosament Ramos va aconseguir portar-lo a l'exte-
-i ho celebro- tot i la confiança que hi havia contra el 1911 i després de
era t una cosa més difícil.

A la d'expulsió de l'exte, feia dies que l'exte havia perdut el contacte amb
l'estat major del XVIII cos d'exèrcit. El 1911 va restar a l'exte, con-
tats, a l'exte unió de tropes disperses a causa de l'exte. El
est la manca de contacte directe, rebí l'exte instruccions i va restar
l'exte. L'únic company d'aquell estat major que continuava a l'exte era José
Allova. Els altres del grup, després de l'exte canviat, estaven dispersos
guts. Ja a l'exte de la frontera, pels voltants de Massegoda, a l'exte, a l'exte
tre darrer època en una casa senyorial; no hi havia una casa senyorial a l'exte
on en es veiessin alguns de treball a l'exte. Allí, a l'exte, a l'exte,
hi havia una gran casa que devia servir per posar-hi les tropes a l'exte
tiu. Havia de ser d'una família benestant, rica, perquè era molt bona i
era moblada, de moltes peces. No sé qui havia de ser el propietari d'aquella

rebuda, tots sabíem que des del dia 5 una part de l'exèrcit havia passat
~~la~~ frontera. Ja n'hi va haver prou. Van deixar la carretera i van seguir
 un camí que ens va dur, avançada la nit, a un grup de cases del lloc. Hi
 vam demanar allotjament i ~~quelles persones~~ ^{els habitants del lloc,} per hospitalitat ens van
 donar que la nostra comanda havia estat feta amb bones intencions i ens van
 donar a les cases i ens van donar uns llits. A la matinada van
 aparcar, juntament a la casa on érem Alloza, Bayle i jo. El matí arribant
 -havia d'haver desvetllat tot el veïnat, però no, fins a trobar-nos-
 a l'Alfaro, un recent integrat al PSUC que dirigent d'una associació
 de botiguers i petits comerciants que hi vivia estat amb nosaltres, una
 setmana enrera, a l'estat major del ~~XXX~~ XVII cos. Feien plans el
 vèiem... S'havia iniciat tot d'un petit ruc, l'havia carregat amb el seu
 equipatge allí el teníem, camí de la frontera. Ens va donar la notícia
 que els franquistes s'acostaven, ~~marxant~~ ^{marxant} de nit, i ens advertia que ens
 atravesàvem allí. Ens vam llevar tots a corre-cuita, vam avisar als qui
 s'havien anat a les altres cases i vam reprendre la marxa. El ca-
 pità Bayle enviava ~~un xicot~~ ^{agafat} un xicot d'uns anys, trobat a una de les
 cases, amb el pretext, justificat, que era cobrador, i li vam donar que ens
 guies cap a la frontera.

Quan feia una hora que pujàvem i baixàvem als replers de les muntanyes,
 el xicot va dir: "Un moment, em pareix que ens heu desviat... El ca-
 mín és més avall, aquí a ~~l'esquerra~~ la dreta... Esperen un moment." I es va
 ficar entre la malassa, cadent avall. Una estona després, al corral de
 les noves pautes ens vam fer comprendre que se'n va tornar. Va continuar.
 Ho sé qui ens guiava. Totus va fer de dia en marxa. Van pujar davant
 d'un ~~escanot~~ ^{escanot} escanot que estava guàrdia per aturar els franquistes.
 Tota la missió que fins al dia anterior havíem tingut de rebre: re-
 cuperar soldats dispersos. Jo duia l'ordre a la butxaca. Qui recuperaria
 a qui? No es va plantejar la qüestió, perquè el nostre grup era més nom-
 brós i perquè, aparentment, aquell escanot només esperava albirar. Quan érem

